

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Δ. ΜΑΣΤΑΓΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

**ΙΣΤΟΡΙΑ – ΠΑΡΑΔΟΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ**

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟ 2011

Υπεύθυνος Έκδοσης

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Δ. ΜΑΣΤΑΓΚΑΣ

Κωνσταντινουπόλεως 26

602 00 Λιτόχωρο

Τηλ.: 23520-82606

69777-69050

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Πρόλογος..... 7

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

2. Το Λιτόχωρο των περιηγητών. Περιηγητές,
γεωγράφοι και εξερευνητές κατά την Τουρκοκρατία... 11
3. Το Λιτόχωρο των περιηγητών. Μέσα από τις
«Οδοιπορικές Σημειώσεις» του Νικολάου Θ. Σχινά 31
4. Μία κριτική επί του έργου του Μιλτιάδη Σεϊζάνη
για την επανάσταση του 1878 στη Μακεδονία..... 39
5. Το τίμημα της δόξας στην εποποιΐα του 1940-41.
Οι αθάνατοι νεκροί και η ηθική αρματωσιά μας 47
6. Ορειβατικά χρονικά. Πώς εορτάστηκαν
τα πενήντα χρόνια από την πρώτη ανάβαση
στις κορυφές του Ολύμπου 63
7. Γράμματα, τέχνες και πολιτισμός.
Η ποίηση του Αχιλλέα Πιστικού 73
8. Φορείς του πολιτισμού και της ιστορίας.
Το Ζ΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων
στο Λιτόχωρο 83
9. Με ετυμολογικά κριτήρια. Το Λιτόχωρον..... 91
10. Ετυμολογικές προσεγγίσεις αναφερόμενες
στο Λιτόχωρο 97
11. Τα τοπωνύμια διηγούνται την ιστορία.
Σημερινά ονόματα κορυφών του Ολύμπου 103

12.	Αι επαρχίαι. Σημειώματα απ' το χωριό	109
13.	Το καλοκαίρι του 1926 στο Λιτόχωρο	115
14.	Οι παραθερίζοντες. Το καλοκαίρι του 1927 στο Λιτόχωρο	129
15.	Με τη μαθητική νεολαία. Μία εκδρομή του Δ' Γυμνασίου Αρρένων Θεσσαλονίκης στο Λιτόχωρο και τον Όλυμπο.....	143
16.	Λιτόχωρο 1952. Στο δρόμο της προόδου και των προβλημάτων	149
17.	Τα θέρετρα μας. Λιτόχωρο 1957	159
18.	Λιτόχωρο 1959. Υπέροχος συνδυασμός βουνού και θάλασσας.....	161

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

19.	Μια μαρτυρία για την κοινωνία, τη ζωή και τα γεγονότα στο Λιτόχωρο λίγο πριν και μετά το 1940 (της Ελένης Τσίρου-Κρασιώτη)	167
20.	Για μεθαύριο το καλοκαίρι. Περίπατοι στους πρόποδες του Ολύμπου (του Σ. Π. Μπλάτσιου).....	179
21.	Η επανάσταση απέτυχεν αλλ' εδικαιώθη (του Ηλία Ι. Κύρου).....	183
22.	Ο Jean Botrot γράφει για τα μυστήρια του Ολύμπου, το Λιτόχωρο και τη φουστάνελα του Ευζώνου.....	187
23.	Ο Daniel Baud-Bovy γράφει στα 1927 για τον ιερό Όλυμπο των Αρχαίων Ελλήνων	195

24. Εντυπώσεις από του Ολύμπου τους θείους θρόνους
(του Δημητρίου Κογιάμη)..... 201
25. Άνοιξη στον Όλυμπο και στο Λιτόχωρο
(του Γιώργου Μακαρόνα) 209
26. Λαογραφία. Τα ιερά δένδρα και το εξ Ανατολής
καταγόμενον δένδρον των Χριστουγέννων
(του Κωνσταντίνου Καλοκύρη)..... 213

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Συνεχίζεται, στον τρίτο αυτό τόμο των ΧΡΟΝΙΚΩΝ, η δημοσίευση άρθρων και μελετημάτων για την ιστορία και τον παραδοσιακό πολιτισμό του Λιτοχώρου. Λόγω του πλούτου των πηγών και των θεμάτων που διαθέτει, το Λιτόχωρο μπορεί να προσφέρει πολλά στην ιστορική και λαογραφική έρευνα. Τα ΧΡΟΝΙΚΑ έχουν θέσει ως έναν από τους πρωταρχικούς τους στόχους την ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κωμόπολής μας. Ένα από τα βασικότερα είναι ο πολιτισμός μας. Ο λιτοχωρίτικος πολιτισμός είναι πλουσιότατος και περιλαμβάνει την παράδοση, την ιστορία, τις τέχνες, τα γράμματα.

Σκοπός είναι η ανάδειξη της ιστορικής πορείας και η προβολή της πολιτιστικής δημιουργίας των κατοίκων του τόπου.

Τα μελετήματα που δημοσιεύονται στον τόμο αναδεικνύουν τους πολύτιμους θησαυρούς που κρύβει το Λιτόχωρο καθώς επίσης και το ευρύ πεδίο ερευνών, το οποίο ανοίγεται μπροστά σε όσους θα θελήσουν να αξιοποιήσουν και να μελετήσουν την κληρονομιά αυτή. Ο Όλυμπος, το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, η θάλασσα, ο κάμπος και η γεωγραφία της περιοχής αποτελούν τους κύριους συνδετικούς κρίκους στην αλυσίδα της ιστορίας και της παράδοσης του τόπου. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ακράδαντη πίστη μας στην αξία του πολιτισμού και της παράδοσης, ως προσδιοριστι-

κών παραγόντων για μια επιτυχή χάραξη της μελλοντικής μας πορείας.

Αισθάνομαι, επομένως, ιδιαιτέρως δικαιωμένος εξαιτίας της έκδοσης αυτής και προσδοκώ να συνεχιστεί το έργο επ' αυτού του πεδίου, ώστε να μπορέσουμε να έχουμε κάποτε μια νέα, συνθετική και ενημερωμένη μελέτη για τη φυσιογνωμία του Λιτοχώρου.

Θα ήθελα και πάλι να ευχαριστήσω όλους εκείνους που με πρόσχαρη και τολμηρή διάθεση βοηθούν να εμπλουτίσω της πηγές και τα περιεχόμενα του έργου. Για τις τυχόν γλωσσικές ατέλειες των κειμένων, παρακαλώ να έχω την κατανόηση και επιείκεια.

Λιτόχωρο, Μάρτιος 2011

Σωτήριος Δ. Μασταγκάς

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Περιηγητές, γεωγράφοι και εξερευνητές κατά την Τουρκοκρατία.

Από τα αρχαία ήδη χρόνια, η λέξη «περιηγητής» σημαίνει ξεναγός ή αλλιώς εκείνος που οδηγεί τους ξένους στα μνημεία, παρέχοντάς τους πληροφορίες για την ιστορία τους. Στη νεότερη εποχή που εξετάζουμε, άρχισαν να καταφθάνουν στην Ελλάδα, με αφάνταστες δυσκολίες, οι πρώτοι ευρωπαίοι περιηγητές, έχοντας «οδηγό» τους, ανά χείρας, τις σημειώσεις του Στράβωνα και του Πausανία. Αρχικά, οι ευρωπαίοι αυτοί ταξιδιώτες κινούνται από τον θαυμασμό τους για την κλασική αρχαιότητα και τον αρχαίο πολιτισμό, αλλά σταδιακά παρατηρούνται οι πρώτες λαθρανασκαφές, οι οποίες θα οδηγήσουν στην αρχαιοκαπηλία.

Παράλληλα, οι ταξιδιώτες αυτοί δεν παραλείπουν να καταγράφουν σκηνές από τα ήθη και τα έθιμα των Ελλήνων, τις παραδόσεις τους, καθώς και από τον τρόπο οργάνωσης του ιδιωτικού και δημόσιου βίου.

Με την κήρυξη της Επανάστασης (1821), διάφοροι διπλωμάτες και στρατιωτικοί συρρέουν στον ελλαδικό χώρο με σκοπό να συγκεντρώσουν πολιτικο-στρατιωτικές πληροφορίες, διατηρούν ημερολόγιο και αλληλογραφία με το εξωτερικό, μεταφέρουν τις εντυπώσεις

τους και τα σημαντικότερα γεγονότα και συχνά παίρνουν θέση υπέρ ή κατά των εξεγερμένων Ελλήνων.

Μετά την επανάσταση, οι περισσότεροι περιηγητές ενδιαφέρονται κυρίως για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση της χώρας και δεν θα σταματήσουν να εξυμνούν τις φυσικές ομορφιές των περιοχών τις οποίες και επισκέπτονται. Τα οδοιπορικά των ταξιδιωτών, ήτοι τα βιβλία με τα ταξίδια, αποτελούν μια σοβαρή πηγή με ιστορικό υλικό για την ίδια περίοδο της ιστορίας μας. Οι πληροφορίες που υπάρχουν στα οδοιπορικά για πολλές μορφές του βίου μας είναι που δίνουν πολύτιμη αξία στις εκδόσεις αυτές.

Το Λιτόχωρο κατά την Τουρκοκρατία, ως οικισμός αρχικά, χωριό, κωμόπολη ή πόλη αργότερα, παρακολουθεί αδιαλείπτως και συνοδεύει την ιστορία του Ολύμπου και του μοναστηριού του Αγίου Διονυσίου. Ο Όλυμπος (το μυθικό βουνό της Ελλάδας), η έδρα των δώδεκα θεών, πάντα ήταν ένας πόλος έλξης προς εξιχνίαση του μυστηρίου του και πολλοί ντόπιοι και ξένοι εξερευνητές και αναρριχητές επιχειρήσαν να τον εξερευνήσουν και τον περιγράψουν. Το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, από τα πιο ονομαστά της μακεδονικής γης, ήδη από τον 17ο αιώνα, προσελκύει την προσοχή των ταξιδιωτών οι οποίοι έρχονται να γνωρίσουν την πνευματική του διάσταση και να εκτιμήσουν τον ρόλο τους στους αγώνες για την εθνική ανεξαρτησία. Το Λιτόχωρο για τους περιηγητές αποκτά σημαντική αξία και προκαλεί εξαιρετική εντύπωση για τους εξής λόγους: από τη γεωγραφική του θέση, η πύλη του Ολύμπου στις υπώρειές του, δίπλα στην ανοιχτή θάλασσα του Θερμαϊκού κόλπου, κοντά στον κεντρικό οδικό ά-

ξονα, η αναπτυγμένη ναυτιλία και το εμπόριο, μια μοναδική οικονομική ευμάρεια και το ξακουστό μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου.

ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιαστεί το περιηγητικό φαινόμενο αποκλειστικά στο Λιτόχωρο. Συνεπώς δεν θα γίνει αναφορά στην υπόλοιπη Πιερία, η οποία έχει στο σύνολο τα ξεχωριστά, δικά της στοιχεία από τις περιγραφές των περιηγητών κατά την Τουρκοκρατία (τέλη του 12ου αιώνα, το κάστρο του Πλαταμώνα, κατά το 1470, στις αρχές του 16ου αιώνα, στο β' μισό του 16ου αιώνα, κατά τα 1648 και 1669, κατά το 1715 και τον 18ο αιώνα κλπ).

▲ Ο Σουηδός ανατολιστής Jacob Jonas Bjornstahl (1779)

Ο Σουηδός περιηγητής Ιάκωβος Ιωνάς Μπγέρνστωλ περιηγείται στα 1779 για επιστημονικούς κυρίως σκοπούς και η περιγραφή του ταξιδιού του αναφέρεται βασικά στη Θεσσαλία και μόνον επιγραμματικά στο Λιτόχωρο, από το οποίο διέρχεται τον Ιούνιο του 1779 για να επιστρέψει από τη Θεσσαλία στην Κωνσταντινούπολη. Ο Μπγέρνστωλ σπούδασε στην Ουψάλα και για να τελειοποιήσει τις γνώσεις του στις ανατολικές γλώσσες, στα 1776 έφθασε στην Κωνσταντινούπολη, όπου έμεινε τρία χρόνια.

Στις 18 Ιανουαρίου 1779 ξεκίνησε το περιηγητικό ταξίδι του από την Κωνσταντινούπολη και στις 3 Φεβρουαρίου άραξε με το καράβι στον Βόλο. Η Λάρισα, ο

Τύρναβος, τα Τρίκαλα, τα Μετέωρα, η Όσσα, τα Τέμπη και τα Αμπελάκια ήταν τα μέρη που επισκέφθηκε. «Στις 28 Ιουνίου πέρασε από τον Πλαταμώνα κι έφθασε στο Λιτόχωρο. Εδώ συναντήθηκε με τον Επίσκοπο των Αμπελακίων, τον Διονύσιο, ένα μορφωμένο ιερωμένο, αυτόν που με μεγάλη του απογοήτευση δεν είχε πετύχει να τον συναντήσει στην έδρα του, αν και στο σπίτι του είχε βρει μια τόσο εγκάρδια φιλοξενία. Την ίδια μέρα που έφθασε στο Λιτόχωρο, 28 Ιουνίου, άρχισε κάθε τόσο να βασανίζεται από ρίγη και από ψηλό πυρετό. Ο πιστός του οδηγός άρχισε να φοβάται τα χειρότερα και θέλησε να ειδοποιήσει τον Σουηδό πρόξενο της Θεσσαλονίκης. Αν και ο Μπγέρνστωλ αρνήθηκε να του δώσει γι' αυτό άδεια, ωστόσο ένα σύντομο γράμμα στάλθηκε κρυφά στη Θεσσαλονίκη, που, όπως αναφέρει ο παραλήπτης του, ήταν χρονολογημένο από τις 5 Ιουλίου. Το άλλο βράδυ κιόλας έστειλε ο υποπρόξενος ένα καΐκι με Σουηδό πλοίαρχο, που έτυχε να βρίσκεται με το καράβι του στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Μαζί του ταξίδεψαν και οχτώ μέλη από το σουηδικό του πλήρωμα και ένας Γάλλος χειρούργος, ο Lafond. Το απόγευμα της 7ης Ιουλίου άραξαν στην παραλία του Λιτοχώρου και βρήκαν τον Μπγέρνστωλ σε πολύ άσχημη κατάσταση: είχε δυνατό πυρετό και ακατάσχετη διάρροια. Την άλλη μέρα, μέσα σε δύο ώρες, μετέφεραν τον άρρωστο από το Λιτόχωρο στην παραλία – το πιθανότερο, στον Άγιο Θεόδωρο – όπου περίμενε το καΐκι. Το βράδυ της ίδιας μέρας έφθασαν στη Θεσσαλονίκη». Ο θάνατος του Σουηδού ταξιδιώτη ακολούθησε στις 12 Ιουλίου.

▲ **Ο Σουηδός εφημέριος Adolf Fredrik Sturtzenbecker (1784)**

Ο Sturtzenbecker, απόφοιτος του Πανεπιστημίου της Ουψάλας, πήρε το χρίσμα του κληρικού και το 1780 τοποθετήθηκε ως εφημέριος της Σουηδικής πρεσβείας της Κωνσταντινούπολης. Το 1784, σε ηλικία 27 χρονών, πραγματοποίησε μια περιήγηση στο εσωτερικό της κεντρικής Ελλάδας.

«Μπαρκάρισε σε ένα βενετικό καράβι και στις 25 Φεβρουαρίου 1784 έφθασε στη Θεσσαλονίκη. Ντύθηκε τούρκικα, πέρασε με καράβι στον Όλυμπο και άρχισε την ανιχνευτική του περιοδεία από την Κατερίνη. Κρατούσε σχολαστικά ημερολόγιο με τις κάθε λογής παρατηρήσεις του για το ταξίδι, για πολιτείες και χωριά, για τον πληθυσμό και κυρίως για τις αρχαιότητες. Είχε ευρύτητα αντιλήψεων, ενδιαφερόταν για κάθε τι που έβλεπε, για το τοπίο, τη βλάστηση, τις καλλιέργειες, τους κατοίκους, την πολιτική και την οικονομική κατάσταση κάθε περιοχής και για συγκεκριμένα πρόσωπα και πράγματα. Το ημερολόγιό του βρίσκεται σήμερα στο πανεπιστήμιο της Ουψάλας. Μετά την Πιερία διέσχισε τη Θεσσαλία και κατευθύνθηκε προς τη νότια Ελλάδα».

▲ **Η πρωτόγονη ιατρική του Sonnini (1780)**

Ο Γάλλος περιηγητής Sonnini ήταν απεσταλμένος του Λουδοβίκου ΙΣΤ΄ και αφού το 1777 ολοκλήρωσε την περιπλάνησή του στην Αίγυπτο, συνέχισε το ταξίδι στον ελλαδικό χώρο.

Τον Ιούλιο του 1780 ο Sonnini με συνοδεία, πέρασε από τη Θεσσαλονίκη με ένα πλεύμενο απέναντι στον

Όλυμπο, προχώρησαν ως το χωριό Βρωμερή και διαμέσου της Κατερίνης έφθασαν στο μοναστήρι της Σκάλας Λιτοχώρου, του Αγίου Διονυσίου. Για να εξασφαλίσουν ασφάλεια και οδηγούς, έπεισαν τους καχύποπτους χωριάτες ότι είναι φημισμένοι γιατροί που μαζεύουν θεραπευτικά βότανα. Ακόμα, για να πετύχουν την εύνοια του αρχηγού ενός αλβανικού αποσπάσματος, σωστού αγριάνθρωπου, τον έπεισαν ότι είναι σπουδαίοι γιατροί. Οι Γάλλοι περιηγητές εξέτασαν τους στρατιώτες, έδωσαν συμβουλές, όρισαν φάρμακα και πήραν από όλους αίμα. Στο μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου τους παραχωρήθηκε λαμπρή φιλοξενεία και ο Sonnini το περιγράφει ως από τα πλουσιότερα της Ελλάδας. «Στο τέλος, όμως, αρρώστησαν όλοι οι «γιατροί» και έπεσαν με πυρετό στα στρωσίδια του μοναστηριού του Αγίου Διονυσίου. Τότε ανέλαβε ένας καλόγερος να τους γιατρέψει. Έπιανε το χέρι, ακουμπούσε τον αντίχειρα στην αρτηρία πάνω από τον καρπό και τον μετακινούσε σιγά πιέζοντας το αίμα προς τον ώμο. Το ίδιο έκανε και στο άλλο χέρι. Ο πυρετός, βεβαιώνει ο Sonnini, έπεσε αμέσως». Στις 14-7-1780 ολοκληρώη η συνοδεία ανηφόρισε από το Λιτόχωρο για την απόπειρα αναβάσεώς της στις κορυφές του Ολύμπου. Πλην όμως οι ελπίδες τους ματαιώθηκαν και ο Sonnini στο ελληνικό χρονικό του, που κυκλοφόρησε το 1801, περιγράφει την προσπάθειά του να ανέβει στον Μύτικα.

▲ Ο Γάλλος φυσιοδίφης Francois Pouqueville (1810)

Ο Γάλλος γιατρός, διπλωμάτης και συγγραφέας Φραγκίσκος Πουκεβίλ είναι ένας από τους ξένους τα-

ξιδιώτες που έζησε και περισσότερο στην Ελλάδα και τα βιβλία του γι' αυτήν είχαν τη μεγαλύτερη κυκλοφορία. Είναι ο περιηγητής που παρέμεινε τον περισσότερο χρόνο στην Ελλάδα και το έργο του ήταν το πρώτο ολοκληρωμένο οδοιπορικό.

«Στα τέλη Ιουλίου του 1810 αποπειράται ανάβαση στον Όλυμπο από την πλευρά του Λιτοχώρου. Ανέβηκε στο μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου το οποίο περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια, συνοδευόμενος από Έλληνα χωρικό. Αφού περιπλανήθηκε στα βράχια της κορυφής “Στεφάνια” μέσα στα χιόνια και τους πάγους, εγκατέλειψε την προσπάθειά του για να εξακολουθήσει το ταξίδι του στην υπόλοιπη Ελλάδα». Στο δημοσιευμένο στο Παρίσι στα 1820 έργο του «Ταξίδι στην Ελλάδα», αναφέρει και περιγράφει την όλη περιπλάνησή του.

▲ Ο Άγγλος αξιωματικός William Martin Leake (1806)

Ο Άγγλος λοχαγός William Leake περιηγήθηκε την Ελλάδα επί ολόκληρη πενταετία και καρπός των μακροχρόνιων και πολυποίκιλων ερευνών του υπήρξαν δέκα πολύτομες επιβλητικές εκδόσεις πολλών χιλιάδων σελίδων. Υπήρξε διπλωμάτης και στρατιωτικός, αρχαιολόγος, τοπογράφος, νομισματολόγος, επιγραφολόγος, γλωσσολόγος και αρχαιοσυλλέκτης.

Τον Δεκέμβριο του 1806 από την πλευρά του Λιτοχώρου επιχειρεί ανάβαση στον Όλυμπο. Φθάνει μέχρι το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, αλλά οι άσχημες τότε καιρικές συνθήκες τον απογοητεύουν και εγκαταλείπει την προσπάθειά του.

▲ Ένας Άγγλος γιατρός. Henry Holland (1812)

Ο Άγγλος γιατρός Henry Holland ήταν 24 χρονών, όταν ταξίδεψε στην Ελλάδα. Στα Γιάννενα, αρχές Νοεμβρίου του 1812, πρόσφερε τις ιατρικές του υπηρεσίες στον Αλή Πασά και στον γιο του τον Βελή, εξασφαλίζοντας έτσι την εύνοιά του. Το μεγαλύτερο μέρος του οδοιπορικού καλύπτεται από περιγραφές, γεωγραφικά και τοπογραφικά στοιχεία και υλικό φυσικής ιστορίας. Πολλές σελίδες του έργου του είναι αφιερωμένες στην Πιερία. Για το Λιτόχωρο, η παραστατική περιγραφή του έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον. (Περισσότερα για τον Holland και το Λιτόχωρο σε άλλο άρθρο μας).

▲ Ο Ρώσος περιηγητής Porf. Uspenskij (1859)

Ο Ρώσος Πορφύριος Ουσπένσκι στο βιβλίο του «Περιήγηση στα Μετέωρα και τα μέρη της Όσσας και του Ολύμπου», που εκδόθηκε στην Πετρούπολη το 1896, αφιερώνει στο μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου δώδεκα σελίδες του έργου του και επιχειρεί πρώτος να γράψει συστηματικά την ιστορία του. Επισκέφθηκε την παραολύμπια περιοχή στα 1859 και στο έργο του βρίσκουμε πολύ θετικές και σημαντικές πληροφορίες για το Λιτόχωρο, για την ιστορία του μοναστηριού του Αγίου Διονυσίου κλπ.

«Το Λιτόχωρο (πετρώδες χωριό. Από τις ελληνικές λέξεις λίθος + χωριό) βρίσκεται στα δεξιά, στη μεγάλη παραλία, όπου τρέχει από τον Όλυμπο ο ποταμός Ενιπέας... Σήμερα (1859) το Λιτόχωρο έχει 300 σπίτια και 13 ναούς, από τους οποίους μόνο οι δύο βρίσκονται στο χωριό, ενώ οι υπόλοιποι βρίσκονται στα περίχωρα. Όλοι οι Λιτοχωρινοί είναι Έλλη-

νες και ελεύθεροι. Ανάμεσά τους δεν υπάρχει κανένας Τούρκος...» (Περισσότερα για τον Uspenskij και το Λιτόχωρο σε άλλο άρθρο μας).

▲ **Ο Γάλλος αρχαιολόγος Leon Heuzey (1855)**

Το φθινόπωρο του 1855 ο Λεόν Εζέ επικεφαλής μιας γαλλικής αποστολής επισκέφθηκε τις περιοχές του Ολύμπου που κατά την αρχαιότητα ήταν κατοικημένες και τις ιστορικές τοποθεσίες του. Το οδοιπορικό του με τίτλο «Le Mont Olympe et L' Akarnanie» περιλαμβάνει συναρπαστικές περιγραφές των πόλεων, χωριών και μοναστηριών και σημαντικές πληροφορίες για την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή των κατοίκων των περιοχών αυτών.

Για το Λιτόχωρο αναφέρει ότι έχει 300 σπίτια. Ο Λεόν Εζέ κάνει μια ωραιότατη περιγραφή του ιστορικού μοναστηριού του Αγίου Διονυσίου, της περιοχής του Λιτοχώρου και της μορφολογίας του Ολύμπου.

▲ **Ο Άγγλος καθηγητής Henry Tozer (1865)**

Ο Τοζέρ υπήρξε ιερέας, διδάκτορας των Τεχνών, μέλος της Βασιλικής Γεωγραφικής Υπηρεσίας, επιμελητής και αντεπιστέλλον μέλος του κολλεγίου Exeter της Οξφόρδης. Στο οδοιπορικό του με τίτλο «Έρευνες στα υψίπεδα της Τουρκίας» αναφέρονται περιγραφές από τις επισκέψεις του σε διάφορα μέρη, ανάμεσά τους και ο Όλυμπος, με παρατηρήσεις για τα δημοτικά τραγούδια, τους μύθους, τα μοναστήρια, τη ζωή και τη δράση των κλεφτών και αρματολών κλπ. Στις 7 Αυγούστου του 1865 φθάνει με συντροφιά στο Μετόχι της Σκάλας του Λιτοχώρου και από εκεί με οργανωμένη αποστολή

επιχειρεί ανάβαση στο μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου και στις κορυφές του Ολύμπου. Στις 11 Αυγούστου κατέβηκε και επέστρεψε στο Λιτόχωρο. Ο Τοζέρ ήταν παρατηρητικός και οξυδερκής και οι περιηγητικές εντυπώσεις του για το Λιτόχωρο και την περιοχή μας είναι πολύ σημαντικές.

▲ Ο Γάλλος διπλωμάτης Eugene Melchior de Vogue (1875)

Ο Γάλλος μαρκήσιος Eugene Melchior το 1870 τοποθετήθηκε διπλωμάτης στην Κωνσταντινούπολη. Υπήρξε πεζογράφος και κριτικός, αρχαιολόγος και συγγραφέας ταξιδιωτικών βιβλίων και μέλος της γαλλικής Ακαδημίας. Ξεκινώντας από τον Άθω, τον Αύγουστο του 1875, θέλησε να φθάσει έως την Αδριατική, διασχίζοντας τη Θεσσαλία και την Ήπειρο. Τις ταξιδιωτικές σημειώσεις του τις δημοσίευσε στο γαλλικό περιοδικό *Revue des Deux Mondes* στα 1877 και 1879 με τον τίτλο «*La Thessalie. Notes de Voyage*». (Η Θεσσαλία, ταξιδιωτικές σημειώσεις). Πρώτος σταθμός του ταξιδιού του ήταν η Θεσσαλονίκη. Από εκεί, με καΐκι, έφθασε στη σκάλα της Κατερίνης και από εκεί στην Κατερίνη, όπου μίσθωσε δύο νεαρούς Αλβανούς. Συνέχισε το ταξίδι του στο Λιτόχωρο, όπου παρέμεινε και εντυπωσιάστηκε από το φαράγγι τον Ενιπέα και τον καθαρό αέρα του Ολύμπου. (Περισσότερα για τον Melchior, το Λιτόχωρο και τον Όλυμπο σε άλλο άρθρο μας).

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ

Οι Έλληνες περιηγητές είναι άνθρωποι καλλιεργημένοι που ταξιδεύουν στις υπόδουλες ελληνικές χώρες, καταγράφουν όσα βλέπουν και τους εντυπωσιάζουν και μεταφέρουν τις πληροφορίες σε εξαιρετικά χρήσιμα οδοιπορικά κείμενα. Παρακάτω γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο Λιτόχωρο.

▲ **Νέος Ανάχαρσις. «Τόμος τέταρτος, σε μετάφραση του Ρήγα Βελεστινλή. Βιέννη, 1788».**

Ο Ανάχαρσις ήταν Σκύθης ηγεμόνας και σοφός του βου αιώνα π.Χ., θαυμαστής του ελληνικού πολιτισμού που σε επιστολές του έγραψε τις εντυπώσεις για τη ζωή στην κλασική Ελλάδα. Ο αββάς Βαρθολομαίος τον 18ο αιώνα ξαναέγραψε τις εντυπώσεις του νεαρού Σκύθη και το σύνολο του έργου (σε 7 τόμους) τυπώθηκε το 1788, κυκλοφόρησε στην Ελλάδα το 1818 και επανεκδόθηκε το 1837. Το έργο συνοδεύεται και με χάρτες όπου καταγράφονται χωριά, οικισμοί, ποτάμια και λοιπά της περιοχής μας (όπως, Πίμπλεια, Ενιπεύς, Ηράκλεια, Λείβηθρα, Όλυμπος).

▲ **Ιωάννου Αναστασίου Λεονάρδου. «Νεωτάτη της Θεσσαλίας χωρογραφία. Πέστη Ουγγαρίας, 1836».**

Ο Λεονάρδος γεννήθηκε στα Αμπελάκια, καταδιώχτηκε από τους Τούρκους και κατέφυγε στη Βιέννη όπου σπούδασε γιατρός. Τελικά εγκαταστάθηκε στην Ουγγαρία. Περιηγήθηκε στην περιοχή της Θεσσαλίας,

άντλησε υλικό από πολλές πηγές και εξέδωσε το σπουδαίο για την εποχή έργο του. Επισκέφθηκε το Λιτόχωρο, το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου και όλες τις παραολύμπιες περιοχές. Διαβάζουμε: «... κατερχόμεθα εις την κωμόπολιν Λιτόχωρον, την παλαιάν Ηράκλειαν... Το καλόν σχήμα των 500 οσπητίων φανερώνει την ευκατάστασιν των οικητόρων της Ελλάνων, οίτινες εμπορεύονται, θαλασσοπορούντες με μερικά καράβια των εις την Θεσσαλονίκην. Αυτοί εκτελούσι τας ευχάς των εις τρεις εκκλησίας...».

▲ Αντωνίου Μηλιαράκη. «Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας κατά τον Emile Isambert. Εν Αθήναις, 1878».

Ο ιστορικός και γεωγράφος Αντώνιος Μηλιαράκης ήταν ιδρυτικό μέλος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδας, που ιδρύθηκε το 1881. Το έργο του αποτελεί μετάφραση αποσπάσματος από μεγάλο σύγγραμμα που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1873, «ίνα χρησιμεύση ως οδηγός και περιηγητής των εις την Ευρωπαϊκὴν Τουρκίαν και τας Ελληνικὰς χώρας οδοιπορούντων». Οι γεωγραφικές, τοπογραφικές, ιστορικές και αρχαιολογικές περιγραφές είναι σημαντικές. «Λιτόχωρον... Εν τη κοινότητι ταύτη ευρίσκονται 5 ή 6 στρατιώται Αλβανοί προς φύλαξιν της οδού. ... Η κώμη αὕτη αποτελεί οὕτω το εμπορικόν κέντρον των χωρίων του Ολύμπου. Ἰχνη ενταύθα αρχαίων κτηρίων δεν υπάρχουν...». Οι πληροφορίες και τα στοιχεία που δίνονται για το Λιτόχωρο, το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου και τον Όλυμπο είναι αξιόλογα.

- ▲ **Νικολάου Θ. Σχινά.** «Οδοιπορικοί Σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, νέας οροθετικής γραμμής και Θεσσαλίας. Εν Αθήναις, 1886».

Ο Σχινάς ήταν αξιωματικός του ελληνικού στρατού, συνέχισε τις σπουδές του ως μηχανικός του στρατού στη Γαλλία και μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας (1881) περιήλθε τη Μακεδονία με τη συγκατάνευση της ελληνικής κυβέρνησης. Το έργο του έχει συνταχτεί σε τρεις τόμους, με τη μορφή σημειώσεων για στρατιωτικούς σκοπούς. Στα σχετικά με το Λιτόχωρο αποσπάσματα παρέχονται σπουδαίες πληροφορίες για την τοπογραφία, τον πληθυσμό, τη γεωγραφία, τα επαγγέλματα, την ιστορία κλπ.

- ▲ **Αδάμ Κ. Ανακατωμένου, Μακεδόνας.** «Τα νέα όρια της Ελλάδος, ήτοι τοπογραφικά και εθνολογικά σημειώσεις περί της Θεσσαλίας. Εν Αθήναις, 1887».

Το βιβλίο αυτό αφορά στοιχεία που είχε συλλέξει ο Ανακατωμένος κατά τις περιηγήσεις του. Οι περιγραφές ξεκίνησαν να γράφονται αμέσως μετά την επανάσταση του 1878 και την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα και πρωτοδημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Σύλλογοι» του Βουκουρεστίου, όπου διέμενε. Υπάρχουν σημαντικές αναφορές για το Λιτόχωρο, τον λιμένα των Αγίων Θεοδώρων, το Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου και τον Όλυμπο.

- ▲ **Βασιλείου Ζώτου - Μολοσσού.** «Ηπειρωτικά και Μακεδονικά Μελέται. Αθήναι, 1887».

Ο Ζώτος, λόγιος, ιστορικός και γεωγράφος γεννήθηκε στη Δροβιανή της Ηπείρου και με χορηγία της ελλη-

νικής κυβέρνησης περιήλθε σχεδόν όλη τη βαλκανική και τη Μικρά Ασία, για να κηρύξει τον ελληνισμό. Στα μέσα περίπου του β' μισού του 19ου αιώνα διέρχεται την Πιερία. Οι πληροφορίες του είναι σε μεγάλο βαθμό αξιόπιστες και αντικειμενικές και κρίνονται εξαιρετικά χρήσιμες (χιλιομετρικές αποστάσεις, απαιτούμενος χρόνος, πληθυσμιακή σύνθεση και δεδομένα). Οι σημειώσεις του για την περιοχή του Λιτοχώρου είναι κατατοπιστικές.

▲ **Τρύφωνα Ευαγγελίδη. «ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ. Εν Αθήναις, 1913».**

Ο Τρύφων Ευαγγελίδης, ιστορικός και φιλόλογος, σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στη Γερμανία, ανακηρύχτηκε διδάκτωρ της Ιστορίας, ίδρυσε την εφημερίδα ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ και υπηρέτησε ως γυμνασιάρχης στη Μέση Εκπαίδευση. Στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αιώνα περιηγήθηκε τη Μακεδονία, τη Θεσσαλία, την Ήπειρο και τα νησιά. Τις εντυπώσεις από τα ταξίδια σ' αυτές τις ελληνικές χώρες τις δημοσίευσε λίγα χρόνια αργότερα σε βιβλίο με τον τίτλο: «ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ, ήτοι Ιστορική, Γεωγραφική, Τοπογραφική και Αρχαιολογική περιγραφή των Νέων Ελληνικών χωρών: Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Νήσων και οδηγός σαφής και ακριβής των ταξιδιωτών και περιηγητών». Οι ταξιδιωτικές και περιηγητικές εντυπώσεις του Ευαγγελίδη αναφορικά με το Λιτόχωρο είναι πολύ σημαντικές.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ

Οι εκδόσεις εγχειριδίων Γεωγραφίας που κυκλοφορούσαν κατά τον 19ο αιώνα γίνονταν αντικείμενα ανάγνωσης και μελέτης από πολλούς ενδιαφερόμενους. Την περίοδο αυτή η Μακεδονία παρέμεινε υποδουλωμένη στους Τούρκους και τα βιβλία αυτά, πέρα από τον παιδαγωγικό και επιστημονικό στόχο που υπηρετούν ως σχολικά εγχειρίδια, επιχειρούν να υπηρετήσουν και την εθνική αφύπνιση. Κρίνεται σκόπιμο και χρήσιμο να αναφέρουμε τις εκδόσεις που συμπεριλαμβάνουν το Λιτόχωρο και παρέχουν πληροφορίες γι' αυτό.

- Αθανασίου Σταγειρίτη. «Ηπειρωτικά, ήτοι Ιστορία και Γεωγραφία της Ηπείρου παλαιά τε και νέα και βίος του Πύρου. Εν Βιέννη, 1819».
- Νικολάου Λωρέντη. «Νεωτάτη Διδακτική Γεωγραφία... Τόμος Α'. Εν Βιέννη, 1838».
- Μαργαρίτου Δήμιτσα. «Πολιτική Γεωγραφία, προς χρήσιν των Γυμνασίων, Ελληνικών σχολείων και Παρθεναγωγείων. Αθήνησι, 1878».
- Νικολάου Γεωργιάδη. «Η Θεσσαλία. Εν Βόλω, 1880». Το έργο του περιέχει τοπογραφικές, γεωγραφικές, ιστορικές και αρχαιολογικές πληροφορίες για τον Όλυμπο και την περιοχή μας.
- Μιχαήλ Θ. Χρυσόχου. «Πίναξ της Μεσημβρινής Ηπείρου και της Θεσσαλίας. Εν Αθήναις, 1884». Έχει σπουδαίες πληροφορίες για του οικισμούς, τα ποτάμια και τα ρέματα της περιοχής μας.
- Δημητρίου Ιωαννίδου Ολυμπίου. «Εγχειρίδιον Γεωγραφίας. Εν Αθήναις, 1892». Δίνονται πληροφορίες

- και περιγραφές για την Πιερία, τον Όλυμπο, το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου και το Λιτόχωρο.
- Μαργαρίτου Δήμιτσα. «Η Μακεδονία, εν Λίθοις φθεγγομένοις και Μνημείοις Σωζομένοις, ήτοι πνευματική και αρχαιολογική παράστασις της Μακεδονίας... Εν Αθήναις, 1896». Περιέχει σπουδαίες μαρτυρίες και σημαντικά στοιχεία για το Λιτόχωρο, τον Όλυμπο κλπ.
 - Ανδρέα Αρβανίτη. «Η Μακεδονία εικονογραφημένη. Εν Αθήναις, 1909». Ο Αρβανίτης ήταν Γενικός Γραμματέας του Παμμακεδονικού Συλλόγου και το έργο του δίνει στοιχεία γεωγραφίας, ιστορίας και συγκοινωνίας για την περιοχή μας (Λιτόχωρο, λιμένα Αγίων Θεοδώρων κλπ).
 - Γ. Κοντογόνη. «Χάρτης. Αθήναι, 1910». Είναι ο τελευταίος αναλυτικός χάρτης της περιοχής πριν από την απελευθέρωση.

ΕΞΕΡΕΥΝΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ, ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Μια άλλη πηγή με ιστορικό υλικό για την περίοδο της Τουρκοκρατίας είναι οι ιστορικές μαρτυρίες των εξερευνητήσεων, των περιηγήσεων και των ορειβατικών αναβάσεων στον Όλυμπο. Οι ξένοι αυτοί εξερευνητές και οδοιπόροι ήταν άνθρωποι επιστήμονες και μορφωμένοι και οι προσπάθειές τους καταγράφηκαν και δημοσιεύτηκαν σε Ταξιδιωτικές Εντυπώσεις, Γεωγραφίες, Ημερολόγια, Σημειώσεις, Επιστημονικά Περιοδικά, Ε-

πιθεωρήσεις, Εφημερίδες κλπ. Απαραίτητο είναι να αναφέρουμε τους εξερευνητές και περιηγητές του Ολύμπου, οι οποίοι συγχρόνως ήταν επισκέπτες του Λιτοχώρου και άφησαν σημαντικά γραπτά κείμενα.

- 1855. Ο Δανός καθηγητής J. L. Ussing. Περιγράφει το σπήλαιο του Αγίου Διονυσίου και το φαράγγι του Ενιπέα.
- 1862. Ο Γερμανός γεωγράφος Henrich Barth. Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου του επιφύλαξαν θερμή υποδοχή.
- 1875. Οι Αυστριακοί γεωλόγοι M. Neumayr και Δρ. Burgerstein. Επισκέφθηκαν το Λιτόχωρο και το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου.
- 1878. Ο Άγγλος περιηγητής Στούαρτ Κλέννι. Αμέσως μετά την επανάσταση ήρθε στον Όλυμπο και στο Λιτόχωρο.
- 1889. Ο Σιλεσιανός βοτανολόγος Paul Sintenis.
- 1891. Ο Σιλεσιανός βοτανολόγος Paul Sintenis και ο Γερμανός βοτανολόγος J. Bornmueller. Έμειναν στο Λιτόχωρο και παρέμειναν 8 μέρες στο μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου.
- 1894. Ο Γερμανός βαρώνος Colmar Freiherr von der Goltz. Περιηγήθηκε τον Όλυμπο για στρατιωτικούς σκοπούς. Στο σπουδαίο σύγγραμμά του με τίτλο «Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος και ο τουρκικός στρατός. Ιστορική μελέτη του πολέμου. Εν Αθήναις, 1899», τονίζει τη στρατηγική θέση του Λιτοχώρου και της περιοχής του.
- 1899. Ο Γερμανός Ταγματάρχης J. Baumman. Με συνοδεία ανδρών από το Λιτόχωρο προχώρησε προς τον Όλυμπο.

- 1904, 1905. Ο Σέρβος γεωλόγος J. Cvijic.
- 1909, 1910. Ο Γερμανός μηχανικός και γεωγράφος Edward Richter. Στο Λιτόχωρο η συνοδεία του οργανώθηκε με χωροφύλακες, ζώα και αποσκευές.

Προσπάθησα με κατανοητό και απλό τρόπο να καταγράψω το περιηγητικό φαινόμενο στο Λιτόχωρο κατά την Τουρκοκρατία. Όμως, η περαιτέρω λεπτομερής και σχολαστική αξιοποίηση του ερευνητικού υλικού μου, αναντίρρητα θα δώσει επιστημονικά δείγματα μελέτης της μοναδικότητας της ιστορικής διαδρομής του Λιτοχώρου.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Αδάμου Γ., Απόπειρες κατακτήσεως του Ολύμπου, Ελασσόνα 1982.

Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, 1943-2003, Εξήντα χρόνια μετά την καταστροφή, Λιτόχωρο 2004.

Καζταρίδη Ι., Ξένοι περιηγητές στην Πιερία κατά την Τουρκοκρατία, Η Πιερία στα Βυζαντινά και Νεότερα χρόνια, Κατερίνη 2002.

Καζταρίδη Ι., Η Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία, Η Πιερία των περιηγητών και των γεωγράφων, Κατερίνη 2002.

Kurz M., Le mont Olympe, Μονογραφία, Παρίσι 1923.

Λαογραφική-Αρχαιολογική Εταιρεία Ελασσόνας, Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων, Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο, Ελασσόνα 1982.

Λαογραφική-Αρχαιολογική Εταιρεία Ελασσόνας, Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων, Β΄ Πανελλήνιο Συνέδριο, Ελασσόνα 1984.

Μελετζή Σπ., Όλυμπος, Αθήνα 1987.

Νέζη Ν., Όλυμπος, Αθήνα 2003.

Παπαδάκη Κ., Η ιερά σταυροπηγιακή Μονή του Αγίου Διονυσίου, Ρέθυμνο 1998.

Πιερική Αναπτυξιακή ΑΕ, Όλυμπος, Κατερίνη 2001.

Πουλάκη-Παντερμαλή Ε., Χρονολόγιο Πιερίας, Κατερίνη 2007.

Σιμόπουλου Κ., Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα, Αθήνα 1994.

ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Μέσα από τις «Οδοιπορικές Σημειώσεις»
του Νικολάου Θ. Σχινά

Η ελληνική κυβέρνηση, κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, με τη διαφαινόμενη παρακμή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και με δεδομένο τις πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις στο χώρο της Βαλκανικής, άρχισε σταδιακά, έμπρακτα πλέον, να προσανατολίζεται προς τη διεύρυνση των γεωγραφικών της ορίων και την απελευθέρωση όσο το δυνατόν περισσότερων αλύτρωτων περιοχών. Η ελεύθερη Ελλάδα είχε θέσει ως βασική προτεραιότητά της την προετοιμασία για πόλεμο με την Οθωμανική αυτοκρατορία και ο ελληνικός στρατός κατέβαλε προσπάθειες για τη δημιουργία και ανάπτυξη ετοιμοπόλεμων μονάδων. Επίσης, το Υπουργείο των Στρατιωτικών απέστειλε κατάλληλα και έμπιστα άτομα, τα οποία επισκέπτονταν τις σκλαβωμένες περιοχές, προκειμένου να καταγράψουν τις συνθήκες, τις δομές, και άλλες σχετικές πληροφορίες, ώστε να γίνουν γνωστά τα δεδομένα που θα αντιμετώπιζονταν κατά την προέλαση στις περιοχές αυτές.

Ο Νικόλαος Θ. Σχινάς υπήρξε ένας από τους εντεταλμένους «περιηγητές» κατά την περίοδο αυτή. Ο Σχινάς, στη δεκαετία του 1880, περιοδεύει με εντολή του Υπουργείου των Στρατιωτικών στις περιοχές της οροθετικής γραμμής Θεσσαλίας, σε ολόκληρη την επι-

κράτεια της Μακεδονίας και στην επικράτεια της Ηπείρου. Καταγράφει τις πόλεις, τα χωριά, τους οικισμούς, τους οδοιπορικούς σταθμούς (χάνια), την εθνολογική, οικονομική, γεωφυσική κατάσταση που συναντούσε κατά την περιοδεία του, καθώς και άλλες ενδιαφέρουσες, κατά την κρίση του, πληροφορίες. Στις περιγραφές του δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στους τόπους με στρατηγική σημασία, στις περιοχές με δυνατότητες ασφαλούς τροφοδοσίας και ανάπαυσης κλπ.

Οι πληροφορίες που συνέλεξε εκδόθηκαν στην Αθήνα κατά τα έτη 1886 και 1887, σε τέσσερις τόμους, με τίτλο: «*Οδοιπορικά Σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας Οροθετικής γραμμής και Θεσσαλίας, συνταχθείσαι τη εντολή του επί των Στρατιωτικών Υπουργού, υπό Νικολάου Θ. Σχινά, Ταγματάρχου του Μηχανικού*». Ο Σχινάς το 1897 εκλέχτηκε βουλευτής Βόλου.

Ο Σχινάς πέρασε από το Λιτόχωρο, καταγράφοντας ποικίλες σημαντικές πληροφορίες, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν αξιόλογο εργαλείο για την έρευνα της ιστορίας και τον πολιτισμό της περιοχής. Οι αναφορές του για τα χαρακτηριστικά τοπικά δεδομένα του Λιτόχωρου περιλαμβάνονται στα εξής κεφάλαια του έργου του:

α. «Αμαξιτός οδός από σταθμού Ζορμπά προς Αικατερίνην».

β. «Ημιονική οδός από Ζορμπά εις Κατερίνην».

γ. «Πορεία από σταθμού Ζορμπά προς τα επί των ανατολικών υπωρειών του Ολύμπου χωρία».

Τα στοιχεία του για την κωμόπολή μας αφορούν, κυρίως, τις εξής θεματικές κατηγορίες: γεωφυσική κατάσταση της περιοχής, πληθυσμιακή και εθνολογική

κατάσταση, οικονομική και εμπορική κίνηση, πολεοδομικές πληροφορίες, πληροφορίες για τη δυνατότητα φιλοξενίας, ανεφοδιασμού, τροφοδοσίας και ορισμένα ιστορικά στοιχεία. Επίσης, στην αρχή του έργου του δίνονται περιγραφές για τη διοικητική διαίρεση, τον πληθυσμό – αριθμητικό και εθνολογικό – της Μακεδονίας, οι οποίες είναι αξιόλογες πληροφορίες και για το Λιτόχωρο.

«Πλείστας των περιγραφών μου περιλαμβάνει το στρατιωτικόν σύγγραμμα της οροθετικής γραμμής και του Αγίου Όρους του Ν. Σχινά, ταγματάρχου του Μηχανικού», γράφει στο βιογραφικό του ο λιτοχωρίτης καθηγητής Λασπόπουλος Αθανάσιος. Πράγματι, στην εισαγωγή του έργου το Λιτόχωρο ξεχωρίζει με τη σημείωση ότι *«έχει και ιδίαν βιομηχανίαν»*. Παρά την πολυδιάστατη σπουδαιότητα του έργου του Σχινά, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο άτυχος πόλεμος του 1897 δεν έδωσε τη δυνατότητα αξιοποίησής του.

Αναφέρονται με τη σειρά τα κεφάλαια που αφορούν το Λιτόχωρο.

▲ Αμαξιτός οδός από σταθμού Ζορμπά προς Αικατερίνην

... τέταρτος (χείμαρρος) κατέρχεται εκ του οροπεδίου Μπεκτές και του Ιμβραΐμ αυλάκι, φέρει εις επίνειον του χωρίου Λιτοχώρου, έχων 4 ξύλινα χάνια χωρητικότητος 300 ανδρών, καύσιμον ξυλείαν πολλήν και πρόβατα πολλά.

ΣΗΜ. Εις την μεταξύ Πλαταμώνος και Αγίου Θεόδωρου θέσιν της παραλίας, Πλάκαν καλούμενην, εγένε-

το το 1878 η των επαναστατών απόβασις, η διευθυνθείσα εις Λιτόχωρον.

Λιτόχωρον. Η κωμόπολις Λιτόχωρον (ίσως η αρχαία Πίμπλεια) κείται $\frac{1}{4}$ αριστερά της οδού και απέχει 1 ώραν και $\frac{1}{4}$ της παραλίας, προς αυτό δε από της οδού φέρει οδός ανωφερής. Έχει 600 οικίας χριστιανών λιθοκτίστους, 6 χάνια χωρούντα 500 άνδρας, δώδεκα εκκλησίας, άφθονον χόρτον κριθήν. Εν αυτή κατασκευάζεται ικανή ποσότης εριούχου, καλουμένου σκουτί του οποίου αρκούσα ποσότης εξάγεται. Η θέσις της κωμοπόλεως ταύτης, κειμένης 150μ. ως έγγιστα άνω της θαλασσίου επιφανείας, και επί των προς ανατολάς υπωρειών του Ολύμπου, είναι λίαν επίκαιρος, καθόσον δυτικώς μεν υψούται ο Όλυμπος, αρκτικώς δε βαθυτάτη χαράδρα, καλουμένη Βύθος. (Βαθυτάτη φάραγξ διώρου εκτάσεως, ήτις σχηματιζόμενη εκ του διχασμού δύο των κορυφών του Ολύμπου, κατέρχεται μέχρι των μύλων του χωρίου). Η χαράδρα αύτη δύναται να χρησιμεύση ως καταφύγιον, καθόσον στενήν είσοδον μόνον παρέχει και δι' αυτής διέρχεται ο ποταμός, ο υπό των αρχαίων Ενιπεύς καλούμενος. Παρά τας όχθας του ποταμού τούτου, ένεκεν των ορμητικών του υδάτων, εστρατοπέδευσαν, προ της εν Πύδνη μάχης, αφ' ενός ο τελευταίος των Μακεδόνων βασιλεύς Περσεύς, και αφ' ετέρου ο των Ρωμαίων στρατηγός Μάρκιος. Ανατολικώς διαδοχικά υψώματα προφυλάσσοντα αυτό από της θαλάσσης και μεσημβρινώς τα υψώματα των αμπελώνων και πέτρας. Εν τη κωμοπόλει υπάρχουσι δέκα υδρομυλοι, μικρόν απέχοντες, παρέχοντες ημερησίως 1000 οκάδας αλεύρου, 4 κλίβανοι και πολλοί εν ταις οικίαις, σχολεία λιθόκτιστα χωρούντα 300 άνδρας και

στρατών, και νοσοκομείον της κοινότητος χωρούντα 500 άνδρας. Το πλείστον των κατοίκων είναι ναυτικοί, έχοντες περί τα 50 μικρά και διαφόρου χωρητικότητος πλοιάρια, γεωργοί και υλοτόμοι, παρέχοντες εν ανάγκη 800 οπλίτας, 300 ημιόνους και 50 ίππους.

ΣΗΜ. Οι κάτοικοι της κωμοπόλεως ταύτης επανέστησαν το 1878, κυριευθείσα δε η κωμόπολις κατεκάη υπό του τουρκικού στρατού ως και άλλαι πόλεις και χωρία, τα δε γυναικόπαιδα κατέφυγον εις την 4 ώρ. απέχουσαν Μονήν του Αγίου Διονυσίου.

ΒΔ του Λιτοχωρίου $\frac{1}{2}$ ώρα κείται το μετόχιον της ανωτέρω μονής Αγ. Διονυσίου, Σκάλα λεγόμενον, απέχον 3 ώρας της Μαλαθρίας, από του οποίου οδός λίαν ανωφερής διά δάσους ελάτων και καστανεών φέρει εις 4 ετέρας ώρας εις την Μονήν Αγίου Διονυσίου.

Άγιος Θεόδωρος. Από του επινείου τούτου η αμαξιτός οδός (παρερχομένη των αριστερόθεν δύο γεφυρών επί του χειμάρρου Ενιπέως, Λάκκας του Λιτοχώρου, της μεν πλησιέστερον κειμένης και καλουμένης του Μαυρουτά της δε δυτικώς Μελιά), βαίνει παρά το δυτικώς κείμενον χωρίον Μαλαθρία κατερχόμενον χειμαρρον Χελοπόταμον, ον διέρχεται επί λιθοκτίστου γέφυρας καλουμένης Παππάζ-Κιουπρουσού, εχούσης 4 μ. πλάτος και 10 μ. μήκος. Ο ποταμός ούτος είναι βατός και άνω και κάτω της γέφυρας, αλλά προς την παραλίαν σχηματίζει έλος, τούτου δ' ένεκεν η καταστροφή των γεφυρών καθίστησι λίαν δυσχερή πάσαν πορείαν.

▲ Ημιονική οδός από Ζορμπά εις Κατερίνην

Απ' αυτού (Λεπτοκαρυά) οδός πετρώδης, βαίνουσα επί των βραχωδών κλιτύων του Ολύμπου και διακοπτο-

μένη υπό μικρών χειμάρρων, φέρει εις Λιτόχωρον. Οδός βαίνουσα αρκτικώς και διερχομένη διά πυκνού δάσους οτέ μεν μεγάλων δένδρων οτέ δε διά παλιουριών πυκνών και δυσβάτων και εγκαταλείπουσα δεξιόθεν το επίγειον Άγιον Θεόδωρον, σκάλαν του Λιτοχώρου, φέρει εις Μαλαθρίαν (αρχαίον Δίον), χωρίον χριστιανικόν κτισμένον επί υψηλής θέσεως εις την όχθην της βαθυτάτης χαράδρας Βυθού, δι' ής ρέει ποταμός όστις εν αρχή μεν εκαλείτο υπό των αρχαίων Ελικών και μετά τούτο βυθιζόμενος και αναφαινόμενος Βαφύρας, και οικούμενον υπό 300 οικογενειών, εκκλησιαζομένων εις δύο ναούς. Από τούτου εις 3 ώρας φθάνει τις εις Σκάλαν, ήτοι το μετόχιον της Μονής Αγίου Διονυσίου και εις ετέρας 4 ώρας εις την Μονήν Αγίου Διονυσίου.

▲ Πορεία από σταθμού Ζορμπά προς τα επί των ανατολικών υπωρειών του Ολύμπου χωρία

Απ' αυτού (Λεπτοκαρυά) δε οδός διαδοχικώς ανωφερής και κατωφερής φέρει εις το χωρίον Λιτόχωρον, κατέχον θέσιν επίκαιρον και έχον 600 οικογενείας χριστιανών, 6 χάνια 500 ανδρών, άφθονον κριθήν και χόρτον, 10 υδρομύλους, 4 κλιβάνους, σχολεία λιθόκτιστα και ναύτας με 50 πλοιάρια ελλιμενιζόμενα εις Άγιον Θεόδωρον απέχοντα 1 ¼. Από του Λιτοχώρου οδός ΒΔ και ανωφερώς βαίνουσα φέρει μετά ½ ώρας πορείαν εις Σκάλαν Αγίου Διονυσίου, ήτοι μετόχιον, επί ορεινής και επικαίρου θέσεως, έχον περίβολον ελλειψοειδή λιθόκτιστον και στερεόν, περιμέτρου 500μ. εντός του οποίου υπάρχουν κελία, χωρούντα 300 άνδρας και σταύλοι 100 ίππων. Εν τω μετοχίω τούτω αποταμιεύονται αι τροφαί και τα εισοδήματα της μονής Αγίου Δι-

ονυσίου. Του μετοχίου τούτου υπέρκειται το ώραν αυτού απέχον όρος Σταυρός.

Από του μετοχίου εις 4 ώρας οδός καλώς διατηρουμένην υπό της Μονής και διερχομένη διά δάσους καστανεών, φέρει εις την εντός βαθείας και δασώδους, υπ' ελάτων και καστανεών, φάραγγος κειμένην Μονήν του Αγίου Διονυσίου με 10-12 μοναχούς, ήτις έχει περιβόλον τετράγωνον, έχοντα εσωτερικώς εις τρεις σειράς 300 κελία, εν οισ χωρούσι πλείονες των 1000 ανδρών. Η εκκλησία, υπό τύπον Βασιλικής, καλυπτομένη υπό πέντε θόλων σφαιρικών, κατέχει το μέσον του περιβόλου. Ύπερθεν δε ταύτης και εντός της χαράδρας εργάζονται επτά υδροπριόναι καταστρέφουσαι τα αληθώς γιγαντιαία δένδρα του γηραιού Ολύμπου.

Από του Λιτοχώρου οδός κατωφερής φέρει εις το χωρίον Καλύβαι Μαλαθρίας.

**ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΟΥ ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΣΕΪΖΑΝΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ 1878 ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ**

Στη σχετική βιβλιογραφία για την επανάσταση της Μακεδονίας και του Ολύμπου στα 1878 βασική και αξιόλογη θέση κατέχει η μοναδική εργασία της εποχής εκείνης του δημοσιογράφου Μιλτιάδη Σεϊζάνη. Στις αρχές του 1878 στη Σμύρνη ο Σεϊζάνης κατήρτισε σώμα εθελοντών και ήρθε επικεφαλής του στην Ελλάδα, για να πάρει μέρος στην επανάσταση. *«Τη ιδιαίτερα φροντίδι του κ. Μ. Σεϊζάνη, αντιπροσωπεύοντος της ωραίας Σμύρνης τα αισθήματα»*, καταρτίστηκε άριστο σώμα από 200 περίπου ικανούς νέους, τους περισσότερους από τη Σμύρνη, που αναχώρησε στις 8 Μαρτίου 1878 για τα επαναστατημένα μέρη. Με τη σημαία τους που έφερε την επιγραφή «λόχος Ιώνων» οι Ίωνες εθελοντές έλαβαν μέρος στην επανάσταση και διακρίθηκαν εξαιρετικά. Ο ίδιος αρρώστησε από πνευμονία προς το τέλος της επανάστασης και νοσηλεύτηκε στο πρόχειρο τότε νοσοκομείο της Νέας Μιτζέλας. Τη θλίψη και την απογοήτευσή του για την αποτυχία της επανάστασης, ο Σεϊζάνης την αποτυπώνει στον επίλογο του συγγράμματός του.

Αμέσως μετά την άφιξή του στην Αθήνα συνέταξε την έκθεσή του και τη λογοδοσία προς την κεντρική

επιτροπή των Εθνικών Σωματείων, αντίγραφο των οποίων έστειλε και στις εφημερίδες. Κατόπιν άρχισε να συγκεντρώνει το υλικό για τη συγγραφή του βιβλίου του. Όπως φαίνεται, για την επανάσταση της Μακεδονίας, ήρθε σε αλληλογραφία ή σε προσωπική επαφή με τους Κοροβάγκο, Δουμπιώτη, Αποστολίδη, επίσκοπο Κίτρους Νικόλαο και άλλους πρωταγωνιστές.

Το έργο του εκδόθηκε το 1879 από το τυπογραφείο της ΑΘΗΝΑΪΔΟΣ στην Αθήνα και έχει τον τίτλο «Η πολιτική της Ελλάδος και η επανάστασις του 1878 εν Μακεδονία, Ηπείρω και Θεσσαλία, μετά εικονογραφιών». Το βιβλίο είναι ογκώδες (410 σελίδες), στο πρώτο μέρος ασχολείται με τη στρατιωτική διοργάνωση και παρασκευή του κράτους, την πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων και στο δεύτερο μέρος παρουσιάζει την προετοιμασία των κινημάτων και ύστερα την επανάσταση. Το σύγγραμμά του κλείνει με συμπεράσματα και με ανακεφαλαίωση.

Για το Λιτόχωρο αυτή η εργασία του Μιλτιάδη Σεϊζάνη λαμβάνει τον χαρακτηρισμό της «αξιολογώτατης γραπτής μαρτυρίας», διότι είναι γραμμένη ευσυνείδητα, με μεράκι και πολύ χρήσιμη. Με χρονολογική σειρά και με παραστατικότητα ο Σεϊζάνης αφιερώνει κεφάλαια του έργου του για το Λιτόχωρο και τον πρωταρχικό, πρωταγωνιστικό του ρόλο: προκαταρκτικές ενέργειες, απόβαση και υποδοχή, εκλογή επαναστατικής κυβέρνησης, ο Ευάγγελος Κοροβάγκος, οι κινήσεις των δυνάμεων, η πυρπόληση της κωμόπολης κλπ. Με την ιδιότητα του δημοσιογράφου και του συγγραφέα έδωσε πολύτιμα στοιχεία για το Λιτόχωρο και είναι ο

πρώτος που διαφώτισε τη μακεδονική επανάσταση στον Όλυμπο στα 1878.

Μικρό βιογραφικό. Ο Μιλτιάδης Σεϊζάνης (1850-1930) γεννήθηκε στη Σμύρνη, τελείωσε την Ευαγγελική Σχολή και κατόπιν ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία και τη δημοσιογραφία ως συνεργάτης πολλών περιοδικών της Σμύρνης. Υπήρέτησε δεκανέας του ιππικού στον ελληνικό στρατό και από το 1874 μέχρι το 1877 εξέδιδε την εφημερίδα ΙΩΝΙΑ την οποία σταμάτησαν οι Τούρκοι. Στα 1880 αμνηστεύτηκε για τη συμμετοχή του στην επανάσταση και γύρισε στη Σμύρνη, όπου από το 1881 και για πάνω από τριάντα χρόνια εξέδιδε την εφημερίδα ΑΡΜΟΝΙΑ. Με την έναρξη του βαλκανικού πολέμου του 1912 διώχτηκε από τη Σμύρνη, όταν όμως ο ελληνικός στρατός ελευθέρωσε την Ιωνία, ήταν από τους επικεφαλής της ντόπιας ηγεσίας. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή (1922), κατέφυγε στην Αθήνα, όπου και πέθανε. Υπήρξε μεγάλος αγωνιστής και πατριώτης.

Στο έργο του Σεϊζάνη για την επανάσταση του 1878 έχουν στηριχτεί, αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο, οι συγγραφείς που σκιαγράφησαν τα γεγονότα μετά απ' αυτόν. Ως εκδήλωση τιμής και ευγνωμοσύνης για τη συνεισφορά του στο Λιτόχωρο, αναδημοσιεύεται το κείμενο που ακολουθεί. Είναι αρχικά δημοσιευμένο στο περιοδικό ΑΘΗΝΑΪΣ των Αθηνών, έτος 1879, τόμος 4, τεύχος 15.

**ΚΡΙΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Μ. Δ. ΣΕΪΖΑΝΗ
«Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1878»**

Η υπό τον άνωθι τίτλον άρτι δημοσιευθείσα συγγραφή υπό του γνωστού δημοσιογράφου κ. Μ. Δ. Σεϊζάνη δικαίως επεσπάσατο τον έπαινον παντός αμερολήπτου και αρμοδίου κριτού. Διότι το μεν πρώτον αυτής μέρος είναι μελέτη πολιτική πολλού λόγου αξία και μεγάλως ενδιαφέρουσα τον ελληνισμόν. Το δε δεύτερον αμερόληπτος αφήγησις συγχρόνων συμβάντων, σκοτισθέντων εκ της ποικιλίας των αντικρουομένων συμφερόντων, καλλιεπώς και μετά δυνάμεως λόγου γεγραμμένη.

Συγγραφή τοιαύτη, έχουσα θέμα τα πολιτικά και πολεμικά έργα ζώντων και επικρινομένων ανδρών, ήτο ομολογουμένως έργον τολμηρόν υπό πολλές ε-pόψεις. Ουχ ήττον ο συγγραφεύς, ουδόλως λαβών υπ' όψιν την αναπόφευκτον μήνιν και τον χόλον – ον εν τω προλόγω αυτού χαινεται προβλέπων – προέβη εις κρίσεις προσώπων και πραγμάτων διά τρόπου και μέτρου, διατρανούντων το τε ήθος, την επιμέλειαν και την μετριοφροσύνην άμα του συγγραφέως.

Εν εκάστη σελίδι του συγγράμματος ο αναγνώστης διαβλέπει, εν τη λεπτότητι της φράσεως τω μεμετρημένω του λόγου και τη εμβριθεία της σκέψεως, τον απαθή, αμερόληπτον και ευγενή συγγραφέα, όστις ουδενί μεν χαρίζεται, αλλά και κατ' ουδενός κηρύττει πόλεμον εξοντώσεως, χρώμενος γλώσση ανοι-

κείω εις ιστορίαν, αποβλέπουσαν εις σκοπόν εθνικόν και πολύ υψηλόν. Εν χώρα, ην τα πολιτικά πάθη κρατούσιν από πολλού ανάστατον και διηρημένην εις πολιτικάς φατρίας, διεξαγούσας άσπονδον και άδοξον κατ' αλληλων πάλην, έργον υπέρ ουδεμιάς αυτών κηρυττόμενον, ουδενί χαριζόμενον, κατ' ουδενός συστηματικώς και σφοδρώς επιτιθέμενον, δεν ηδύνατο ή να τύχη της επιδοκιμασίας της ανεξαρτήτου εκείνης τάξεως, ήτις από περιωπής βλέπει, εξετάζει και κρίνει, ενώ οι εν τοις πάθεσι των προσωπικοτήτων κυλιόμενοι θα έβλεπον αυτό υπό δύο όλως αντιθέτους και ευνοήτους όψεις.

Και ό,τι μεν ελάχιστον και απαρατήρητον μέχρι τούδε εδημοσιεύθη προς επίκρισιν του έργου παρά τινός των τελευταίων τούτων, επιβεβαίωσε την αλήθειαν των ημετέρων λόγων, ουδέν ανασκευάσαν του έργου, όπερ εν προοιμίοις και επιλόγοις μόνον ως δήθεν μεροληπτικόν απεκάλεσεν. Ό,τι δε ο λοιπός αμερόληπτος και σοβαρός τύπος εδημοσίευσεν, καθιστά περιττήν πάσαν παραιτέρω ευνοϊκήν περί αυτού κρίσιν ημών, αρκουμένων να μεταφέρωμεν εκ των μέχρι τούδε δημοσιευθεισών εκτενών και λίαν επαινετικών κρίσεων της Παλιγγενεσίας (αριθ. 4446), της Οικον. Επιθεωρήσεως (αριθ. 77), του περιοδικού Σερραπειού (αρ. 7), του γαλλικού Φάρου (αρ. 160) και της Ελπίδος της Αλεξανδρείας (αρ. 1666) τας εξής κατά σειράν περικοπάς:

- «Την δυσχέρειαν της πιστής των γεγονότων αφηγήσεως κατενίκησεν η ευστάθεια και ειλικρίνεια του συγγραφέως, κατορθώσαντος κατά το εφικτόν αυτό να μη φανή υπερβολικός είτε ψέγων πολεμικά

ατυχήματα, είτε επαινών ηρωισμούς και ανδραγαθήματα. Τουναντίον εις παν πολεμικόν γεγονός, εις πάσαν επαναστατικήν ενέργειαν και κίνησιν προσπαθεί να δώση τον προσήκοντα χαρακτηρισμόν χωρίς να δεικνύη ποσώς εν χωρίω τινι του συγγράμματός του τάσιν προς διαστροφήν ή ανειλικρινή παράστασιν των συμβάντων. Ανατρέξας εις την πολιτικήν της ελευθέρας Ελλάδος επί του ζητήματος της συνενώσεως της ελληνικής φυλής και αναλύων την διαγωγήν της Ευρώπης, καταδεικνύει μετά δυνάμεως λόγου και γλαφυρότητος το πεπλανημένον των σκέψεων των πολιτικών εκείνων της Ελλάδος... κτλ.

Το βιβλίον τούτο καθόλου κρινόμενον δύναται να θεωρηθή ως έργον ωφέλιμον και χρήσιμον παντί ελευθέρω και δούλω Έλληνι».

- «Έργον άξιον του δεδοκιμασμένου συγγραφέως του, εν τω οποίω αναφαίνεται ο πατριωτικός και γλαφυρός κάλαμος του συντάκτου της Ιωνίας.

Πρόκειται περί οικείας και επί τόπου μελέτης αυτού. Οι περί ανεξαρτησίας της Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας αγώνες εν τω ανά χείρας συγγραφεί καρδίαν και διάνοιαν, εκ του συνδυασμού των οποίων αποκαλύπτονται πολλά δι' εκείνους, οίτινες ατενίζουσιν εις το μέλλον κτλ».

- «Εξεδόθη εσχάτως εν Αθήναις, υπό του γνωστού δημοσιογράφου Μ. Δ. Σειζάνη πόνημα προωρισμένον να καταλάβη ζηλωτήν θέσιν εν τοις μάλιστα ευδοκίμοις έργοις της νεωτέρας ελληνικής φιλολογίας, εν ω μετά δυνάμεως και γλαφυρότητος λόγου, δι' ιστορικών ακριβειών και αμερολήπτου κρίσεως καταδείκνυσιν ο συγγραφεύς την σφαλεράν οδόν, ην ηκολούθη-

σεν η ελληνική πολιτική, υποδεικνύει συνάμα τα λεπτέα μέτρα προς αποφυγήν του επαπειλούντος την Ελλάδα ναυαγίου».

- «M. Seizani fait de la Grèce actuelle, de sa politique, de sa situation agricole, économique et militaire le tableau le plus saisissant, le plus vrai, le plus impartial. Dédaignant et semblant d'un autre côté prêt à supporter la colère qu'il doit soulever il marche droit et fier à son but est historien et un philosophe.

Nous ne parlerons pas de style. Ancien rédacteur du journal l'Ionie, M. Seizani a la réputation méritée d'écrire le grec moderne le plus pur et le plus elegant.

Entrainé par un irresistible sentiment de patriotisme, il a précédé à Athènes les phalanges de volontaires qui de toutes villes etc».

- «Ο κ. Σεϊζάνης εικονίζει την πολιτικήν, γεωργικήν, οικονομικήν και στρατιωτικήν κατάστασιν της συγχρόνου Ελλάδος λίαν ενδιαφερόντως, αμερολήπτως, περιφρονών δ' αφ' ενός και έτοιμος αφ' ετέρου να υποστή την οργήν ην θέλει εξεγείρει, βαίνει ευθύς και υπερήφανος προς τον σκοπόν του, είναι ιστορικός άμα και φιλόσοφος.

Περισσότερον να ομιλήση τις περί του ύφους, καθ' όσον ο κ. Σεϊζάνης αρχαίος συντάκτης της Ιωνίας απολαύει της δικαίας υπολήψεως ότι, γράφει λίαν καθαρώς και μετ' ιδιαιζούσης χάριτος την νεοελληνικήν γλώσσαν. Από ακραιφνές αίσθημα φιλοπατρίας ορμηθείς, μετέβη πρώτος εις Αθήνας, καταταχθείς εις τας φάλαγγας των εθελοντών, οίτινες από των διαφόρων πόλεων της Ανατολής προσήλθον, ίνα προσφέρωσιν εαυτούς θυσίαν επί του βωμού της Πατρί-

δος. Ποιείται λόγον περί παντός, όπερ είδε και – πρέπει να το ομολογήσωμεν ενταύθα – ουδέποτε οφθαλμός παρατηρητού μάλλον εξησκημένος, ουδέποτε νους συνετός ορθότερον και ακριβέστερον εξήτασε και κατενόησε την νεωτέραν Ελλάδα.

Το σύγγραμμα του κ. Σεϊζάνη είναι εξ εκείνων, άτινα πρέπει να ευρίσκωνται εκ των πρώτων υπ' όψιν εις πάσαν σπουδαίαν βιβλιοθήκην».

- «Έχομεν υπ' όψιν την σπουδαίαν ταύτην συγγραφήν εσχάτως εν Αθήναις δημοσιευθείσαν υπό του γνωστού δημοσιογράφου και ευπαιδύτου Μ. Δ. Σεϊζάνη.

Εις ολιγίστας περιστάσεις δύναται τις να αισθανθή τοσούτω ζωηρός το αίσθημα της ευγνωμοσύνης και εκτιμήσεως προς τον συγγραφέα, όστις καταβάλλων μόχθους πολλούς φέρει εις φως σύγγραμμα, εν ω διαλάμπει η δύναμις, η γλαφυρότης του λόγου αφ' ενός, η λεπτοτάτη ακρίβεια και η αμερόληπτος κρίσις αφ' ετέρου.

Εν πάση σελίδι του έργου καταφαίνονται αισθήματα αγνής φιλοπατρίας, κρίσις, υγιείς αρχαί και ιδιάζουσα ιστορική ακρίβεια. Είναι αξία προσοχής η ευτολμία μεθ' ής ο αμερόληπτος ιστορικός καταδεικνυσι την αληθή και πραγματικήν της Ελλάδος κατάστασιν... κτλ».

ΤΟ ΤΙΜΗΜΑ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΟΠΟΙΪΑ ΤΟΥ 1940-41

Οι αθάνατοι νεκροί & η ηθική αρματωσιά μας

Η τιμητική απόθεση δάφνινου στεφάνου στο μνημείο του πάρκου Λιτοχώρου, μας δίνει τη δύναμη να κρατήσουμε σταθερά υψωμένη τη δόξα των νεκρών μας αφ' ενός και αφ' ετέρου να αναβαπτιστούμε στο ένδοξο παρελθόν μας. Στους ήρωες του έπους του '40 αξίζει κάθε τιμή και έπαινος γιατί πολέμησαν με πενιχρά σχεδόν μέσα εναντίον πάνοπλων και νίκησαν, γιατί με την προσφορά και τη θυσία τους φανέρωσαν τόλμη και ανδρική αρετή.

Σ' αυτόν τον τύμβο, σ' αυτό το λιτό μνημείο του πάρκου Λιτοχώρου είναι στημένος ο θρόνος των ελευθερών, των αδούλωντων, των ηρώων λιτοχωριτών. Το μεγάλο, το απροσμέτρητου αξίας «τίμημα της δόξας», το οποίο κατέβαλε το μικρό και ένδοξο Λιτόχωρο στον βωμό της ελευθερίας του ελλαδικού χώρου και ολόκληρης της ανθρωπότητας, δεν πρέπει να διαφεύγει της μνήμης μας. Κρίνεται σκόπιμο να φέρνουμε στη μνήμη τις θυσίες αίματος, μα προ πάντων να τις κάνουμε γνωστές στις σύγχρονες και επερχόμενες γενιές με τον πιο πειστικό τρόπο και την πιο αδιάψευστη γλώσσα

των γεγονότων, η οποία επιβεβαιώνει με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο την αλήθεια του μεγαλείου της ιστορίας μας.

28 Οκτωβρίου 1940. Ημέρα ιστορική, που αντιλήθηκε η φωνή του ΟΧΙ, απάντηση στην ιταμή αξίωση του ιταλικού φασισμού και του γερμανικού ναζισμού. Το Λιτόχωρο στάθηκε αντάξιο του ηρωικού παρελθόντος του, οι άντρες του ύψωσαν ψηλά τις καρδιές και ψηλά τις σημαίες, πολέμησαν με παράτολμο θάρρος και ύψιστη περιφρόνηση προς τον θάνατο και οι στρατιώτες του επανέλαβαν με συνέπεια την απάντησή τους που επαναλαμβάνεται από τα παλαιά τα χρόνια στις μεγάλες στιγμές της ιστορίας μας. Το ΟΧΙ των λιτοχωριτών στρατιωτών είναι η γνώριμη, η συμβολική φωνή τους που τη συντρόφευαν η πίστη στο δίκαιο του αγώνα, στις αιώνιες αξίες και τα ιδανικά της φυλής μας.

Τον βαρύτατο αυτό φόρο αίματος και θυσιών δεν θα πρέπει να τον αφήσουμε να τον καλύψει ο πέπλος της λήθης και της λησμονιάς, γιατί η λησμονιά αποτελεί ασέβεια και περιφρόνηση προς εκείνους τους αθώους οι οποίοι θυσιάστηκαν στον βωμό της τιμής και του καθήκοντος, προασπιζόμενοι τα όσια και τα ιερά της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης, τα οποία αποτελούν τα ύψιστα ιδανικά της φυλής και του γένους των Ελλήνων. Η γνώση των στρατευμένων παιδιών του Λιτοχώρου, που άφησαν την τελευταία τους πνοή στον πόλεμο κατά του μαύρου ιταλικού φασισμού, κρίνεται ιδιαίτερα διδακτική και απαραίτητη. Η γνώση της στρατιωτικής τους κατάστασης και η κατά το δυνατόν πλησιέστερη προσέγγιση των συνθηκών των

πολεμικών επιχειρήσεων καθίσταται αναγκαία και προσθέτει νέες λαμπρές σελίδες στην ιστορία του Λιτοχώρου.

▲ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η εξιστόρηση των πολιτικοστρατιωτικών γεγονότων και η αφήγηση των συνθηκών, δράσεων και καταστάσεων του πολέμου 1940-1941, έχουν καταγραφεί με κάθε λεπτομέρεια. Συνοπτικά και χωρίς κρίσεις δίνεται ένα περίγραμμα των γεγονότων:

- Πολιτικοστρατιωτική κατάσταση στα Βαλκάνια στις αρχές του 1939 και οι επεκτατικές βλέψεις της Ιταλίας.
- Πολεμική οργάνωση της χώρας μας στις αρχές του 1939.
- Κατάληψη της Αλβανίας από την Ιταλία.
- Μέτρα άμυνας του ελληνικού χώρου.
- Η έκρηξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.
- Προσπάθειες δημιουργίας βαλκανικού μετώπου.
- Διπλωματική και στρατιωτική κατάσταση την άνοιξη 1940.
- Η επιζήτηση υπό της Ιταλίας αφορμών πολέμου.
- Νέα μέτρα άμυνας του ελληνικού χώρου.
- Η έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και οι επιχειρήσεις στην Ήπειρο και βορειοδυτική Μακεδονία (28 Οκτωβρίου – 13 Νοεμβρίου 1940).
- Η ελληνική αντεπίθεση και η προέλαση του Στρατού στο βορειοηπειρωτικό έδαφος (14 Νοεμβρίου 1940 – 6 Ιανουαρίου 1941).

**Πίνακας των νεκρών του Λιτοχώρου
στον πόλεμο 1940 – 41**

Βαθμός	Όνοματεπώνυμο (πατρώνυμο / μητρώνυμο)	Έτος γέννησης	Επάγγελμα	Γραμματικές γνώσεις	Ύψος (μ.)
Ανθ/γός	Μπαλανίκας Νικόλαος (Γεώργιος / Κορτέσα)	1915	Ιδιωτικός Υπάλληλος	Στ' Γυμνασίου	1,72
Λοχίας	Πειστικός Αναστάσιος (Ιωάννης / Σουλτάνα)	1919	Επιπλο- ποιός	Απόφοιτος Δημοτικού	1,69
Δεκανέας	Καρακίτσιος Μιχαήλ (Νικόλαος / Βασιλική)	1910	Καφεπώλης	Απόφοιτος Δημοτικού	1,66
Στρ/της	Παπαγεωργίου Απόστολος (Αναστάσιος / Μαρία)	1913	Εργάτης	Δ' Δημοτικού	1,63
Στρ/της	Γαβρής-Γαυρογεώργος Ιωάννης (Γεώργιος / Ελένη)	1910	Αγωγεύς	Β' Δημοτικού	1,85
Στρ/της	Αδαμόπουλος Γρηγόριος (Ιωάννης / Γαρουφαλιά)	1911	Κτίστης	Απόφοιτος Δημοτικού	1,64
Στρ/της	Ζουρζούρας Κων/νος (Αθανάσιος / Αναστασία)	1916	Ναυτικός	Απόφοιτος Δημοτικού	1,64
Στρ/της	Κυπαρισσάς Χρήστος (Κων/νος / Αικατερίνη)	1908	Αγωγεύς	Β' Δημοτικού	1,60
Στρ/της	Γραμματόσης Αθανάσιος (Κων/νος / Ακριβή)	1901	Υλοτόμος	Απόφοιτος Δημοτικού	1,67
Στρ/της	Ζωγράφος Γρηγόριος (Απόστολος / Ελένη)	1911	Αλιεύς	Γ' Δημοτικού	1,63
Στρ/της	Ζαχουδάνης Ιωάννης (Νικόλαος / Μαρία)	1914	Εργάτης	Γ' Δημοτικού	1,74
Στρ/της	Φαργκάνης Αθανάσιος (Νικόλαος / Ευαγγελή)	1916	Υποδημα- τοποιός	Απόφοιτος Δημοτικού	1,54
Στρ/της	Κρασιώτης Γεώργιος (Αναστάσιος / Πατρώνα)	1905	Αγωγεύς	Β' Δημοτικού	1,44
Στρ/της	Γιάτας Μιχαήλ (Ιωάννης / Πελαγία)	1908	Σιδηροδρο- μικός υπάλ.	Απόφοιτος Δημοτικού	1,70
Ναύτης	Γκουντέλιας Ιωάννης (Γεώργιος / Ελένη)	1918	Βοηθός σωφέρ	Δ' Δημοτικού	1,67

- Οι χειμερινές επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού και η μεγάλη εαρινή επίθεση των Ιταλών (7 Ιανουαρίου – 26 Μαρτίου 1941).
- Η γερμανική επίθεση κατά της Ελλάδας και το τέλος του ελληνοϊταλικού πολέμου (27 Μαρτίου – 31 Μαΐου 1941).

Με την αδιάφυστη γλώσσα των αριθμών το Λιτόχωρο πρόσφερε, κατ' αναλογία πάντοτε με τον πληθυσμό του, τα στρατευμένα παιδιά του που αντέταξαν την πιο σθεναρή άμυνα και την πιο δυνατή αντίσταση στις δυνάμεις του φασισμού και του ναζισμού. Συγκεκριμένα από στρατολογικής απόψεως: Οι Λιτοχωρίτες που γεννήθηκαν το έτος 1918, κατατάχτηκαν αρχικά εντός του 1939 και υπηρέτησαν συνεχώς μέχρι τη λήξη του πολέμου. Όσοι γεννήθηκαν το 1919, κατατάχτηκαν αρχικά εντός του 1940 και υπηρέτησαν συνεχώς μέχρι τη λήξη του πολέμου. Από τους γεννημένους το 1920, κατατάχτηκαν ορισμένοι με ατομική πρόσκληση, εντός των μηνών Ιανουαρίου – Απριλίου 1941, και υπηρέτησαν μέχρι τη λήξη του πολέμου.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον εμφανίζουν τα στοιχεία των εφέδρων (ήτοι, αυτών που είχαν ήδη εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις) και προσκλήθηκαν εντός του 1940 για μετεκπαίδευση, προεπιστράτευση και επιστράτευση. Από τους γεννημένους το 1900, επανακατατάχτηκε μόνον ορισμένος αριθμός εφέδρων, ενώ όλοι ανεξαιρέτως οι γεννημένοι από το 1901 μέχρι το 1917 κλήθηκαν και επιστρατεύτηκαν στον πόλεμο. Η πρόσκληση των εφέδρων εντός του 1940 ξεκίνησε τον Μάιο, συνεχίστηκε και ολοκληρώθηκε μέχρι τον Οκτώβριο. Η επανακατάταξη και η τήρηση υπό τα όπλα γι-

νόταν για τη συμπλήρωση και την ενίσχυση των επιστρατευτικών αναγκών των μονάδων, αναλόγως της κατηγορίας των στρατευμένων: της ειδικότητας, του βαθμού, της κλάσης, της σωματικής ικανότητας, του όπλου ή σώματος, του επαγγέλματος και του τόπου κατοικίας. Όλοι οι επιστρατευθέντες θεωρήθηκαν ότι απολύθηκαν την 1 Μαΐου 1941, με τη λήξη του πολέμου. Πάντως το εντυπωσιακό για τα σημερινά κριτήρια και δεδομένα είναι η στράτευση στον πόλεμο 1940-1941 ΟΛΩΝ ΑΝΕΞΑΙΡΕΤΩΣ των αντρών του Λιτοχώρου που γεννήθηκαν από το 1901 μέχρι και το 1919.

Τα στρατευμένα παιδιά του Λιτοχώρου στάθηκαν αντάξια των προσδοκιών του ελληνικού έθνους και έγραψαν τις ηρωικότερες σελίδες της ιστορίας των νεότερων χρόνων. Στις μάχες τα παλικάρια πότισαν το δέντρο της λευτεριάς με πολλούς τραυματίες και θύματα. Εκτός από τις ταλαιπωρίες και τις στερήσεις του μετώπου, πολλοί επέστρεψαν με αναπηρίες, τραύματα, ακρωτηριασμούς, κρουπαγήματα, λοιμώδη και διάφορα νοσήματα (κυρίως φυματίωση) κ.ά. Στις απώλειες υγείας πολέμου η κωμόπολή μας πρόσφερε πλούσιο το μερίδιό της.

▲ ΕΞΙΣΤΟΡΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μπαλανίκας Νικόλαος

Υπηρέτησε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις από 20-6-1936 μέχρι 25-6-1938, ως έφεδρος Ανθυπασπιστής του Πεζικού. Την 22-3-1939 προήχθηκε στον βαθμό του έφεδρου Ανθυπολοχαγού και επανακατατάχτη-

κε για μετεκπαίδευση από 26-8-1939 μέχρι 20-10-1939. Μαζί με τους συγχωριανούς του, επίσης έφεδρους Αξιωματικούς, Κατσαμάκα Δημήτριο και Πατσαρίκα Ιωάννη, παρουσιάστηκε στο 65 Σύνταγμα Πεζικού τη 12-10-1940. Προωθήθηκε με την έναρξη των εχθροπραξιών στο 90 Σύνταγμα Πεζικού και έλαβε μέρος στις επιθετικές επιχειρήσεις προς κατάληψη του ορεινού όγκου Μόροβας-Ιβάν, μέσα στο αλβανικό έδαφος, κατά την αντεπίθεση του ελληνικού στρατού. Φονεύθηκε τη 15-11-1940 στην επιχείρηση για κατάληψη του υψώματος 1878 το οποίο βρίσκεται πλησίον των χωριών Άρζας-Νικολίτσε-Καζάν. Υπηρετούσε στο Νότιο Συγκρότημα του 90 Συντάγματος Πεζικού. Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Υπολοχαγού, «ως φονευθείς εις το πεδίο της μάχης».

Πειστικός Αναστάσιος

Κατατάχτηκε για να εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία τη 2-3-1940 στο 16 Σύνταγμα Πεζικού και ονομάστηκε Δεκανέας την 1-6-1940. Τη 10-11-1940 μετατέθηκε στο 90 Σύνταγμα Πεζικού και προήχθηκε στο βαθμό του Λοχία. Πολέμησε με θάρρος στις μάχες που έδωσε η Μονάδα του για να αποκρούσει τη μεγάλη οργανωμένη εαρινή επίθεση των Ιταλών, μέσα στον Μάρτιο 1941, στην περιοχή Τρεμπεσίνας-Μπούμπεσι. Φονεύθηκε την 30-3-1941, ενώ υπηρετούσε στο 90 Σύνταγμα Πεζικού, στην περιοχή Μπούμπεσι του αλβανικού εδάφους, κατά την επιτυχή απόκρουση των επιθέσεων της Μεραρχίας ΚΑΛΙΑΡΙ των Ιταλών. Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Επιλοχία.

Καρακίτσιος Μιχαήλ

Εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις από 23-3-1931 μέχρι 14-6-1932, με τον βαθμό του Δεκανέα στο Πεζικό. Επανακατατάχτηκε την 5-10-1940 στο 16 Σύνταγμα Πεζικού και τη 19-12-1940 προωθήθηκε με τη Μονάδα του στην πρώτη γραμμή των επιχειρήσεων του μετώπου. Έλαβε μέρος και πολέμησε με ηρωισμό, τους μήνες Δεκέμβριο 1940, Ιανουάριο 1941, στις μάχες της περιοχής Κλεισούρας, μέσα στη βαρυχειμωνιά. Φονεύθηκε την 31-3-1941, ενώ υπηρετούσε στο 16 Σύνταγμα Πεζικού, στην περιοχή Τρεμπεσίνας του αλβανικού εδάφους, κατά την απόκρουση των επιθετικών επιχειρήσεων της ιταλικής Μεραρχίας ΠΙΝΕΡΟΛΟ, στη μεγάλη εαρινή επίθεση των Ιταλών. Μεταθανατίως προήχθηκε στο βαθμό του Λοχία.

Παπαγεωργίου Απόστολος

Αρχικά υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία στο Πεζικό από 17-4-1934 μέχρι 23-6-1935. Επανακατατάχτηκε ως έφεδρος για μετεκπαίδευση από 25-6-1940 μέχρι 26-7-1940. Με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και την προκήρυξη της γενικής επιστράτευσης, κατατάχτηκε την 30-10-1940 στο 16 Σύνταγμα Πεζικού. Πολέμησε με αυταπάρνηση στις μάχες που έδωσε η Μονάδα του για την απώθηση των Ιταλών πέραν των συνόρων και την προέλαση εντός του βορειοηπειρωτικού εδάφους. Στις επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού από 13 μέχρι 23 Δεκεμβρίου 1940, μέσα στον δριμύ χειμώνα, έλαβε μέρος στις επιθέσεις εναντίον Κλεισούρας και Σεβρανίν. Τραυματίστηκε σοβαρά στη

μάχη Βαρυπόμπης-Κούκιαρι, κοντά στην Κλεισούρα, και μεταφέρθηκε στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο των Ιωαννίνων. Την 23-12-1940 «απέθανεν εκ πολεμικών πολλαπλών τραυμάτων προσώπου και αριστεράς χειρός» και μεταθανατίως προήχθηκε σε Δεκανέα, «ως αποβιώσας εν πολέμω».

Γαβρής-Γαυρογέωργος Ιωάννης

Υπηρέτησε τη βασική στρατιωτική του θητεία από 3-3-1931 μέχρι 10-5-1932, στο πεζικό ως στρατιώτης ειδικότητας βοηθού προμηθευτού. Κατατάχτηκε πάλι ως έφεδρος στο 16 Σύνταγμα Πεζικού την 5-10-1940 και με την έναρξη του πολέμου πολέμησε με σθένος και ηρωισμό σε όλες τις επιχειρήσεις της Μονάδας του. Φονεύθηκε τη 12-1-1941, ενώ υπηρετούσε στο 16 Σύνταγμα Πεζικού, κατά την προσπάθεια για απόκρουση της ιταλικής εχθρικής αντεπίθεσης στα υψώματα των χωριών Ποντγκοράνης και Μπάλι της Κλεισούρας. Η Κλεισούρα ήταν σημαντικός συγκοινωνιακός κόμβος και στρατηγικό σημείο και από 7-1-1941 ο ελληνικός στρατός διεξήγαγε επιθέσεις και αγωνίστηκε ισχυρώς για την κατάληψή της. Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Δεκανέα.

Αδαμόπουλος Γρηγόριος

Εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις στο Πεζικό με ειδικότητα βοηθός προμηθευτής, από 7-10-1932 μέχρι 7-2-1933. Υπηρέτησε μειωμένη εκγύμναση, ως πρεσβύτερος γιος πολύτεκνης οικογένειας με 8 τέκνα. Ως έφεδρος επανακατατάχτηκε την 25-8-1940 στο

16 Σύνταγμα Πεζικού και παρέμεινε υπό τα όπλα μέχρι την κήρυξη της γενικής επιστράτευσης. Τη 10-11-1940 μετατέθηκε στο 90 Σύνταγμα Πεζικού. Πολέμησε με θάρρος στις επιθετικές επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού προς τις περιοχές Κλεισούρας-Τρεμπεσίνας-Μπούμπεσι από 7 μέχρι 25 Ιανουαρίου 1941. Φονεύθηκε την 21-1-1941, ενώ υπηρετούσε στο 90 Σύνταγμα Πεζικού, στα υψώματα του Κιάφε Σοφιούτ, κατά την απόκρουση σφοδρής αντεπίθεσης που ενήργησε ο εχθρός (ιταλικές Μεραρχίες ΤΖΟΥΛΙΑ και ΛΥΚΟΙ ΤΟΣΚΑΝΗΣ) προς κατάληψη των υψωμάτων. Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Δεκανέα «ως φονευθείς εν πολέμω».

Ζουρζούρας Κωνσταντίνος

Υπηρέτησε από 22-3-1937 μέχρι 11-1-1939 τη βασική στρατιωτική θητεία, ως στρατιώτης Πεζικού, με ειδικότητα λοιπού οπλίτη. Με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και την προκήρυξη της γενικής επιστράτευσης, κατατάχτηκε την 30-10-1940 ως έφεδρος στο 16 Σύνταγμα Πεζικού. Στις επιθετικές επιχειρήσεις του 16 Συντάγματος Πεζικού, έλαβε μέρος με ηρωισμό από 7-1-1941 στις περιοχές Κλεισούρας-Τρεμπεσίνας-Μπούμπεσι. Φονεύθηκε την 21-1-1941, στην κορυφογραμμή Ψάρι-ύψωμα 1060, πλησίον του χωριού Μπάλι επί αλβανικού εδάφους. Το Μπάλι βρίσκεται 11 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Κλεισούρας και η Μονάδα του ενεργούσε κατά της ιταλικής Μεραρχίας ΣΙΕΝΑ, υπό συνεχή αεροπορικό βομβαρδισμό του εχθρού και βολές του πυροβολικού.

Κυπαρισσάς Χρήστος

Κατατάχτηκε την 3-9-1929 με έτος γέννησης το 1908, απολύθηκε αυθημερόν ως ανήλικος και τελικά εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις από 3-3-1931 μέχρι 4-7-1931 ως στρατιώτης Πεζικού, ειδικότητας ακροβολιστού. Υπηρέτησε μειωμένη θητεία, ως υιός γυναικός χήρας και μεταφέρθηκε στους γεννημένους το έτος 1910. Επανακατατάχτηκε την 5-10-1940 στο 16 Σύνταγμα Πεζικού. Πολέμησε με θάρρος σε όλες τις επιχειρήσεις της Μονάδας του στις περιοχές Κλεισούρας-Τρεμπεσίνας-Μπούμπεσι. Φονεύθηκε την 22-1-1941, ενώ υπηρετούσε στο 16 Σύνταγμα Πεζικού, κατά την επίθεση στο ύψωμα 1260 της Τρεμπεσίνας, πλησίον του χωριού Άρτζα ντι Σόττο, όπου η Μονάδα του συνάντησε αντίσταση της ιταλικής Μεραρχίας ΣΙΕΝΑ. Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Δεκανέα.

Γραμματόσης Αθανάσιος

Εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις από 2-7-1920 μέχρι 31-12-1923 στο Πυροβολικό. Με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου κατατάχτηκε ως έφεδρος στο Χ Συγκρότημα Πυροβολικού την 30-10-1940 και μετατέθηκε στις μάχες του αλβανικού μετώπου στο XV Σύνταγμα Ορειβατικού Πυροβολικού. Έλαβε μέρος με ηρωισμό στις επιθέσεις του ελληνικού στρατού στις περιοχές Κλεισούρας-Τρεμπεσίνας-Μπούμπεσι. Φονεύθηκε την 23-1-1941 στα υψώματα Μάλι Σεβράνιτ, πλησίον του χωριού Σεβράνι, το οποίο απέχει 16 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Πρεμετής. Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Δεκανέα «ως αποβιώσας εν πολέμω».

Ζωγράφος Γρηγόριος

Υπηρέτησε τη βασική στρατιωτική του υποχρέωση από 22-3-1932 μέχρι 26-5-1933 στο ορεινό Πυροβολικό, ως στρατιώτης ημιονηγός. Κλήθηκε ως έφεδρος και υπηρέτησε από 1-9-1939 μέχρι 3-10-1939. Επανακατατάχτηκε ως έφεδρος την 25-8-1940 στο Χ Συγκρότημα Πυροβολικού και παρέμεινε υπό τα όπλα και μετά την κήρυξη της γενικής επιστράτευσης. Πολέμησε με θάρρος στις επιθετικές επιχειρήσεις της Μονάδας του στον Βόρειο Τομέα (Κορυτσάς), από 7 μέχρι 25 Ιανουαρίου 1941. Τραυματίστηκε σοβαρά την 25-1-1941, ενώ υπηρετούσε στην Χβ Μοίρα Ορειβατικού Πυροβολικού, στην περιοχή Ντομπρένι και του υψώματος 1284, κοντά στο χωρίο Μπουράνι, σε αντεπίθεση της ιταλικής Μεραρχίας ΠΙΕΜΟΝΤΕ, υποστηριζόμενης και υπό Πυροβολικού. Μεταφέρθηκε στο 1^ο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Ιωαννίνων, όπου απεβίωσε την 4-2-1941 «πάσχων εκ πολεμικού τραύματος τυφλού του μετώπου».

Ζαχουδάνης Ιωάννης

Εκπλήρωσε τη βασική στρατιωτική θητεία του από 5-5-1935 μέχρι 5-9-1936 ως στρατιώτης Πεζικού, ειδικότητας Πολυβολητού. Ως έφεδρος κλήθηκε για μετεκπαίδευση και υπηρέτησε από 25-5-1940 μέχρι 7-7-1940. Με την προκήρυξη της γενικής επιστράτευσης επανακατατάχτηκε στο 16 Σύνταγμα Πεζικού την 30-10-1940. Έλαβε μέρος με ηρωισμό σε όλες τις επιθετικές επιχειρήσεις της Μονάδας του από 7 μέχρι 25 Ιανουαρίου 1941, προς Κλεισούρα-Τρεμπεσίνα- Μπούμπεσι. Φονεύθηκε τη 17-2-1941, ενώ υπηρετούσε στο 16 Σύνταγμα Πεζικού, μεταξύ των υψωμάτων 717 και 731,

πλησίον του χωρίου Σπι Καμαράτε 2 χιλιόμετρα νοτίως του Μπούμπεσι, στο όρος Τρεμπεσίνα. Η δράση τής έναντι εχθρικής ιταλικής Μεραρχίας ΜΠΑΡΙ, της αεροπορίας και του πυροβολικού υπήρξε ζωηρή. Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Δεκανέα.

Φαργκάνης Αθανάσιος

Υπηρέτησε το στρατιωτικό του καθήκον από 1-4-1938 μέχρι 30-1-1940, ως στρατιώτης Πεζικού, ειδικότητας λοιπού οπλίτη. Επανακατατάχτηκε ως έφεδρος την 29-10-1940 στο 16 Σύνταγμα Πεζικού και την 30-10-1940 μετατέθηκε στο Χ Ορεινό Χειρουργείο. Πρόσφερε τις υπηρεσίες σε όλες τις μετακινήσεις και σταθμεύσεις της Μονάδας του, ήτοι διαδοχικά: Αμμούδα (Νεστορίου), Μοσχόπολη, Οσόγια και Κάτω Μογκλίτσα στο αλβανικό έδαφος. Στις δραστηριότητες και επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού από 13 Φεβρουαρίου 1941 στον Βόρειο Τομέα (Κορυτσάς), με ηρωισμό υπηρέτησε στις διακομιδές των τραυματιών. Τραυματίστηκε σοβαρά στα υψώματα Μάλι Κομγιάνιτ, ενώ υπηρετούσε στο Χ Ορεινό Χειρουργείο, κατά τη διακομιδή τραυματιών, από τη δράση πυροβολικού της ιταλικής Μεραρχίας ΦΟΡΛΙ. Μεταφέρθηκε στο Πρόσκαιρο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Κορυτσάς, όπου απεβίωσε την 23-2-1941 «εξ εμπεπλεγμένου κατάγματος δεξιού βραχίονος, πολλαπλών τραυμάτων αμφοτέρων γονάτων και ακρωτηριασμού δεξιού βραχίονος». Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Δεκανέα.

Κρασιώτης Γεώργιος

Κατατάχτηκε αρχικά τη 10-3-1925, με έτος γέννησης το 1905, υπηρέτησε μέχρι 7-12-1925 και απολύθηκε με προσωρινή αναβολή ως ανήλικος. Κατατάχτηκε ξανά τη 13-4-1926, με έτος γέννησης 1906, και απολύθηκε τη 15-4-1926 πάλι με προσωρινή αναβολή ως ανήλικος. Τελικά υπηρέτησε με τους γεννημένους το 1910 από 3-3-1931 μέχρι 5-5-1932, στο Πεζικό ως στρατιώτης ειδικότητας προμηθευτού οπλοπολυβόλου. Πριν την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου παρουσιάστηκε την 5-10-1940 ως έφεδρος στο 16 Σύνταγμα Πεζικού και πολέμησε σε όλες τις μάχες της Μονάδας του. Έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις για την απόκρουση της μεγάλης εαρινής επίθεσης των Ιταλών (9-15 Μαρτίου 1941). Φονεύθηκε τη 15-3-1941, ενώ υπηρετούσε στο 16 Σύνταγμα Πεζικού, στο ύψωμα Κιάφε Λούζιτ πλησίον του χωριού Μαζιάνι, στο όρος Τρεμπεσίνα, εξαιτίας του σφοδρού πυρός πυροβολικού της Μεραρχίας ΠΙΝΕΡΟΛΟ των Ιταλών. Μεταθανατίως προήχθηκε στον βαθμό του Δεκανέα ως «φονευθείς εν πολέμω».

Γκιάτας Μιχαήλ

Εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις στο Πολεμικό Ναυτικό, από 6-4-1929 μέχρι 26-9-1930, ως ναύτης με ειδικότητα πυροβολητής. Ως έφεδρος μεταφέρθηκε στην εφεδρεία του Στρατού Ξηράς. Με την κήρυξη της γενικής επιστράτευσης κατατάχτηκε την 30-10-1940 στο 4 Τάγμα Σιδηροδρόμων και μετατέθηκε στον Λόχο Λυομένων Γεφυρών. Τον Απρίλιο του 1941, η γερμανική εισβολή στην Ελλάδα, η αποχώρηση από την Αλβανία και η συνθηκολόγηση, τον έτυχαν να

υπηρετεί στην Αττική στην περιοχή Βίλλια. Ήδη οι Συμμαχικές Δυνάμεις είχαν συμπτυχθεί, εκκένωσαν τις θέσεις τους και επιβιβάζονταν για αναχώρηση, ενώ τα γερμανικά αεροπλάνα βομβάρδιζαν την Αθήνα και τον Πειραιά. Απεβίωσε την 24-4-1941 στην Αθήνα, κατά τη διαδρομή οδικώς από Βίλλια προς Άγιο Ιωάννη Ρέντη, λόγω μεταστάθμευσης του Λόχου Λυομένων Γεφυρών. Ο θάνατός του προήλθε *«εκ κακού χειρισμού οδηγού αγγλικού αυτοκινήτου, κατά την υποχώρησιν τούτων»*, όταν το Βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα αποχωρούσε από την Αττική.

Γκουντέλιας Ιωάννης

Κατατάχτηκε και εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις στο Πολεμικό Ναυτικό, από 4-10-1939 ως ναύτης με ειδικότητα θερμαστού. Υπηρετούσε στο καταδρομικό ΕΛΛΗ και διασώθηκε τη 15-8-1940, όταν το πλοίο στο λιμάνι της Τήνου, κατά τη θρησκευτική εορτή, δέχτηκε άνανδρο τορπιλισμό από ιταλικό υποβρύχιο και βυθίστηκε. Παρότι οι ναύτες του Πολεμικού Ναυτικού θεωρήθηκαν ότι απολύθηκαν στο σύνολό τους την 24-4-1941, ο ίδιος ακολούθησε εθελοντικά τον Στόλο στη σύσσωμη αποδημία του το 1941 στη Μέση Ανατολή και συγκεκριμένα στην Αλεξάνδρεια. Επάνδρωσε μονάδες του ελληνικού στόλου που μάχονταν στο πλευρό των Συμμάχων στη Μεσόγειο. Την 26-7-1942 μετατέθηκε στο νεότευκτο αντιτορπιλικό ΑΔΡΙΑ, το οποίο με τον κυβερνήτη του Ι. Τούμπα ανέπτυξε πλούσια δράση στις επιχειρήσεις. Φονεύθηκε την 22-10-1943, όταν το πλοίο κατά την εκτέλεση αποστολής στην περιοχή της Καλύμνου προσέκρουσε σε νάρκη.

(Το ταξίδι επιστροφής του ΑΔΡΙΑ στην Αλεξάνδρεια είναι από τις ηρωικότερες στιγμές της ναυτικής ιστορίας μας). Με την ευψυχία του κράτησε ψηλά τη σημαία της ναυτικής παράδοσης του Λιτοχώρου.

▲ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η δημοκρατία, η λευτεριά, οι μεγάλες ηθικές αξίες της ζωής και η αξιοπρέπεια του ανθρώπου είναι τα ιδανικά για τα οποία προμάχησαν οι λιτοχωρίτες στρατιώτες την 28 Οκτωβρίου 1940. Όπλα τους ήταν η αίσθηση του χρέους προς την πατρίδα, η ασυγκράτητη τόλμη, η μέχρις αυτοθυσίας συνειδητή φιλοπατρία και το ασίγαστο πάθος προς τον θάνατο, τελευταία προσφορά στην ιστορική γη μας.

Η ιστορία του Λιτοχώρου είναι «έμπλεος» από υπέρτατες θυσίες και ολοκαυτώματα. Η ιδέα του έθνους και της πατρίδας –με την ορθή και δημοκρατική της μορφή– στάθηκε από τα παλαιά χρόνια η ηθική αρματοσιά μας. Αυτή ενέπνευσε και δυνάμωσε τα στρατευμένα παιδιά μας στον πόλεμο του '40. Αυτή βροντολάλησε ξανά το ΟΧΙ με την ηρωική Εθνική Αντίσταση στην Κατοχή.

Ας ευχηθούμε, ας προσευχηθούμε, αλλά και ας προσπαθήσουμε να θυμόμαστε και να γνωρίζουμε τα όσα δεινά υπέστη ο τόπος μας κατά την τραγική εκείνη περίοδο και να συμπληρώσουμε την εποποιία του 1940-41 με 3 ακόμα λέξεις: ΠΟΤΕ ΠΙΑ ΠΟΛΕΜΟΣ.

Για τη συγγραφή της παρούσης εργασίας χρησιμοποίησα στοιχεία των αρμόδιων στρατιωτικών υπηρεσιών.

Ορειβατικά Χρονικά

ΠΩΣ ΕΟΡΤΑΣΤΗΚΑΝ ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΚΟΡΥΦΕΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Στις 2 Αυγούστου 1913 κοινοί θνητοί έφθασαν για πρώτη φορά στην ψηλότερη κορυφή της Ελλάδας, στον Μύτικα ή Πάνθεον του Ολύμπου (2.917 μ.). Το γεγονός αυτό πραγματοποιήθηκε λιγότερο από ένα χρόνο μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας και του βόρειου τμήματος της Θεσσαλίας από την τουρκική σκλαβιά. Το κατόρθωμα –γιατί την εποχή εκείνη ήταν κατόρθωμα η ανάβαση στα άδυτα και την κατοικία των θεών του Ολύμπου– το πέτυχαν οι δυο φιλέλληνες Ελβετοί από την Γενεύη, ο Frederic Boissonnas και ο Daniel Baud-Bovy και ο σκληροτράχηλος Έλληνας οδηγός και άριστος γνώστης του Ολύμπου Χρήστος Κάκαλος, από το Λιτόχωρο.

Η επέτειος των 50 χρόνων της πρώτης αναβάσεως στη στέγη της Ελλάδας εορτάστηκε από τις 17 έως τις 21 Ιουλίου 1964, με τη διοργάνωση διεθνούς ορειβατικής συγκέντρωσης, που είχε έναν ξεχωριστό και πανηγυρικό χαρακτήρα. Οι εορταστικές εκδηλώσεις του έτους 1964 προσέλαβαν ιδιαίτερη ανταπόκριση διότι εκ παραλλήλου πραγματοποιήθηκε η 24^η Πανελλήνια Ο-

ρειβατική Συγκέντρωση, η οποία έγινε στην κορυφή του Προφήτη Ηλία (2.780 μ.). Στην Πανελλήνιο αυτή συγκέντρωση, που εορταζόταν κάθε χρόνο, ελάμβαναν μέρος όλα τα τμήματα του ΕΟΣ, ακούγονταν γνώμες και ανταλλάσσονταν απόψεις για μια καλύτερη ορειβατική συνεργασία μεταξύ των τμημάτων.

Την πρωτοβουλία και φροντίδα για τον εορτασμό της ιστορικής αυτής επετείου της συμπλήρωσης 50 χρόνων από την κατάκτηση του Ολύμπου, είχε το Κεντρικό Συμβούλιο του Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου (ΕΟΣ) Αθηνών. Στη συγκέντρωση προσκλήθηκαν και συμμετείχαν με αντιπροσώπους τους οι οργανώσεις της Διεθνούς Ενώσεως των Ορειβατικών Συνδέσμων (U.I.A.A.), μεγάλοι ορειβατικοί οργανισμοί και διακεκριμένες προσωπικότητες του διεθνούς ορειβατικού κόσμου. Διακόσιοι και πλέον ορειβάτες από αλпинιστικές ομοσπονδίες και συλλόγους της Ευρώπης και Έλληνες που ξεκίνησαν από όλα τα σημεία της χώρας μας – με αφετηρίες τις έδρες των τμημάτων του ΕΟΣ – συναντήθηκαν στο Λιτόχωρο και στον Όλυμπο για να λάβουν επισήμως μέρος στο ιστορικό γεγονός. Τριανταπέντε επιφανείς προσωπικότητες της ορειβασίας, της αναρρίχησης και του σκι, Ελβετοί, Γάλλοι, Άγγλοι, Ιταλοί, Γερμανοί, Γιουγκοσλάβοι, Βούλγαροι κλπ, προσήλθαν και με την παρουσία τους κόσμησαν τη μεγάλη ορειβατική εορτή, δίνοντας έτσι σ' αυτή με την ευγενική παρουσία τους διεθνές ενδιαφέρον και διεθνή επικαιρότητα. Στις εκδηλώσεις συμμετείχε και ο καθηγητής του Πολυτεχνείου Φρίξος Θεοδωρίδης, εγκατεστημένος από ετών στις ΗΠΑ, παλαιός πρόεδρος του Κεντρικού Συμβουλίου του ΕΟΣ και ένας από τους ελάχιστους

επιζώντας της ομαδικής αναβάσεως του 1927 στον Όλυμπο.

Ήταν πεπρωμένο ο Χρήστος Κάκαλος, ο ακαταπόνητος αυτός σκληρός ορειβάτης και πάντα ακμαιότατος, να επιχειρήσει και να πραγματοποιήσει μια ακόμα ανάβασή του στις κορυφές του Ολύμπου, μαζί με όλους τους άλλους ορειβάτες. Ο μόνος επιζών από τους τρεις κατακτητές του Ολύμπου, ο Χρήστος Κάκαλος, ο οποίος διήλθε όλη του τη ζωή στο Λιτόχωρο υπό τη σκιά του θεϊκού όρους, στην όχι ευκαταφρόνητη ηλικία των 85 ετών ανέβηκε στο αγαπημένο του βουνό και συμμετέσχε στις εκδηλώσεις του εορτασμού. Οι άλλοι δυο σύντροφοι της ορειβατικής νίκης είχαν πεθάνει και ο αγαπημένος των δώδεκα θεών οδήγησε για άλλη μια φορά τους σύγχρονους ορειβάτες, ωσάν να μην είχαν περάσει πενήντα ολόκληρα χρόνια από τότε που κατέκτησε τον Όλυμπο.

Ο ΕΟΣ Λιτοχώρου, συνεπής προς τις διεθνείς ορειβατικές αρχές και τη φυσιολατρία, κινητοποίησε όλα τα μέλη και τους φίλους του για να εορταστεί το γεγονός και να τιμηθεί ο Χρήστος Κάκαλος. Κοινοποίησε πρόγραμμα του εορτασμού στις αρχές του Λιτοχώρου, της Κατερίνης, της Πιερίας, με την υποδοχή των ορειβατών, τους προσκεκλημένους, τις αναβάσεις στις κορυφές, με το θρησκευτικό και πολιτικό μέρος, το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, το δείπνο στο Λιτόχωρο κλπ. Η συνεργασία και συνδρομή του Διοικητικού Συμβουλίου και των μελών του ΕΟΣ Λιτοχώρου ήταν καθοριστική στην επιτυχή οργάνωση του εορτασμού της επετείου.

▲ Παρασκευή, 17 Ιουλίου 1964

Στην Αθήνα συγκεντρώθηκαν οι περισσότεροι ξένοι προσκεκλημένοι, εκπρόσωποι των ορειβατικών οργανώσεων, γνωστοί ορειβάτες, ειδικοί για τα θέματα του βουνού, συγγραφείς και δημοσιογράφοι. Το ξεκίνημα της ομάδας για το Λιτόχωρο έγινε το μεσημέρι, μετά από ένα ομαδικό γεύμα, που έδωσε την ευκαιρία για τη δημιουργία γνωριμιών και την επανασύνδεση παλαιών. Μετά από σύντομη στάση στις Θερμοπύλες και δείπνο στον Πλαταμώνα, το караβάνι των Ελλήνων και ξένων ορειβατών έγινε δεκτό στο Λιτόχωρο από το τοπικό Διοικητικό Συμβούλιο του ΕΟΣ. Αργά το βράδυ έφθασαν στο Μετόχι (Σκάλα) της μονής του Αγίου Διονυσίου, όπου και διανυκτέρευσαν.

▲ Σάββατο, 18 Ιουλίου 1964

Στο караβάνι προστέθηκαν πολλές ομάδες Ελλήνων και ξένων ορειβατών, που έφθασαν από διάφορα μέρη της Ελλάδας. Ξεκίνησαν για την ορειβατική διαδρομή, περνώντας από τις τοποθεσίες Σταυρός και Πριόνια, όπου έγινε η μεσημβρινή διακοπή για ανάπαυση και φαγητό, και εγκαταστάθηκαν στο καταφύγιο Α' (υψόμε. 2.100 μ.), που φέρει το όνομα του πρώτου προέδρου του ΕΟΣ «Σπήλιος Αγαπητός». Εκεί έφθασαν το απόγευμα πολλοί άλλοι Έλληνες ορειβάτες, μέλη ομάδων τμημάτων του ΕΟΣ, που διανυκτέρευσαν σε αντίσκηνα γύρω από το καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός». Άλλα μέλη ορειβατικών ομάδων συνέχισαν την ανάβαση στο οροπέδιο των Μουσών και διανυκτέρευσαν στο καταφύγιο «Βασιλεύς Παύλος» και σε αντίσκηνα στην περιοχή του προφήτη Ηλία, όπου και το ομώνυμο εξωκ-

κλήσι. Το βράδυ για να αντιμετωπίσουν το κρύο στο μεγάλο αυτό υψόμετρο άναψαν φωτιές και τραγούδησαν ορειβατικούς ύμνους.

▲ Κυριακή, 19 Ιουλίου 1964

Από πολύ νωρίς, σε μικρές ορειβατικές ομάδες, Έλληνες και ξένοι ξεκίνησαν και ανέβηκαν στις ψηλότερες κορυφές του Ολύμπου, στον Μύτικα (2.917 μ.), στο Σκολιό (2.911 μ.) και στο Στεφάνι (2.909 μ.). Στον Μύτικα, ο Φρίξος Θεοδωρίδης, ως ο γεροντότερος των παρισταμένων, προσφώνησε τους ξένους ορειβάτες, ευχήθηκε το «καλώς ώρισε» και τόνισε τις σημαντικές ημερομηνίες της ελληνικής ορειβασίας. Την ημέρα αυτή μικτές σχοινοσυντροφιές Ελλήνων και ξένων έκαναν αναρριχητικές διαδρομές στη βορειοανατολική ορθοπλαγιά του Στεφανιού.

▲ Δευτέρα, 20 Ιουλίου 1964

Το πρωί όλοι ξεκίνησαν νωρίς από το καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός» και συγκεντρώθηκαν στην κορυφή του Προφήτη Ηλία (2.780 μ.). Ο συμμετέχων στην ανάβαση ορειβάτης Πρωτοσύγκελος της Ιεράς Μητροπόλεως Κίτρους πατήρ Νικηφόρος Τζιφόπουλος, τέλεσε τη Θεία Λειτουργία στον ομώνυμο υπαίθριο ναό. Ακολούθησε ο εορτασμός της 24ης Πανελληνίας Ορειβατικής Συγκέντρωσης με τις πανηγυρικές ομιλίες του Αθανασίου Τζάρτζανου, Γενικού Γραμματέα του ΚΣ, του καθηγητή Μιχαήλ Δέφνερ, αρχηγού της συγκέντρωσης-αντιπροέδρου του ΚΣ και τις ομιλίες και χαιρετιστήρια μηνύματα των αντιπροσώπων των συμμετεχό-

ντων τμημάτων του ΕΟΣ. Εγκρίθηκε η αποστολή χαιρετιστήριου τηλεγραφήματος προς τον βασιλέα Κωνσταντίνο, επίτιμο πρόεδρο του ΕΟΣ. Τριακόσιοι περίπου παριστάμενοι Έλληνες ορειβάτες είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν και να χαιρετήσουν τους προσκεκλημένους, για τον εορτασμό της 50ετηρίδος, ξένους συναδέλφους τους. Προς τιμήν του Χρήστου Κάκαλου ο Κώστας Ζολώτας πραγματοποίησε μόνος του αναρρίχηση στην ορθοπλαγιά του Στεφανιού. Κατά τη διάρκεια της αναρρίχησης ο Κάκαλος παρακολουθούσε συγκινημένος από χαμηλότερα. Ο εορτασμός στο οροπέδιο έκλεισε με απαγγελία του Εθνικού Ύμνου από όλους τους συγκεντρωμένους.

Σχεδόν αμέσως οι ορειβάτες ημεδαποί και ξένοι άρχισαν να κατηφορίζουν, περνώντας από τη Σκούρτα, την Πετρόστρουγκα, τον Στράγκο (όπου προσφέρθηκε γεύμα) και τον Σταυρό. Στις 6.30 μμ κατέληξαν στο Μετόχι (Σκάλα) του ιστορικού μοναστηριού του Αγίου Διονυσίου στο Λιτόχωρο, όπου έγινε η επίσημη τελετή του εορτασμού της Πεντηκονταετίας από την πρώτη ανάβαση στον Όλυμπο. Παρέστησαν ο μητροπολίτης Κίτρους Βαρνάβας, οι βουλευτές Πιερίας Χασαπίδης και Δημόπουλος, ο νομάρχης Πιερίας Δερμιτζάκης, ο διευθυντής της Νομαρχίας Βέργος, ο πρόεδρος της Κοινότητας Λιτοχώρου Γεώργιος Φούντος, ο δασάρχης Εθνικού Δρυμού Ολύμπου Μιχαλόπουλος, ο διοικητής χωροφυλακής Λιτοχώρου Ζησιμόπουλος, ο Φρούραρχος Σπηλιωτόπουλος και πολλοί άλλοι από το Λιτόχωρο, Κατερίνη και Θεσσαλονίκη.

Στην εκκλησία του μοναστηριού τελέστηκε και εψάλη Εσπερινός και Δοξολογία, χοροστατούντος του

μητροπολίτη Κίτρους Βαρνάβα, ο οποίος με εμπνευσμένη ομιλία του συνέδεσε άριστα το υψηλό νόημα της χριστιανικής θρησκείας με το ιδεώδες της ορειβασίας. Στο εκτεταμένο προαύλιο της μονής συγκεντρώθηκαν σε ημικύκλιο και κάθισαν οι παριστάμενοι ξένοι και Έλληνες ορειβάτες και οι κάτοικοι του Λιτοχώρου για να ακούσουν τις ομιλίες των ειδικών. Με σύντομη προσλαλιά χαιρέτησε το ακροατήριο ο πρόεδρος του ΚΣ του ΕΟΣ Βασίλειος Λεοντόπουλος, που εξήρε την ανάπτυξη της ελληνικής ορειβασίας. Ακολούθως, ο Γενικός Γραμματέας του ΚΣ Αθανάσιος Τζάρτζανος έδωσε το χρονικό της πρώτης αναβάσεως στον Όλυμπο και υπενθύμισε τις προσπάθειες που είχαν προηγηθεί. Εκ μέρους των ξένων φιλοξενουμένων μίλησε ο πρόεδρος της U.I.A.A. και του C.A.S. καθηγητής Ed. Wyss-Dunant, που τόνισε τη μοναδική αξία του Ολύμπου και την υποχρέωση να διατηρήσουμε άθικτο το ορεινό αυτό μνημείο. Επηκολούθησαν οι ομιλίες του νομάρχη Πιερίας Δερμιτζάκη και των βουλευτών Χασαπίδη (επανάλαβε την ομιλία του και στη γαλλική γλώσσα) και Δημόπουλου. Τελευταίος έλαβε τον λόγο ο Φρίξος Θεοδωρίδης, εκ μέρους εκείνων που πρώτοι ανέβηκαν στον Όλυμπο, ευχαρίστησε τους οργανωτές της συγκέντρωσης, συνεχάρη τον ΕΟΣ για τις προόδους που σημειώθηκαν και παρουσίασε ένα σχέδιο για την αξιοποίηση του Ολύμπου. Το γενικό καταστάλαγμα των ομιλιών ήταν πως η ορειβασία αποτελεί άθλημα, και μάλιστα από τα ευγενέστερα, και ο ορειβάτης ανεβαίνοντας τις κορυφές των βουνών εξευγενίζεται και εξιδανικεύεται.

Το βράδυ στο Λιτόχωρο έγινε η επισφράγιση του εορτασμού. Το τμήμα του ΕΟΣ Λιτοχώρου παρέθεσε

πλούσιο δείπνο, στο οποίο παρεκάθισαν όλοι οι επίσημοι προσκεκλημένοι και οι αρχές με επικεφαλής τον μητροπολίτη Κίτρους, οι ξένοι ορειβάτες και αντιπροσωπείες των τμημάτων του ΕΟΣ. Μετά το δείπνο μίλησαν ξένοι αντιπρόσωποι, ευχαρίστησαν τον ΕΟΣ, τον συνεχάρησαν για την επιτυχή οργάνωση της εκδήλωσης και πρόσφεραν αναμνηστικά δώρα.

▲ Τρίτη, 21 Ιουλίου 1964

Μετά τη διανυκτέρευση και το πρωινό θαλάσσιο μπάνιο στην παραλία του Λιτοχώρου, η επιστροφή προς την Αθήνα έγινε περνώντας από τον Μπράλο, την Αγόριανη, τον Παρνασσό και τους Δελφούς, όπου παρετέθη γεύμα και έγινε επίσκεψη στο μουσείο και τις αρχαιότητες. Το βράδυ, στον δρόμο της επιστροφής, στη Φιλοθέη, οι ξένοι ορειβάτες και οι Έλληνες παρεκάθισαν σε αποχαιρετιστήριο δείπνο, αποχωρίστηκαν και υποσχέθηκαν να ξανασυναντηθούν σε ένα αγαπημένο τους βουνό.

Για την ιστορία αναφέρουμε ορισμένα ονόματα των επιφανών ξένων: Αυστρία (Bruno Streitmann), Βουλγαρία (Boris Vaptjarov), Γαλλία (Andre Steiner), Γερμανία (Hans Faber), Γιουγκοσλαβία (Marijan Breclj), Ελβετία (John Charpie, Rene Dittert, Albert Eggler, Ursula Jordi, Guido Tonella, Pierre Vaney, Ed. Wyss-Duvant), ΗΠΑ (Marcelle Delente), Ισπανία (Fernando Munoz Guerra), Λουξεμβούργο (Carlo Schoup, Pierre Weisgerber), Αγγλία (H. N. Fairfield, Alfred Gregory), Τσεχοσλοβακία (Arnost Cernik, Katel Herman).

Το τμήμα Λιτοχώρου του ΕΟΣ αντιπροσώπευαν τα κάτωθι μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου: Ιωάννης Πα-

πανικολάου (πρόεδρος), Νικόλαος Τζουμάκας (Γραμματέας), Σπυρίδων Ντάβανος, Δημήτριος Μπαλανίκας, Πολυχρόνης Χατζηδάκης, Αθανάσιος Κατσαμάκας, Ελένη Ζωγράφου.

▲ Επίλογος

Ο Όλυμπος, το μυθικό βουνό με τις κατοικίες των θεών, τη μοναδική του γοητεία, τα κρυστάλλινα νερά, τον πεντακάθαρο αέρα του, κράτησε για μια ακόμα φορά στη δροσερή του αγκαλιά τους υψηλούς προσκαλεσμένους και ορειβάτες και απέδειξε για μια ακόμα φορά τη μεγαλοπρέπειά του. Ο Όλυμπος, ο οποίος μαγνητίζει τη φαντασία των ανθρώπων με το ανυπέροβλο κάλλος του και την εξαίσια παράδοση που τον περιβάλλει από τη χαραυγή της ιστορίας, αντήχησε πάλι από τις φωνές και τα τραγούδια των ορειβατών. Στις κορυφές της μεγαλοπρεπούς κατοικίας των θεών συναντήθηκαν ορειβάτες από όλα τα σημεία της Ελλάδας και όλου του κόσμου, για να εορτάσουν την πεντηκοστή επέτειο της ορειβατικής κατακτήσεως από τον λιτοχωρίτη Χρήστο Κάκαλο και δυο Ελβετούς φιλέλληνες. Για το Λιτόχωρο, την κοινωνία του και το τοπικό τμήμα ΕΟΣ η ορειβατική αυτή πανδαισία αποτέλεσε σταθμό. Η ιστορική μεγάλη εορτή της συμπλήρωσεως 50 χρόνων από την πρώτη ανάβαση στον Όλυμπο, και η επίσημη τιμή στον Χρήστο Κάκαλο, επιβεβαίωσαν τον μοναδικό ρόλο και τον προορισμό του Λιτοχώρου. Πρόβαλαν τη σημασία της κατακτήσεως του Ολύμπου στην ανάπτυξη της ορειβασίας ως αθλήματος, ψυχαγωγίας και αναπτύξεως πνεύματος διεθνούς αλληλοκατανόησης και αλληλογνωριμίας.

Βοηθήματα και πηγές για τη συγγραφή του παρόντος άρθρου χρησιμοποίησα περιοδικά και εφημερίδες της εποχής και το αρχείο του ΕΟΣ Λιτοχώρου.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η ποίηση του Αχιλλέα Πιστικού

Στη διαχρονικότητα του λιτοχωρίτικου πολιτισμού υπάρχουν –ευτυχώς– και άνθρωποι που η διαδρομή τους είναι μεστή προσφοράς έργου, δίχως τα ονόματά τους να απολαμβάνουν τη δημοσιότητα και προβολή. Ακριβώς για τον λόγο αυτόν, κάθε φορά που γίνεται η σχετική αναφορά στα όσα έπραξαν αυτοί οι αφανείς, αξίζει η γραπτή ιστόρηση. Γι' αυτό, όταν γίνεται προσέγγιση αυτών των εργατών του πολιτισμού, το τοπίο αιθριάζει στο Λιτόχωρο, εφόσον φυσικά είμαστε δεκτικοί στο να μάθουμε κάποια πράγματα γι' αυτούς. Πειστικό παράδειγμα τέτοιου ανθρώπου είναι ο βίος και η πολιτεία του λιτοχωρίτη Αχιλλέα Πιστικού.

Ο Αχιλλέας Πιστικός (1913-1998) γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Λιτόχωρο. Ο πατέρας του Δημήτριος ήταν ζαχαροπλάστης από το 1899 και οι Λιτοχωρίτες, σύμφωνα με την τάση και γνωστή προδιάθεσή τους, του έδωσαν το προσωνύμιο Ζαχαρατζής, παρατσούκλι που ακολουθεί την οικογένεια μέχρι σήμερα. Ήταν και ψάλτης. Η μητέρα του ήταν η Πελαγία Γκάλιου. Από την πολύτεκνη οικογένεια με τα 10 παιδιά ο Αχιλλέας ήταν ο 9^{ος}, ενώ 1^{ος} ήταν ο Ιωάννης Πιστικός, ένας με-

γάλος και διάσημος αγιογράφος τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, ο οποίος αγιογράφησε την εκκλησία του Αγίου Νικολάου.

Μετά το δημοτικό σχολείο (αρρεναγωγείο) και το δημοσυντήρητο ημιγυμνάσιο του Λιτοχώρου, σπούδασε για ένα χρόνο στην περίφημη σχολή της Αγίας Αναστασίας των Βασιλικών Θεσσαλονίκης. Η εκκλησιαστική αυτή σχολή λειτούργησε στο χώρο της ομώνυμης μονής από το 1921 μέχρι το 1971 και οι απόφοιτοί της διεκρίθησαν ως ιεροδιδασκαλοι, ιεροκήρυκες, ψάλτες κλπ. Εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις με τον βαθμό του Δεκανέα στα 1933-34, υπηρέτησε και πολέμησε στα αλβανικά βουνά το 1940-41 και επιστρατεύτηκε πάλι κατά τον εμφύλιο πόλεμο στα 1947-48. Από τον γάμο του με τη Γιαννούλα Βλάχου, σκιαθίτισσα ως προς την καταγωγή, απέκτησε τον Δημήτριο και τη Βιολέτα.

Ο Αχιλλέας στο επάγγελμα ακολούθησε τη ζαχαροπλαστική τέχνη του πατέρα του και το παραδοσιακό ζαχαροπλαστείο της οικογένειας. Η ζαχαροπλαστική του συνδύαζε τη δημιουργία (με σκοπό την άριστη γεύση) με την καλλιτεχνία (με σκοπό την άριστη εμφάνιση), με τις συνταγές του στον μαγικό αυτό κόσμο των γλυκών γεύσεων να χάνονται στα βάθη του χρόνου. Την παραδοσιακή τέχνη του ζαχαροπλάστη την διδάχτηκε από τον πατέρα του, αλλά τελειοποιήθηκε στη μοντέρνα ζαχαροπλαστική στα περίφημα ζαχαροπλαστεία «ΦΛΟΚΑ» των Αθηνών, όπου εργάστηκε πέντε χρόνια. «Γέννημα και θρέμμα» στο Παζάρι Λιτοχώρου, δηλαδή στη σημερινή εμπορική αγορά, όπου ήταν το πατρικό σπίτι και το κατάστημά του, παρακολούθησε

όλες τις κοινωνικές, πολιτιστικές, πολιτικές και άλλες δραστηριότητες της κωμόπολής μας. Διετέλεσε το 1950 πρώτος πρόεδρος του Συλλόγου γονέων και κηδεμόνων του Γυμνασίου Λιτοχώρου, συμμετείχε επί χρόνια στους συλλόγους γονέων και κηδεμόνων των δημοτικών σχολείων και στα μέσα της δεκαετίας του '50 ήταν έφορος καπνών Νομού Περίας, καθόσον η οικογένειά του καλλιεργούσε καπνά. Από την αρχή της ιδρύσεως του ΑΠΟΛΛΩΝΑ ήταν πάντοτε κοντά στο Σύλλογο, τόσο ως ποδοσφαιριστής και χορωδός (προπολεμικά) αλλά και αργότερα ως παράγοντας με σημαντική προσφορά και συμμετοχή στα Διοικητικά Συμβούλια. Το 1966, ύστερα από πρόσκληση της αδελφής του Βασιλικής Πιστικού-Φαργκάνη, μετανάστευσε στην Αμερική, εργαζόμενος ως ζαχαροπλάστης στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης. Το 1976 επέστρεψε μόνιμα στο Λιτόχωρο και συνταξιοδοτήθηκε.

Από μικρός είχε έμφυτο ταλέντο, καλλιτεχνικό χάρισμα και μεράκι με τη ζωγραφική και τον γραπτό λόγο. Βέβαια, το γένος Πιστικού διακρίθηκε στο Λιτόχωρο για την προσφορά του στα γράμματα και τις τέχνες αναδεικνύοντας δασκάλους, καθηγητές και γενικά λόγιους ανθρώπους του πνεύματος. Ο Αχιλλέας, με χόμπι τη ζωγραφική και τη χαρακτική, σχεδίασε και ζωγράφισε επαγγελματικά από το 1950 όλες τις επιγραφές και πινακίδες των εμπορικών καταστημάτων, μαγαζιών, παντοπωλείων, κτιρίων, γραφείων κλπ της κωμόπολής μας. Με γνώμονα την ποιότητα και ακολουθώντας τις απαιτήσεις της εποχής φιλοτέχνησε τις επιγραφές των επαγγελματικών μαγαζιών του Λιτοχώρου. Αξιόλογο είναι το έργο του και στην οδοσήμανση του

Λιτοχώρου, καθότι επί προεδρίας του Ιωάννη Κούκουλη (1955-1964) στην Κοινότητα, για πρώτη φορά οδοσημάνθηκαν αρκετοί δρόμοι. Ο Αχιλλέας Πιστικός σχεδίασε, ζωγράφισε και επιμελήθηκε τις πινακίδες των δρόμων. Μετά το 1976, οπότε συνταξιοδοτήθηκε, επιδόθηκε πιο συστηματικά στη ζωγραφική. Αντλούσε τα θέματά του από το περιβάλλον με εικόνες από τη ζωή και την κίνηση του τόπου μας. Με τη λεπτή ευαισθησία του καλλιτέχνη και το κέντρισμα για δημιουργία, ζωγράφισε για πράγματα που πάνε να σβήσουν στο πέραςμα του χρόνου. Προτιμούσε τις ακουαρέλες –ένα συγκεκριμένο είδος ζωγραφικής– με απαλά χρώματα σε διάφανες επιφάνειες. Τα ζωγραφικά του έργα ποτέ δεν τα εμπορεύθηκε, μόνο δώρισε και χάρισε μερικά σε αγαπητά και οικογενειακά του πρόσωπα.

Ανταποκριτής εφημερίδων είναι αυτός που προμηθεύει κατευθείαν από τον τόπο του στον έντυπο τύπο, με υλικό και επίκαιρα συμβάντα. Ο Αχιλλέας με το προοδευτικό, πολιτισμένο, μορφωμένο αλλά κυρίως σύγχρονο πνεύμα του δημοσίευσε στις εφημερίδες ανταποκρίσεις για τα περισσότερα κοινωνικά, πολιτιστικά, κοσμικά, εκπαιδευτικά, αθλητικά και άλλα θέματα του Λιτοχώρου. Πολλές από τις ανταποκρίσεις του Λιτοχώρου στις εφημερίδες ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ της Θεσσαλονίκης και ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ της Κατερίνης των ετών 1939-1940, και αργότερα στις ίδιες εφημερίδες και στον ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΟΡΡΑ της Θεσσαλονίκης των ετών 1950 και μεταγενέστερα, φέρουν την προσωπική του προσφορά στην ενημέρωση για τα γεγονότα της κωμόπολής μας. Ειδικά, για την εφημερίδα ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ της Θεσσαλονίκης πρέπει να τονιστεί

ότι ο διευθυντής της Β. Μεσολογγίτης παραθέριζε με την οικογένειά του στο Λιτόχωρο και ήταν φίλος του Αχιλλέα Πιστικού και ο αρχισυντάκτης της Ηλίας Κύρου ήταν συγγενής του (η αδελφή του Μαρία Πιστικού είχε παντρευτεί τον Αντίγονο Κύρου).

Ένα αξιόλογο και σημαντικό κομμάτι της πνευματικής ζωής του Αχιλλέα Πιστικού είναι η ποίησή του, το εκφραστικό εκείνο μέσο με το οποίο κατέγραψε αγαπημένες στιγμές και απόψεις του καθημερινού κόσμου. Από την ηλικία των 18 ετών συνέθετε ποιήματα που διακρίνονται για τον λιτό και δυνατό τους λόγο, για τη νεανικότητα που δεν είναι αφέλεια –το αντίθετο μάλιστα– και για την ισορροπία ανάμεσα στην αθωότητα και την υποψία, χωρίς η πρώτη να θυσιάζει τον τρυφερό της λόγο. Το πρωτοποριακό, πρωτότυπο και δημιουργικό του πνεύμα συνδυασμένο με μια σπάνια για τους καιρούς του προοδευτικότητα, οδήγησε τα ποιήματά του στη δημοσίευση και στην κοινή κριτική και αποδοχή τους μέσω των εφημερίδων. Δεκάδες ποιήματα του Αχιλλέα Πιστικού δημοσιεύτηκαν και είναι καταχωρημένα στις εφημερίδες ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ και ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ της Θεσσαλονίκης, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ της Κατερίνης, ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ και ΑΤΛΑΝΤΙΔΑ της Νέας Υόρκης. Η λεπτομερής εξερεύνηση των φύλλων των εφημερίδων είναι αδύνατη και προς τούτο αναφέρονται μερικοί ενδεικτικοί τίτλοι ποιημάτων του: Σημαία ελληνική – Φτερωτή ζωή – Κάντε μια προσευχή – Παλιό ρολόι του παππού – Ήσουν υπέροχη – Φθινόπωρο – Ο διαβιβαστής – Σε σας, αθάνατοι νεκροί – Πρωτομαγιά – Όταν μου είπες έχε για – Τι απόμεινε – Δέξου – Χρυσάνθε-

μα – Λίγα λουλούδια – Στον Ανθλό Μιχαήλ Μακρή –
Ρέμβη – Ήρθες πάλι – Κει στα χαλάσματα.

Η αληθινή ποίηση θέτει έναν όρο για να υπάρξει: να μην είναι χειραγωγημένη, να είναι απαλλαγμένη από τα βάρη της εποχής και να αποκαλύπτεται με την εσωτερική της αξία. Στην ποίηση του Αχιλλέα Πιστικού μετράει ο καίριος λόγος – όχι ο ακραίος – και μόνο ο καίριος, ο λόγος δηλαδή του καιρού του είναι πράγματι μοντέρνος και σύγχρονος. Ανεπιφύλακτα, η ποίησή του αναδεικνύει τον λιτοχωρίτη ξεχωριστό άνθρωπο που ξέρει ότι οι έρωτές του άρα και η αγάπη του για τον λόγο είναι τόσο δυνατοί. Αναδημοσιεύονται πιο κάτω τέσσερα ποιήματα και ένα πεζοτράγουδό του.

Κει στα χαλάσματα

Κει στα παληά χαλάσματα, που ο καταλύτης χρόνος
σαράθρωσε γκρεμίζοντας 'κλησάκι εξοχικό,
το κουρασμένο βήμα μου τραβάει κάποιος πόνος
εκεί που πρωταντήχησε το γέλιο το γλυκό.

Και σέρνομαι ο άμοιρος κουρελιασμένος, πτώμα
'κει στα παληά χαλάσματα, ό,τι έχασα ζητώ
σκόρπια λιθάρια ανάκατα, χορταριασμένο χώμα
δεν ξέρω αν ιερόσυλα το μνήμα της πατώ.

Γι' αυτό 'κει στα χαλάσματα, εκεί στο ρημοκλήσι
με φόβο μα και σεβασμό ο δόλιος γονατώ
αφήνω ένα δάκρυ μου αργά για να κυλήση
στη μνήμη της και ταπεινά συγγνώμη της ζητώ.

Λιτόχωρον, Αύγουστος 1940
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 9-9-1940)

Ρέμβη

Μεσ' τις τουλίπες του καπνού τη σκέψη μου αφήνω
να πλανηθή σαν όνειρο σε κόσμους μαγικούς
και την απάτη της ζωής μέσα στη ρέμβη σβύνω
σαν η φλογέρα του βοσκού σκορπά λάγνους σκοπούς.

Και την ψυχή που κάποτε βουτήχθηκε στο αίμα
αφίνω αγάλι να πετά απάνω απ' τη γη
μακρυνά στων συνανθρώπων μου το φθονερό το βλέμμα,
την περιφρόνια, την ψευτιά και την κατακραυγή.

Αφήνω κάθε λογισμό μεσ' του καπνού το κύμα
ν' αργοκυλά στο άπειρο ζητώντας λησμονιά
ως που της ζήσης να κοπή το μεταξένιο νήμα
κι' έτσι γλυκά ν' αναπαφθώ στης γης την αγκαλιά.

Λιτόχωρον, Αύγουστος 1940
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 9-9-1940)

Έρθες πάλι

Σαν γλυκό λουλούδι
σαν τρελλό τραγούδι.
Σαν αιθέρια υπερκόσμια μουσική
της αυγής το χνούδι.
Για να ζήσουμε αχώριστα μαζί.

Κι' έφεξες του κόσμου
τα σκοτάδια φως μου.
Με τη λάμψη σου αυτή τη μαγική.
Κι' έριξες εντός μου
χίλια μύρα διόσμου
που μου μέθυσαν τη δόλια μου ψυχή.

Κι' έγειρες αγάλι
στη θερμή μ' αγκάλη.
Απαλά αγάπη μου ξανά εσύ.
Κι' ένοιωσα μια ζάλη
που μου φέρνη πάλι
της αγάπης σου το άδολο κρασί.

Σαν γλυκό λουλούδι
σαν τρελλό τραγούδι.
Ήρθες πάλι στη ζωή μου τη πεζή
όμορφ' αγγελούδι.

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ
21-12-1948)

Φθινόπωρο

Φθινόπωρο· τα φύλλα ένα-ένα
δαρμένα απ' τις σταγόνες της βροχής,
πέφτουν στη γη νεκρά κιτρινισμένα,
χαμένα όνειρα σκληρής απαντοχής.

Φθινόπωρο· κλαδιά ξεγυμνωμένα,
λαλιές πουλιών που σβύστηκαν μεμιάς,
λουλούδια αραιά, ξεφυλλισμένα,
πόθοι νεκροί κακότυχης καρδιάς.

Φθινόπωρο· απελπισιά και θλίψη
κακόβουλες προβάλλουν αδελφές·
κυνηγημένο το φεγγάρι πάει να κρύψει
στα σύννεφα τις τόσες του ομορφιές.

Φθινόπωρο· νυχτιές σκοτεινιασμένες·
μέρες βαρειές, μελάγχολες, θολές.
Ελπίδες που είστε τώρα πια σβυσμένες;
Τί κι' αν με σας ζούσα μέχρι προχτές;
Φθινόπωρο μη ξαναρθής ποτές!

Λιτόχωρον 24-10-1948
(Αναδημοσίευση,
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ
5-12-1954)

ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΟ

Τί απόμεινε;

Τί απόμεινε; Σβύσθηκαν όλα. Κι' η καρδιά μου βυθισμένη στο μελάγχολο φθινόπωρο θυμάται τα περασμένα. Πόσα λουλούδια. Πόσα φιλιά. Πόσα τραγούδια. Στεφάνια της αγάπης μας που μαραθήκαν. Που χάθηκαν.

Τί απόμεινε απ' τις γαλανές σου τις ματιές; Απ' τις βραδυές που ξημέρωμα δεν είχαν σαν βρισκόμουν κοντά σου;

Τί απόμεινε απ' τις τρέλλες μας τις τόσες; Κι' όταν αγκαλιασμένοι χανόμασταν μεσ' το δάσος, κάτ' απ' τα πανύψηλα πεύκα που στα δασιά τους κλαδιά γλυκόλαλα πουλάκια τραγουδούσαν στο διάβα μας.

Κι' όταν το κρυστάλλινο ρυάκι σιγοψυθύριζε ουράνιες μελωδίες ανάμεσα στα μουσκεμένα βραχάκια, πόσο τις καρδιές μας μεθούσε. Τί απόμεινε; Λίγα ξεθοριασμένα κυκλάμενα χωρίς άρωμα. Πολλά φύλλα κίτρινα.

Κρύο και παγερό τ' αγέρι που ανατριχιαστικά σφυρίζει στα βελανωτά φύλλα του πεύκου. Τί απόμεινε; Μια καρδιά

ακουμπισμένη στον υγρό κορμό κάποιου γέρικου πλατάνου
θυμάται τα περασμένα και κλαίει.

Ενώ τα φύλλα πέφτουν, βαριά μολυβένια σβύνουν τη
φτωγή μου καρδιά. Τί απόμεινε; Η χαρά; Όχι! Θλίψη βαριά
πλακώνει τη καρδιά κι' η πνοή μου σβύνει στο γρίνιασμα
του Φθινοπώρου.

Λιτόχωρον 10-11-1948

ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Το Ζ' Πανελλήνιο Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων στο Λιτόχωρο

Σκοπός των Ναυτικών Μουσείων είναι η αναζήτηση, περισυλλογή, συγκέντρωση, συντήρηση, διαφύλαξη και έκθεση των αντικειμένων που έχουν σχέση με την επίδοση των Ελλήνων στα θαλάσσια έργα από τους αρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα. Στους στόχους περιλαμβάνεται ακόμα η μελέτη και τεκμηρίωση της ναυτικής μας κληρονομιάς, η καλλιέργεια της αγάπης των νέων για τη θάλασσα, γεγονός που εκπληρώνει την αποστολή των. Στις αίθουσες των Ναυτικών Μουσείων παρουσιάζεται με ανάγλυφο τρόπο η ναυτική πορεία του ελληνισμού μέσα στους αιώνες, η ναυτική δραστηριότητα έως τις μέρες μας και η δημιουργία, ιστορία και εξέλιξη του ναυτικού των Ελλήνων.

Το νεαρό Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου ξεκίνησε τη λειτουργία του μόλις το 2004, γρήγορα όμως ανδρώθηκε και αγκαλιάστηκε από την τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένα, η συλλογή του περιλαμβάνει πάνω από 1000 αντικείμενα, φωτογραφικό αρχείο και πινακοθήκη με λιτοχωρίτικα σκαριά. Ευγενής προσπάθεια του Μουσείου είναι η διάσωση της ναυτικής κληρονομιάς και ιστορίας της κωμόπολής μας. Τα αντικείμενα που απο-

τελούν τις μόνιμες συλλογές προέρχονται κατά το μεγαλύτερο μέρος από δωρεές ναυτικών οικογενειών του τόπου και από συλλέκτες ναυτικών κειμηλίων.

Στο Λιτόχωρο πραγματοποιήθηκε από 20 μέχρι 21 Σεπτεμβρίου 2008 το Ζ΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων, συνδυασμένο με επιστημονική σύνοδο που είχε ως θέμα «Η ναυτική παράδοση του μακεδονικού χώρου και η εξέλιξή της δια μέσου των αιώνων». Η διοργάνωση πανελληνίων συνόδων των Ναυτικών Μουσείων της Ελλάδας είναι ένας θεσμός που ξεκίνησε το 1996 και τελείται κάθε δύο χρόνια. Βασικοί στόχοι του θεσμού των πανελληνίων συνεδρίων, όπως αυτοί διαφάνηκαν ήδη από την πρώτη φορά που πραγματοποιήθηκαν και όπως σαφώς διατυπώθηκαν στα ψηφίσματα, είναι:

- Η ανάπτυξη των συνεργασιών μεταξύ των Ναυτικών Μουσείων της χώρας, με σκοπό τη διερεύνηση των προβλημάτων λειτουργίας τους.
- Η επιλογή της προσφορότερης δυνατότητας για την επίλυσή τους.
- Η προσπάθεια ευαισθητοποίησης των κρατικών φορέων, ιδιαίτερα του κατεξοχήν αρμόδιου φορέα, δηλαδή του ΥΠΠΟ.
- Η χάραξη μιας κοινής πολιτικής στους τομείς της μελέτης, της διάσωσης και προβολής της ναυτικής ιστορίας και παράδοσης της χώρας μας.

Η «παρέα» των Ναυτικών Μουσείων ολοένα και μεγαλώνει και γι' αυτό ο θεσμός των συνεδρίων παρουσιάζει αμείωτο ενδιαφέρον. Τα περισσότερα είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και εκπροσωπούνται από τριμελή συντονιστική επιτροπή των Ναυτικών

Μουσείων, στην οποία προοδεύει το Ναυτικό Μουσείο Ελλάδας, που έχει μόνιμη έδρα τον Πειραιά. Συνεργάζονται με τη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού, η οποία αποτελεί επισήμως την υπηρεσία στην οποία τα Μουσεία αναφέρονται. Τα θέματα των συνεδρίων αντλούνται από μουσειολογικούς ή ιστορικούς τομείς και ως ομιλητές προσκαλούνται διακεκριμένοι εκπρόσωποι της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας, οι οποίοι με το κύρος και την αναγνώρισή τους προσδίδουν ιδιαίτερη λαμπρότητα στις συναντήσεις. Οι σύνεδροι των φορέων συμμετέχουν στα συνέδρια με ενημερωτικές εισηγήσεις για το έργο που έχει επιτελεστεί κατά την παρελθούσα διετία και στη συνέχεια με την κατάθεση νέων προτάσεων και ιδεών για συνεργασία.

Το Ζ΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων διοργανώθηκε στο Λιτόχωρο από το τοπικό Μουσείο, με τη στήριξη του Δήμου Λιτοχώρου και του Ναυτικού Μουσείου Ελλάδας.

▲ Σάββατο, 20 Σεπτεμβρίου 2008

Πρωινή συνεδρία

Επιστημονικό θέμα: Η ναυτική παράδοση του μακεδονικού χώρου και η εξέλιξή της δια μέσου των αιώνων.

Τις εργασίες που άρχισαν στις 9:30 π.μ. χαιρέτησε πρώτος ο Δήμαρχος Λιτοχώρου Αθανάσιος Τσιφοδήμος, ο οποίος καλωσόρισε τους φιλοξενούμενους συνέδρους και τόνισε τη σημασία που δίνεται στην προβολή των αγώνων, των κατακτήσεων και της ναυτικής παράδο-

σης του τόπου. Ο Νικόλαος Βλαχόπουλος, πρόεδρος του Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου, ευχαρίστησε τους εκπροσώπους που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα να συμμετάσχουν στο Συνέδριο και τόνισε την αισιοδοξία του ότι έχουν δημιουργηθεί όλες οι προϋποθέσεις για την ανάδειξη και προβολή της ναυτικής πολιτιστικής κληρονομιάς μας. Ο βουλευτής Πιερίας και τομεάρχης Εμπορικής Ναυτιλίας Αντώνιος Καρπούζας μετέφερε και διάβασε τον χαιρετισμό και το μήνυμα του Υφυπουργού Εμπορικής Ναυτιλίας. Ακολούθως, την εναρκτήρια ομιλία του Συνεδρίου έκανε η Αναστασία Αναγνωστοπούλου - Παλούμπη, πρόεδρος του Ναυτικού Μουσείου Ελλάδας, εκ μέρους της τριμελούς συντονιστικής επιτροπής των Ναυτικών Μουσείων. Τόνισε με ιδιαίτερο τρόπο τον σκοπό των συνεδρίων αυτών που είναι η προβολή της ναυτικής παράδοσης και η διαφύλαξη της ιστορικής μνήμης των ελληνικών ναυτότοπων.

Στη συνέχεια, στο Επιστημονικό Συνέδριο παρουσίασαν τα θέματα οι παρακάτω διακεκριμένοι ομιλητές:

- Δημήτριος Παντερμαλής, καθηγητής κλασικής Αρχαιολογίας ΑΠΘ, πρόεδρος αρχαιολογικού Μουσείου Ακρόπολης: Οι αρχαίοι Μακεδόνες και η θάλασσα.
- Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, καθηγήτρια Βυζαντινολογίας, πρώην πρύτανης του Πανεπιστημίου της Σορβόνης Παρισίων: Τα ναυτικά κέντρα της Μακεδονίας κατά τη Βυζαντινή περίοδο.
- Ιωάννης Παλούμπης, Αντιναύαρχος Π.Ν. (ε.α.): Οι αγώνες για την απελευθέρωση της Μακεδονίας κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα.

- Γεώργιος Παπαστάμκος, καθηγητής ευρωπαϊκών εξωτερικών σχέσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς, ευρωβουλευτής: Παγκόσμια και ευρωπαϊκή ναυτιλιακή διακυβέρνηση.
- Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, καθηγητής Ιστορίας ΑΠΘ: Εμπόριο και ναυτιλία στην Οθωμανοκρατούμενη Μακεδονία. Μια συνολική αποτίμηση του ρόλου του ελληνικού στοιχείου. (Την εισήγηση την παρουσίασε η Νίκη Δρούγκα).
- Παναγιώτης Καμηλάρης, ερευνητής της Ακαδημίας Αθηνών: Η ναυτική παράδοση του Λιτοχώρου.

Απογευματινή συνεδρία

Θέματα: Ελληνικά Ναυτικά Μουσεία. Παρουσίαση έργου διετίας.

Κατά το δεύτερο μέρος, που ξεκίνησε στις 17:00 μ.μ. οι πρόεδροι και εκπρόσωποι των Ναυτικών Μουσείων παρουσίασαν το έργο τους κατά τα δύο χρόνια που προηγήθηκαν από το προηγούμενο Συνέδριο, το οποίο είχε πραγματοποιηθεί στο Γαλαξίδι, τους στόχους τους καθώς και τις προτάσεις τους για το μέλλον του θεσμού. Εκφώνησαν ομιλία οι παρακάτω:

- Νικόλαος Βλαχόπουλος, πρόεδρος Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου.
- Κωνσταντίνος Μανιουδάκης, Αντιναύαρχος Π.Ν. (ε.α.), πρόεδρος Ναυτικού Μουσείου Κρήτης.
- Κωνσταντίνα Αδαμοπούλου, διευθύντρια Ιστορικού Αρχείου-Μουσείου Ύδρας.
- Γεώργιος Χρανιώτης, Αντιναύαρχος Π.Ν. (ε.α.), πρόεδρος του ιδρύματος «Άλσος ελληνικής ναυτικής παράδοσης».

- Χάρης Τζάλας, πρόεδρος του ελληνικού Ινστιτούτου προστασίας ναυτικής παράδοσης.
- Ελένη Αχλιόπτα-Κούνη, του Ναυτικού Μουσείου Οινουσσών.
- Ευάγγελος Γαβαλάς, Αρχιπλοίαρχος Π.Ν., Κυβερνήτης-διευθυντής του πλοίου-Μουσείου Θ/Κ «Γ. Αβέρωφ».
- Ιωάννης Παπαοικονόμου, του Μουσείου Αλιείας Περάματος.
- Χρήστος Τζανάκος, πρόεδρος του Ναυτικού Μουσείου Καβάλας.
- Κωνσταντίνος Δαμιανίδης, Δρ. Ιστορίας της Ναυπηγικής, του Μουσείου ναυτικής παράδοσης και σπογγαλιείας Νέας Κούτελης Λήμνου.
- Άγγελος Μπενετάτος, πρόεδρος του Ναυτικού Μουσείου Ιονίου στην Κεφαλονιά.
- Αναστασία Αναγνωστοπούλου-Παλούμπη, πρόεδρος του Ναυτικού Μουσείου Ελλάδας.

▲ Κυριακή, 21 Σεπτεμβρίου 2008

Στο τέλος των εργασιών συντάχτηκε και εγκρίθηκε το ψήφισμα από τη σύνοδο του Ζ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Ναυτικών Μουσείων, το οποίο στάλθηκε στα Υπουργεία Πολιτισμού, Εθνικής Άμυνας και Εμπορικής Ναυτιλίας. Το επόμενο Η΄ Συνέδριο συμφωνήθηκε να πραγματοποιηθεί στο Ναυτικό Μουσείο Ιονίου, το 2010. Ακολούθησε ξενάγηση σε αρχαιολογικά μνημεία της περιοχής. Το ψήφισμα έχει ως εξής:

«Κοινό συμπέρασμα των τριών συνεδρίων Πειραιά/Υδρας 2004, Γαλαξίδι 2006 και Λιτόχωρο 2008

είναι πως σε όλους τους ναυτότοπους της χώρας υπάρχει μια κοινωνική δυναμική για προβολή και ανάδειξη του τοπικού και ναυτικού πολιτισμού.

Η παντελής έλλειψη ενδιαφέροντος, μέχρι άγνοιας, από τις ηγεσίες των αρμόδιων φορέων ΥΠΠΟ, ΥΕΝ και ΥΤΑ φοβόμαστε πως θα απογοητεύσει τους εθελοντές που αναλαμβάνουν να εκφράσουν την κοινωνική αυτή δυναμική.

Στόχος μας είναι να τους ευαισθητοποιήσουμε ώστε ν' αντιληφθούν ότι τα Ναυτικά Μουσεία δεν αποτελούν απλά αποθετήρια ιστορικών κειμηλίων, αλλά ζωντανούς οργανισμούς που μέσα από την κοινωνική δυναμική τους διαφυλάσσουν ενεργή την εθνική μνήμη και προβάλλουν στον κοινωνικό τους περίγυρο τις παραδόσεις της φυλής.

Η Ζ' σύνοδος των Ναυτικών Μουσείων εξουσιοδοτεί τη συντονιστική επιτροπή να παρουσιάσει τα θέματα που ανεδείχθησαν κατά τη συνάντηση».

Ως συμπέρασμα, ειδικά για το Λιτόχωρο, προκύπτει ότι η επιτυχία του Συνεδρίου μας κάνει όλους περήφανους, διότι η ιδιαίτερη αξία και το επιστημονικό ενδιαφέρον το κατέστησαν γεγονός πανελληνίας σημασίας. Το διοικητικό συμβούλιο του Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου ανταποκρίθηκε με επιτυχία σ' αυτή τη διοργάνωση και είναι πεπεισμένο ότι προσφέρει υπηρεσίες πολιτισμού στην τοπική κοινωνία, στη Μακεδονία, στην Ελλάδα. Η προώθηση της υπόθεσης της μεγαλειώδους ναυτικής παράδοσης του τόμου μας έχει συνεπάρει εδώ και πολλά χρόνια τους ανθρώπους του Μουσείου, που –εθελοντές και ρομαντικοί– συνεχίζουν

τις προσπάθειες, έχοντας τη βεβαιότητα ότι υπηρετούν το εθνικό χρέος.

Ως πηγές και βοηθήματα για τη συγγραφή του παρόντος άρθρου χρησιμοποίησα αποσπάσματα από τα πρακτικά του Συνεδρίου, ανακοινώσεις του Ναυτικού Μουσείου Λιτοχώρου και δημοσιεύσεις στο περιοδικό «Περίπλους Ναυτικής Ιστορίας».

ΜΕ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

Παρατίθεται το κείμενο όπως ακριβώς είναι, χωρίς περικοπή.

Πρώτος, εφ' όσον γνωρίζω, συνήψε το όνομα *Λιτόχωρο*¹ προς το επίθετον *λιτός* ο L. Heuzey² ερμηνεύων αυτό εκ της αφορίας του εδάφους. Την ερμηνείαν ταύτην ασπάζεται ο Ιωάννης Τσικόπουλος³ και αποκρούει ο M. Kurz⁴.

Κατά τον Ιωάννην Δρακιώτην⁵ τον δια στίχων περιγράφαντα την κώμην

*«Ενταύθα
η κωμόπολις κείται του Λιτοχώρου,
ονομασθείσα ουτωσί, ως επί γης απόρου·
ή ως φασίν άλλοι τινές, διότι εδοξάσθη
το πάλαι η θεά Λητώ, εξ ης κ' επωνομάσθη.
Πλην είναι πιθανώτερον το πρώτον...»*

Υπό τινος ανωνύμου⁶ ερμηνεύθη ως «λυτόν χωρίον ήτοι κεφαλοχώριον, κατορθώσαν ούτω ν' απαλλάξη της δεσποτείας του τυράννου και τα πέριξ χωρία...»

Ο M. Kurz⁷ λέγει ότι ο τύπος *Λυτόχωρο* είναι παλαιότερος του *Λυτοχώρι*, αναφέρει τας ερμηνείας του

Heuzey (λιτός) και Barth (Λητώ) και παράγει εκ του λύω – λυτός.

Ο Καθηγητής Γ. Σωτηριάδης⁸ απορρίπτει την σύναψιν του ονόματος προς την Λητώ και την του Kurz προς το λύω – λυτός, ερμηνεύει δε το όνομα εκ του Λιθόχωρον ήτοι μετά πρώτου συνθετικού του ουσιαστικού λίθος, την οποίαν εξήγησιν ο Kurz είχε χαρακτηρίσει ως στερουμένην εννοίας. Παραβάλλει δε ο Σωτηριάδης ως όμοιον το Πετροχώρι «η θέσις –λέγει– πάντως έχει στενήν σχέσιν προς «λίθους», διότι είναι πετρωδεστάτη όλη και στηρίζεται εις υπερυψηλούς βράχους...». Και επάγεται ότι τούτο δεν είναι και απολύτως βέβαιον, «τα τοιαύτα χρῆζουσι και άλλης μελέτης».

Και είναι μεν αληθές ότι έχομεν από παραγώγων του ουσιαστικού λίθος τοπωνυμίας, οίον Λιθάδα (χερσόνησος της Ευβοίας), Λιθακιά (χωρίον της Ζακύνθου), Λιθάρι (ακρωτήριο της Κεφαλληνίας και η ΝΑ εσχαιά της Σκύρου) και Μαύρα λιθάρια (συνοικισμός Κορινθίας), Λιθαρίτσια (οχυρά θέσις έξω των Ιωαννίνων), Λιθίνες (χωρίον της Σητείας εν Κρήτη), Λίθινον (χωρίον εν Ηπείρω) και από συνθέτων μετά του λίθος, οίον Λιθοβούνια (χωρίον της Μαντινείας εν Αρκαδία), Λιθόμαντρα (συνοικισμός εν Κρήτη), Λιθόκαστρο (θέσις εν Πηλίο παρα την Αργαλαστήν) και άλλα πολλαχού. Αλλ' η φωνητική τροπή του θ εις τ δεν είναι δυνατή (λίθος-λιτός) ουδέ φαίνεται πιθανή ανομοίωσις, αφού πολλά παράγωγα της λέξης λίθος είναι πανελλήνια.

Νομίζω ότι αι ερμηνείαι 1) εκ του ονόματος Λητώ (Δρακιώτης, Barth), 2) εκ του επιθέτου λιτός (Δρακιώτης, Τσικόπουλος) και 3) εκ του λίθος – Λιθόχωρον (Σωτηριάδης) πρέπει να απορριφθούν.

Πρέπει, νομίζω, να αποδεχθώμεν την ερμηνείαν εκ του επιθέτου *λυτός*. Εν τη νέα Ελληνική το επίθετον *λυτός* σημαίνει τον λελυμένον, τον αδέσμευτον, τον ελεύθερον (πβ. και επώνυμον *Λυτός* εν Καρπάθω⁹). Όπως δε υπάρχουν σύνθετον εκ του ελεύθερον χωρίον το *Ελευθεροχώρι*, όπερ όνομα φέρουν τρία χωριά της Ηπείρου (Ιωάννινα, Παραμυθία, Πρέβεζα), έν των Γρεβενών και έτερον της Φθιώτιδος, και περιφραστικά *Μέγα Ελευθεροχώρι* και *Μικρό Ελευθεροχώρι* εν Θεσσαλία (δισ εν Ελασσόνι), *Νέο Ελευθεροχώρι* και *Παλαιό Ελευθεροχώρι* εν Πιερία (πβ. και *Ελεύθερον ακρωτήριο Ελευθερόνησον* εν Χαλκιδική), ούτω το *λυτόν χωρίον* εγένετο *Λυτοχώρι* και *Λυτόχωρο* (το ημέτερον επί του Ολύμπου χωρίον). Σημειωτέον δε ότι παρ' αρχαίοις υπήρχε *Λυταί* (αι) όνομα περιοχής εν Θεσσαλία, *Λυταιή* απαντά παρ' Ησυχίω και Άλυτα όνομα πόλεως παρά Σουΐδα. Υπό το όνομα *Λιτή* (γραφή *Λυτή*) υπήρχε έν χωρίον παρά την Βέρροϊαν και έτερον εν Θεσσαλία παρά την Ζαγοράν¹⁰, άλλοτε δε, τουλάχιστον από του 15^{ου} αι., υπήρχεν επισκοπή «Λιτής και Ρεντίνης»¹¹. Πιθανώς γραπτέον *Λυτή*.

Το βέβαιον, δύναται τις να είπη, της ερμηνείας ταύτης επικυρώνει η ύπαρξις και ετέρου τοπωνυμίου ομοίου. Ούτω *Λυτόσελλο* (συνήθως γραφόμενον *Λιτόσελλον*) είναι χωρίον εν Φθιώτιδι. Και τούτο πιθανώς είναι σύνθετον (*λυτό* *σελλί*), διότι *Σελλιό* χωρίον υπήρχε εν Ζαγορίω της Ηπείρου διαλυθέν¹² και τώρα υπάρχει χωρίον *Σελλί* εν Ρεθύμνη Κρήτης, *Σελλιά* δε χωρίον εν Ρεθύμνη και έτερο εν τω νομώ Χανίων, και σύνθετον *Παλαιοσελλί* χωρίον εν τη επαρχία Κονίτσης Ηπείρου.

Εἰς Λιτοχώριον εἶχε μετονομασθῆ και χωρίον τι της Ραιδεστού.

Σημειώσεις

- ¹ Την εξέτασιν του τοπωνυμίου τούτου οφείλω εἰς την υπόδειξιν του καθηγητοῦ κ. Κ. Αμάντου.
- ² *Le Mont Olympe et l' Acarnanie*, Paris 1860, σ. 108 σημ. 1.
- ³ Μελέτη περὶ λεξικού της καθ' ἡμᾶς δημῶδους γλώσσης. Αθήναι 1892, σ. 33.
- ⁴ *Le Mont Olympe (Thessalie), Monographie par — Paris-Neuchatel* 1923 σ. 207.
- ⁵ Ο κώνωψ Ολύμπου και Μακεδονίας ἦτοι περιγραφή Λιτοχώρου και χωρίων της Κασσάνδρας, Αθήναι 1870, σ. 14.
- ⁶ Κ. Το Λυτόχωρον, περιοδικόν Ἐσπερος 2 (1881) 148 β.
- ⁷ Ἐνθ' ανωτέρω.
- ⁸ Σημερινά ονόματα κορυφῶν του Ολύμπου, Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνῶν 5 (1930) 5.
- ⁹ Μ. Μιχαηλίδου, Λαογραφικά σύμμεικτα Καρπάθου. Αθήναι τ. 2, 1934, σ. 156.
- ¹⁰ Ἰδέ Γενναδίου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, Η... μονή του Αγίου Διονυσίου εν Ολύμπω, Θεσσαλονίκη 1917, σ. 4 σημ. α' (ανάτυπον εκ του «Γρηγορίου Παλαμά»).
- ¹¹ Περί ταύτης Ἰδέ Σωφρονίου μητροπολίτου Λεοντοπόλεως, Γρηγόριος Παλαμάς 1 (1917) 43. Γράμμα προς τον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως 1564 υπογράφει μητροπολίτης Λιτής και Ρενδίνης Δαμασκηνός (M. Crusii, *Turco-graeciae libri octo* Basiliae 1584, σ. 329).
- ¹² Ι. Λαμπρίδου, Ζαγοριακά σ. 57. Πβ. και Κ. Στεργιανοπούλου Παρατηρήσεις εἰς την νεωτέραν γεωγραφίαν της Ηπείρου. Αθήναι 1937 σ. 69.

▲ Μερικές απαραίτητες διευκρινήσεις

Το παραπάνω κείμενο εἶναι αρχικά δημοσιευμένο στο φιλολογικό-λογοτεχνικό περιοδικό ΑΘΗΝΑ των Αθηνῶν, ἔτος 1938, τόμος 48 και αναδημοσιευμένο στο

ποικίλο περιοδικό ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ της Θεσσαλονίκης, έτος 1939. Συγγραφέας είναι ο Δημήτριος Ιω. Γεωργακάς.

Η ετυμολογία είναι κλάδος επιστημονικός της ιστορικοσυγκριτικής γλωσσολογίας και ασχολείται με την έρευνα της καταγωγής των λέξεων. Ξεκινά από τη σημερινή κατάσταση της λέξης και ανατρέχει μέχρι όπου είναι δυνατόν να προχωρήσει στο παρελθόν, βασιζόμενη στους σημασιολογικούς και φωνητικούς κανόνες. Πρόκειται για απαιτητικό κλάδο μια που έχει να αντιμετωπίσει και να ξεπεράσει ευνόητες και αντικειμενικές δυσκολίες. Η ετυμολογία έχει σκοπό να βοηθήσει στην πληρέστερη κατανόηση των λέξεων της ελληνικής γλώσσας και ο στόχος αυτός επιδιώκεται με τη γνώση της αρχαίας ελληνικής, ως κριτηρίου επάρκειας για το νεοελληνικό λεξιλόγιο. Σε επίπεδο χρήσης όμως, ως διαδικασία κατανόησης λέξεων, η ετυμολόγηση έχει περιορισμένη αξιοπιστία, από τη στιγμή που ο χρήστης της γλώσσας δεν έχει την επιστημονική γνώση ώστε να αποφύγει τις παγίδες της παρετυμολόγησης.

Ο καθηγητής της γλωσσολογίας Δημήτριος Γεωργακάς μαθήτευσε κοντά στον Γ. Χατζιδάκη και Κ. Άμαντο. Κύριες ερευνητικές περιοχές του υπήρξαν η ελληνική γλώσσα, οι νεοελληνικές διάλεκτοι, η ετυμολογία και η ονοματολογία. Υπήρξε πολυγραφώτατος και άφησε το γνωστό λεξικό της νέας ελληνικής του ΓΕΩΡΓΑΚΑ. Ο Κωνσταντίνος Άμαντος – με την υπόδειξη του οποίου έγινε η εξέταση του «Λιτοχώρου» – ήταν βυζαντινολόγος, καθηγητής της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και ακαδημαϊκός με πλούσια ερευνητική δράση. Πιθανόν, ωστόσο, να έχει συμβάλει

στα στοιχεία της έρευνας και ο λιτοχωρίτης καθηγητής και λυκειάρχης Αθανάσιος Λασπόπουλος, ο οποίος λάμβανε σύνταξη καθηγητού Πανεπιστημίου και, παρότι ήταν ηλικιωμένος, την εποχή εκείνη επισκεπτόταν το Πανεπιστήμιο και παρέδιδε αμισθί μαθήματα και φροντιστήρια σε φοιτητές της Φιλοσοφικής σχολής.

Για τη λέξη «Λιτόχωρο», ο επιστημονικός έλεγχος δεν συνεπάγεται την επιλογή της πιο ελκυστικής εκδοχής, αλλά τη διαπίστωση της σωστής. Όλοι έχουμε την τάση συχνά να αναζητούμε, να ανασυνθέτουμε πρόχειρα ή να νομίζουμε ότι ανακαλύπτουμε «από πού βγήκε» η λέξη. Όμως, η απόσταση ανάμεσα στην επιστημονική ετυμολογία, την παρετυμολογία ή τη λαϊκή ετυμολογία είναι μεγάλη. Στην περίπτωση της λέξης «Λιτόχωρο» δεν μπορεί να παραβλέπονται σπουδαίοι παράγοντες ούτε να παραβάλλονται στοιχεία που δεν ταιριάζουν ή δεν συμβαδίζουν. Κοινός τόπος για τους σπουδαίους επιστήμονες που ασχολήθηκαν με την κωμόπολή μας, δεν είναι μια ετυμολογική ανάλυση η οποία κολακεύει τα αυτιά, αλλά η αυστηρή τήρηση των σχετικών κριτηρίων και των θεμελιωδών αρχών του κλάδου της γλωσσολογίας.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΕΣ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Η γλώσσα με την οποία επικοινωνούν οι άνθρωποι μεταξύ τους είναι ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά φαινόμενα της κοινωνικής ζωής ενός τόπου. Πράγματι, η μελέτη των γλωσσικών χαρακτηριστικών του λαού μας βοηθάει να γνωρίσουμε γενικότερα τη γεωργική, ναυτική κλπ ζωή των ανθρώπων που τα μιλούν, να μάθουμε για τις παραδόσεις τους, για τη θρησκεία, τα έθιμα και να αφουγκραστούμε γενικά την ψυχή τους. Μελετώντας τη γλώσσα των ανθρώπων ενός τόπου θα εννοήσουμε ότι όλος αυτός ο κόσμος δεν έπαυσε ποτέ να εκφράζεται και να εργάζεται σωματικά και ψυχικά.

Η ετυμολογία, ως σκέλος της γλωσσολογίας, ερευνά και εξετάζει τις αλήθειες των λέξεων, αποκαλύπτει την αλήθεια για την προέλευσή τους και τα ταξίδια τους στη διάρκεια των χρόνων. Για την ονοματολογία του Λιτοχώρου, του Ολύμπου και της περιοχής οι περισσότερες ετυμολογικές προσεγγίσεις είναι επιτυχείς, αλλά υπάρχουν ορισμένες λέξεις για τις οποίες μπορούν να προταθούν ορθότερες ερμηνείες. Για τους γλωσσολόγους η ετυμολογική προέλευση της κάθε λέξης είναι ένα ταξίδι και μια περιπέτεια από τη δημιουργία της, την αρχική ρίζα της, τη σημασιολογική εξέλιξή της κα-

θώς και στα ζητήματα ορθογραφίας και μορφής (που ενδεχομένως να υπάρχουν).

Ο πλούτος των ονομάτων και των τοπωνυμίων του Λιτοχώρου και του γλωσσικού ιδιώματος των κατοίκων του, κέντρισε το ενδιαφέρον σπουδαίων επιστημόνων – ήδη από τον 19^ο αιώνα ακόμα – να καταγράψουν ορισμένα από αυτά τα χαρακτηριστικά. Εν συντομία, αναφέρονται παρακάτω ο Ιωάννης Τσικόπουλος και ο Marcel Kurz.

▲ Ο Ιωάννης Τσικόπουλος

Ο Ιωάννης Τσικόπουλος (1832-1912) ήταν Καταφυγίτης ως προς την καταγωγή, φιλόλογος και λόγιος, διετέλεσε γυμνασιάρχης στις Σέρρες και γραμματέας του ομώνυμου Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου. Το 1892 συνέταξε και εξέδωσε «Μελέτη περί λεξικού της καθ' ημάς δημώδους γλώσσης. Εν Αθήναις, Βασιλικόν Τυπογραφείον Ν. Γ. Ιγγλέση, 1892». Όπως σημειώνει στην εισαγωγή του «... ο επιχειρών... γλαύκα εις Αθήνας κομίζει», με την έννοια ότι η εργασία του για την ελληνική δημώδη γλώσσα έγινε στη Μακεδονία. Την ίδια χρονιά (1892), ως συνέχεια της μελέτης του, συνέταξε και Λεξιλόγιο, το οποίο όμως τελικά δεν δημοσιεύτηκε και παρέμεινε ως σήμερα χειρόγραφο στα αρχεία του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών.

Στο από 55 σελίδες σύγγραμμά του επιχειρεί να δώσει όλα εκείνα τα στοιχεία, τις εκφράσεις, τα ονόματα κλπ που αποτελούν τη λεξικογραφική ύλη της γλώσσας μας. Αξιοσημείωτο είναι ότι – λόγω και της

καταγωγής του – χρησιμοποιεί πολλές λέξεις της περιοχής του Ολύμπου, Πιερίας και Κοζάνης.

Την προέλευση της λέξης «Λιτόχωρο» την περιλαμβάνει στα λεγόμενα γεωγραφικά ονόματα (επαρχιών, πόλεων, κωμοπόλεων, χωριών, ορέων, λιμνών, ποταμών). Γράφει: «Υπερεκχειλίζουσαν αφορμήν και έρευναν παρέχει η ονοματοθεσία των πόλεων και λοιπών... άλλοτε ιστορικών και φυσικών αιτιών αποτέλεσμα ούσα. ... Εις δε την κατηγορίαν ανήκουσι... και τα εκ φυσικών λόγων ονομασθέντα π.χ. Λιτόχωρον (Λιθόχωρον)...».

Για ποτάμια της περιοχής μας γράφει: «Περί των ποταμών προκειμένου παρατηρητέον ότι... οι μικροί (ποταμοί) και τα παραποτάμια ελληνικούς ονόμασι καλούνται, π.χ. Χελοπόταμον (εγγέλεις τρέφον ποτάμιον) παρά το Λιτόχωρον... Μαυρονέρι εις τον Θερμαϊκόν κόλπον εκβάλλοντα...».

Αλλά και για τους κατοίκους του Λιτοχώρου δίνει εξήγηση: «Τα εθνικά λεγόμενα ονόματα, ήτοι τα ονόματα των κατοίκων έχουσι σχετικώς ουχί ποικίλας, ως τα αρχαία, καταλήξεις: ... ηνός π.χ. Λιτοχωρηνός...». Για τα πολυώνυμα γράφει: «Πολυώνυμα αντικείμενα καλέσωμεν τα αλλαχού άλλο όνομα έχοντα, π.χ. ... Το δια τας οδοιπορίας χρήσιμον ξύλινον δοχείον του οίνου, ... εν Καταφυγίω και Λιτοχώρω καλείται κόφα, εν τη άλλη Μακεδονία τσιότρα και εν Κοζάνη τσιτούρα ...».

▲ Ο Marcel Kurz

Τον Αύγουστο του 1921 ο Ελβετός μηχανικός, τοπογράφος και αλπινιστής Marcel Kurz (1887-1967) ε-

νήργησε για λογαριασμό της ελληνικής κυβέρνησης τη χαρτογράφηση ολόκληρου του ορεινού όγκου του Ολύμπου. Αποτέλεσμα της 15ήμερης αποστολής του ήταν η έκδοση το 1923 στη γαλλική γλώσσα του θαυμάσιου και περισπούδαστου βιβλίου «Le mont Olympe, Μονογραφία», με αναφορές στη μυθολογία, την ιστορία, τις εξερευνήσεις, την ετυμολογία, τη χαρτογράφηση, τη φωτογράφιση και τα πανοράματα.

Ο Kurz συγκέντρωσε και κατέγραψε περισσότερα από ογδόντα τοπωνύμια του Ολύμπου και με τη βοήθεια Ελλήνων γλωσσολόγων, όπως του Μ. Φιλίντα και Γ. Χατζιδάκη, έδωσε την ορθογραφία, την προέλευση, τη σημασία και εξήγησή τους, δηλαδή την ετυμολογία. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξήγηση που δίνει για το Λιτόχωρο.

«Λιτόχωρο ή Λι(η)τοχώρι (το): Ελληνικό χωριό στους ανατολικούς πρόποδες του Ολύμπου, στη δεξιά όχθη του Βύθου (αρχαίου Ενιπέα), στην περιοχή όπου αυτός ο χείμαρρος χωρίζεται από το μεγάλο φαράγγι που σχηματίζεται από το ανώτερο μέρος του φαραγγιού του Αγίου Διονυσίου.

Η ορθογραφία αυτού του ονόματος ποικίλει πολύ στην αρχαία και σύγχρονη χαρτογραφία. Το β' συνθετικό -χωρο ή -χωρι παραπέμπει στη λέξη χωριό. Πρόκειται για δύο συνηθισμένους τύπους, με τον πρώτο πιο αρχαίο από το δεύτερο. Ο Heuzey ετυμολογεί το Λιτο- από το λιτός, κάτι που ταιριάζει απόλυτα στην ξηρασία του άγονου μέρους.

Ο Barth σχολιάζει: «Λητόχωρο, ο χώρος της Λητώς. Όχι Λιτόχωρο, μέρος με πέτρες».

Η πλειοψηφία των συγγραφέων και χαρτογράφων γράφουν Λητο- σα να προερχόταν από τη θεά Λητώ. Αυτό το όνομα θα μπορούσε ακόμη να προέρχεται από το λύρω (λύω) και το παράγωγό του λυτός. Πάντως, ο τύπος Ληθο- δε βγάζει νόημα».

ΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΔΙΗΓΟΥΝΤΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Σημερινά ονόματα κορυφών του Ολύμπου

Παρατίθεται το κείμενο όπως ακριβώς είναι, χωρίς περικοπή.

Το 1923 εδημοσιεύθη η πολλού λόγου αξία ιστορική και γεωγραφική «μονογραφία περί του όρους Ολύμπου» υπό του κ. Marcel Kurz, μέλους της τότε Ελβετικής παρά τη Ελληνική Κυβερνήσει αποστολής. Ο συγγραφεύς δίδει ερμηνείας περί τινων ονομάτων κορυφών του θείου βουνού, εις τας οποίας συνάπτω τας ακολούθους παρατηρήσεις.

Τον συσχετισμόν του ονόματος Σκολιό της κορυφής της εχούσης ύψος μ. 2905,45 προς την λέξιν σκόπελος ευλόγως αυτός ο ίδιος καταδικάζει, διότι φωνητικώς δεν είναι δυνατή η τοιαύτη μεταβολή. Αλλ' ούτε και εις την Ιταλικήν γλώσσαν είναι ανάγκη να καταφύγωμεν, ως θέλουν άλλοι, προς εξήγησιν αυτής ένεκα της ομοιότητος τάχα κατά την προφοράν (πλην του τόνου όμως!) προς το ταυτοσήμαντον scoglio, και αναμφισβητήτως πρόκειται περί της Ελληνικής λέξεως σχολείον, ήτις εν τη κοινή συνηθεία εκφράζεται ούτως: σκολιό. Επειδή δε άπορον φαίνεται πως ηδύνατο να προσκολληθή εις υψηλοτάτην όρους κορυφήν τοιούτον όνομα, παρατηρώ

το εξής. Εν παλαιότεροις καιροίς οι κάτοικοι του πλησίον της Ελασσώνος χωρίου Βερτικούσα συνήθιζαν κατ' έτος διαρκούντος του θέρους να μεταβαίνωσι πανοικεί εις τα υψηλά πλάγια και τας κορυφάς βουνών. Εκεί το σχολείον θερινάς διακοπάς δεν εγνώριζε και εξηκολούθει την λειτουργίαν του. Ούτω παρέμεινε και εις τα ύψη, εκ του χωρίου μεταφερθείσα, η ονομασία του. Ότι δε εκ του αυτού κατά το θέρος μόνον κατοικουμένου τόπου δεν έλειπε και το «καφενείον», είναι πολύ ευνόητον. Εκ τούτου άρα και η παρακειμένη εις το Σχολείον ή Σκολιό (σχολειό) τοπωνυμία.

Η υψίστη κορυφή του Ολύμπου μέτρων 2985 γράφεται υπό του Marcel Kurz «Mitka» και εξηγείται ως σλαυικόν όνομα. Τούτο δεν αληθεύει. Η λέξις είναι ελληνική, γνωστή και εξ άλλων τόπων και προφερομένη Μύτ' κας, τουτέστι Μύτικας, παρά το μύτη (παράβαλε και «μύτη του μαχαιριού»), ακριβώς αντιστοιχούσα προς το γερμανικόν Horn, προκειμένου περί οξειών κορυφών ορέων. Και η δευτέρα κατά το ύψος κορυφή φέρει ελληνικόν όνομα: το Στεφάνι, ήτοι στέμμα, κορώνα, αναμφιβόλως εκ του σχήματος λαβούσα αυτό. Εκ πραγματικού ή παρομοίου κατά τι απατηλού σχήματος εξηγούνται και τα υπό του Kurz αναφερόμενα τουρκικά ονόματα «Odâs», Σαράι, τα οποία δεν είναι ανάγκη να αναχθώσιν εις «νεωτέρους συνοικισμούς των τόπων», καθώς μνημονεύει ο συγγραφεύς. Η τρίτη εκ των υψίστων κορυφών είναι το Σκολιό. Και αι τρεις δε ομού ονομάζονται εις το βλαχόφωνον χωρίον του Ολύμπου Κοκκινοπλό με ελληνικόν ωσαύτως μόνο όνομα: Τα τρία βράχη.

Και ο Κοκκινοπλός όμως ούτος δύσκολα δύναται να θεωρηθή ονομασθείς εκ του «Κόκκινου (ερυθρωπού) πηλού», ως θέλει ο Kurz. Και ίσως δίκαιον έχουν μάλλον οι γέροντες βοσκοί οι αποδίδοντες αυτό εις παλαιόν Κλέφτην ή Αρματωλόν ονόματι Κόκκινον. Ο Όλυμπος υμνήθη υπό των δημοτικών ασμάτων ως γνωστόν ως ενδιαίτημα κλεφτών («κάθε κλαρί και κλέφτης»).

Σήμερον εις το Στεφάνι έδωκαν οι Ελβετοί ερευνηταί το όνομα: Θρόνος του Διός. Είναι ωραίον το όνομα και κατάλληλον διά την κορυφήν ταύτην. Άσχημο δεν είναι και το υπ' αυτών κληθέν «Λιβιάδι των θεών», όπερ είναι εκτεταμένον «Ίσωμα» υπό την κωνοειδή κορυφήν του «Προφήτ' Ηλία» (ή Άι-Ηλιά). Πρέπει μόνον να παρατηρήσω ότι την λέξιν Ισώματα ήκουσα εις τον Όλυμπον προφερομένην και Ισκιώματα (ίσκιος εκ του σκιά). Αι δε κορυφαί των ορέων αφήνουν όντως πολλαχού τόπους ανήλιους (βορνάδια άλλως λεγόμενα, π.χ. εν Μελενίκω της Μακεδονίας, νυν της Βουλγαρίας), οι οποίοι ορθώς δύνανται ν' αποκαλώνται και Ισκιώματα, άτε σκιαζόμενοι υπό των υπερκειμένων υψηλών πυραμίδων των ορέων. Εις τα πλάγια όμως ευλόγως εφαρμόζεται και το Ίσωμα πολλάκις όπως και το Ίσκιωμα.

Αντιθέτως το υπό Kurz ως «Προήλιο» αναφερόμενον είναι εξάπαντος μόνον «Προσήλιο», ως ηλιακόν αυτό (προς τον ήλιον τετραμμένον) και όχι σκιερόν. Προήλιο, ως σύνθετον εκ της προθέσεως προ και του ήλιος (προ του ηλίου δήθεν), δεν θα είχε κανένα νόημα.

Και περί του Kalaja (Καλάγια) ερωτά ο Kurz πως εδόθη εις την εκτεταμένην βραχώδη πλαγιά (κλιτύν). Αλλ' η λέξις είναι η τουρκικής προελεύσεως κοινή παρ' ημίν «Καλάι» σημαίνουσα τον κασσίτερον. Και είναι

φανερό πως αυτή εδόθη εις δύο θέσεις, καθόσον γνωρίζω, υπό των ανθρώπων του Ολύμπου. Τα βραχώδη, πλακόστρωτα ούτως ειπείν, πλάγια του όρους εις αυτάς λάμπουν και ακτινοβολούν υπό τον ήλιο ως κασσιτέρου πλάκες.

Και το Sounari ή Snari του Kurz μένει ανερμηνευτον υπό του συγγραφέως. Όταν γραφή όμως, όπως προφέρεται, εννοεί κανείς ότι είναι το ελληνικόν Ζουνάρι ή Ζνάρι, τουτέστι Ζώνη. Βλαχικόν άρα δεν είναι το όνομα, ως θέλει ο Kurz, παράγων αυτό παρά το souη το σημαίνον, λέγει, κωδωνίσκον, κουδούνι.

Θ' αναφέρω ακόμη εν όνομα μνείας άξιον εκ των τοιούτων φαινομενικώς μόνον δυσεξηγήτων ή μη ορθώς εξηγουμένων. Είναι το όνομα του μεγάλου υπό τον Όλυμπον χωρίου Λιτοχώρου της Πιερικής πλευράς του όρους. Ότι η Λητώ, η μητέρα του Απόλλωνος και της Αρτέμιδος ανεμίχθη εις την βάπτισίν του, πρέπει να θεωρηθή ως αποτυχημένη επινόησις λογίων εξηγητών, αγνωώ τίνων. Ούτε εκ του λύω, λυτός δύναται να εξηγηθή, ως προτείνει ο Kurz. Ως γράφεται σήμερα, Λιτόχωρον, θα ηδύνατο να θεωρηθή και ως Λιθόχωρον, λέγεται δε και Λιτοχώρι το Λιτόχωρον, ώστε θα προσήγγιζε κατά τον τύπον ούτω περισσότερο προς άλλο υπάρχον εν Ελλάδι Πετροχώρι (π.χ. εν Αιτωλία εις πετρώδη θέσιν του Θέρμου). Ήκουσα δε και προφερόμενον το Λιτόχωρον ως Λιθόχωρον, δεν είμαι όμως βέβαιος αν δεν είναι και τούτο σύγχισις μάλλον του αληθεστέρου ίσως Λιτόχωρον. Η θέσις πάντως έχει στενήν σχέσιν προς «λίθους», διότι είναι πετρωδεστάτη όλη και στηρίζεται εις υπερυψήλους βράχους, σχηματίζοντας την στενήν, ως τεραστίαν λιθίνην πύλην, έξοδον

της μακροτάτης και βαθυτάτης φάραγγος, εξ ης εξέρχεται το νυν χαρακτηριστικώτατα διά την θέσιν αποκαλούμενον Βύθος (ήτοι βυθός, άβυσσος) ποτάμιον, ο αρχαίος Ενιπεύς ποταμός. Αλλά τα τοιαύτα χρήζουσι και άλλης μελέτης, διότι αι λέξεις ένεκα μικρόν τι παρηλλαγμένης προφοράς γράμματος δύνανται και να μας απατώσι, ευρίσκουσαι και άλλην εξήγησιν, την οποίαν δεν δυνάμεθα να φαντασθώμεν σήμερον ή υποπτεύσωμεν.

▲ Μερικές απαραίτητες διευκρινήσεις

Η παραπάνω μελέτη δημοσιεύτηκε στα Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, έτος 1930, τόμος 5^{ος}. Στη συνεδρίαση της 9^{ης} Ιανουαρίου 1930 ο ακαδημαϊκός Γεώργιος Σωτηριάδης παρουσίασε την ανακοίνωσή του με θέμα: Γεωγραφία – Σημερινά ονόματα κορυφών του Ολύμπου.

Τα τοπωνύμια είναι η γεωγραφική ονομασία των τόπων (χώρας, χωριού, βουνού, χαράδρας κλπ) και κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες (περιγραφικά, λαογραφικά, ηθογραφικά, ιστορικά, θρησκευτικά, αρχαία). Λέγεται ότι είναι τα «άγραφα μνημεία» μιας περιοχής και φτάσανε σε μας μέσα από τη βοή της ίδιας της ιστορίας. Διασώζονται από πολύ παλιά και κάποια έχουν μπει στη ζωή και την κουλτούρα των ανθρώπων της περιοχής. Πολλά, όμως, με την πάροδο του χρόνου δείχνουν να χάνονται ή να αλλοιώνονται.

Ο Γεώργιος Σωτηριάδης υπήρξε φιλόλογος, αρχαιολόγος, πανεπιστημιακός και ακαδημαϊκός. Το 1926 διορίστηκε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και από το 1928 μέχρι το 1931 πραγματοποίησε

συστηματικές ανασκαφές στο αρχαίο Δίον. Εξέδωσε πολλές ιστορικές και αρχαιολογικές μελέτες.

Τα τοπωνύμια του Ολύμπου και του Λιτοχώρου αποτελούν ένα κομμάτι της ιστορίας και του πολιτισμού μας, έχουν αντέξει στο χρόνο και είναι άρρηκτα δεμένα με τις παραδόσεις του τόπου. Είναι λέξεις με μεγάλη δύναμη και νόημα, ικανές να χαρακτηρίσουν την περιοχή και τους ανθρώπους. Η πληθώρα από τοπωνύμια είναι ένα εργαλείο αφενός για τη γεωγραφία του Ολύμπου και του Λιτοχώρου και αφετέρου για τον λιτοχωρίτικο πολιτισμό, επειδή φαίνονται οι ρίζες, τα ενδιαφέροντα και τα χαρακτηριστικά αυτών που έχουν κατοικήσει και κατοικούν στο Λιτόχωρο, μέσα από τα ονόματα που έδωσαν στον τόπο τους. Η «κληρονομιά» αυτή πρέπει να περάσει στους νέους, προκειμένου να γνωρίσουν το παρελθόν βαδίζοντας προς το μέλλον.

ΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΙ

Σημειώματα απ' το χωριό

(Το έτος 1924 το Λιτόχωρο ήταν ένα καταξιωμένο παραθεριστικό θέρετρο και προσέλκυε τις καλύτερες οικογένειες της Θεσσαλονίκης και άλλων πόλεων. Το άρθρο που αναδημοσιεύεται παρακάτω είναι αρχικά καταχωρημένο στην εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ της Θεσσαλονίκης, σε συνέχειες στις 23 και 26 Αυγούστου 1924. Ο συντάκτης του υπογράφει με το ψευδώνυμο ΝΟΤΙ, με το οποίο αρθρογραφούσε στην κοσμική και κοινωνική στήλη της εφημερίδας. Στο τέλος του κειμένου υπόσχεται να γράψει για το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου και τον Όλυμπο, αλλά... δυστυχώς δεν κράτησε τον λόγο του).

ΛΙΤΟΧΩΡΟ. – Έρθα κι' εγώ εδώ πάνω ύστερα από ένα ταξίδι καθυστερήσεων. Η ζωή εδώ περνάει τώρα ήσυχη και αθόρυβη, ενώ προ ολίγου καιρού κυλούσε δυνατά και χαρούμενα. Τώρα νιώθει κανείς περισσότερο πως βρίσκεται σε χωριό.

Τεσσάρων ωρών ταξίδι μετεβλήθηκε σε εξάωρο, χάρις στη θαυμάσια σιδηροδρομική συγκοινωνία μας. Μα θα ξέρετε βέβαια με τί ευκολία γίνονται αι καθυστερήσεις στα ελληνικά τραίνα. Ενώ τρέχει με ταχύτητα εικοσιπέντε χιλιομέτρων, ξαφνικά κόβει το δρόμο

του, πηγαίνει σιγώτερα, όλο και σιγώτερα και στο τέλος απλούστατα σταματά κάπου, οπουδήποτε. «Γιατί σταμάτησε; Τι τρέχει;» ρωτούν οι επιβάτες. Κανείς δεν ξέρει. Το πιθανώτερο είναι πως κάτι έπαθε η μηχανή. Και μένει έτσι το θαυμάσιο αυτό ελληνικό τραίνο ανάμεσα δύο σταθμών όση ώρα θέλει και οι δυστυχείς επιβάτες, που δεν ξέρουν τι να κάμουν, ασχολούνται στο να κοιτάζουν μερικά βουβάλια που παίρνουν το μπάνιο τους δίπλα εκεί σ' ένα βαθύ βούρκο. Άλλοι το ρίχνουν στον ύπνο. Μερικοί στρατιώτες βλαστημούν τα πάντα. Και κάποτε επιτέλους ξεκινεί το περίεργο αυτό μέσον συγκοινωνίας που λέγεται τραίνο, μα που πλησιάζει μάλλον προς την βοδάμαξα. Δε χρειάζεται βέβαια καφεμαντεία για να μαντεύση κανείς πως θα ξανασταθμεύση λίγο πιο κάτω.

Καμιά φορά φθάνομε στο σταθμό μας. Κατεβαίνω. Δύο αυτοκίνητα που χρησιμεύουν για τη συγκοινωνία σταθμού και χωριού περιμένουν πιο πέρα. Ανεβαίνω στο ένα. Σε λίγο φεύγουμε. Ως το χωριό είναι μισή ώρα. Όλος αυτός ο ανηφορικός δρόμος δεν παρουσιάζει τίποτε το αξιόλογον. Μόνο σε κάποια απότομη στροφή με πληροφορεί ο οδηγός πως είχε πέσει εκεί ένα αυτοκίνητο και τσακίστηκε χωρίς – παράξενο – κανένα ανθρώπινο δυστύχημα. Μπαίνομαι στο χωριό.

Στη μικρή πλατεία, που σταματούν τ' αυτοκίνητα, κόσμος περιμένει. Άλλοι με εφημερίδες, άλλοι με γράμματα, άλλοι με κανένα γνωστό τους κι' οι περισσότεροι από περιέργεια.

Βράδυ. Βγαίνω περίπατο. Ησυχία παντού. Στα Κατούνια, μια μεγάλη πλατεία στην είσοδο του χωριού, ελάχιστοι κάνουν βόλτες. Όπως είπα στην αρχή, εδώ

προ ημερών χαλούσε ο κόσμος. Παραπάνω από τριακόσιες οικογένειες παραθεριζόντων βρίσκονταν εδώ. Μέσα σε κάθε λογής διασκεδάσεις και σε κάθε αθώα κι' ωραία τρέλλα, περνούσαν τον καιρό τους. Ένα πλήθος από κορίτσια των καλύτερων οικογενειών συντελούσε στο να πέρνη η εικόνα αυτής της χαρούμενης ζωής τες θελκτικώτερες γραμμές της. Διωργανώθηκαν αλλεπάλληλοι χοροί μ' επιτυχία μεγάλη. Τώρα άλλες οικογένειες έφυγαν, άλλες βρίσκονται στον Όλυμπο και σε διάφορα άλλα μέρη. Το χωριό σχεδόν έχει ερημωθεί.

Εδώ κοιμούνται νωρίς. Η νύχτα περνά ήσυχα. Οι ξένοι συγκεντρώνονται σ' ένα-δυό καλά καφενεία ως τα μεσάνυχτα. Οι δρόμοι του χωριού είνε, όπως φαντάζεται καθένας, ελεεινοί. Τη νύχτα γίνονται γκρεμοί για τους ανύποπτους ξένους, όσοι δεν συνήθισαν. Υπάρχουν μερικά φανάρια στα κεντρικώτερα σημεία του χωριού, ενώ στο υπόλοιπο κυριαρχεί το σκοτάδι. Κι' όμως είνε τόσο όμορφα να περπατά κανείς τη νύχτα στους σκοτεινούς δρόμους ενός χωριού. Κάπου γαυγίζει ένα σκυλί.

Ξέχασα ν' αναφέρω πως όλοι κι' όλες εδώ είνε εφωδιασμένοι με ξύλα, είδος μπαστουνιού. Βέβαια, πώς νομίζουν πως είνε αναγκαία για να θεωρούνται παραθερίζοντες και παραθερίζουσαι. Εμένα μου φαίνεται λιγάκι αστείο κι' ας με συγχωρούν αι χαριτωμέναι παραθερίζουσαι.

Ας προστεθή κι' η λέξη ακρίβεια για να συμπληρωθή το σημείωμα αυτό, το γραμμένο βιαστικά.

Πρωί. Η θάλασσα λάμπει εκεί κάτω στο βάθος, ακίνητη και γαλάζια. Έν αχνό λευκογάλαζο χρώμα έχουν πάρει και τα βουνά, μια μακριά σειρά από βουνά, κι' ο

ουρανόσ από πάνω είνε πιο άσπρος στο μέρος αυτό. Μα όσο ξανοίγεται ψηλά σκουραίνει για να πάρη το καθαρό σταχτογάλαζο χρώμα, ακριβώς πάνω μας.

Το χωριό φαίνεται σχεδόν έρημο. Στους δρόμους την ώρα αυτή δεν βρίσκει κανείς ούτε έναν ξένον. Όλοι κάθονται μέσ' στα σπίτια που μένουν, ή λείπουν έξω απ' το χωριό. Όταν θάρθη η ώρα να φύγουν τα αυτοκίνητα για το σταθμό, τότε όσοι βρίσκονται εδώ μαζεύονται στη μικρή πλατεία, κι' εκεί μένουν κοιτάζοντας αυτούς που φεύγουν. Κάθε μέρα φεύγουν οικογένειες. Άλλως τε βρισκόμαστε στο τέλος, ή μάλλον στην αρχή του τέλους της σαιζόν.

Κι' όλοι που έχουν μείνει ως τώρα ετοιμάζονται κι' αυτοί για τη φευγάλα. Κι' ύστερα από κάμποσες μέρες, ότε κι' οι τελευταίοι πια φεύγουν από εδώ, το χωριό θα βυθιστή για καλά στη νέκρα, και θα μπη έτσι τυλιγμένο στην απελπιστική ερημιά και γαλήνη του στην αγκαλιά του χειμώνα. Μα ως τότε υπάρχει ακόμα λίγος καιρός.

Χθες τη νύχτα είχα κάμει μια μικρή βόλτα στους δρόμους του χωριού. Πήγαινα σιγά σκοντάφτοντας κάθε τόσο, μέσ' τη σιωπή και στο σκοτάδι. Σπάνια άκουγα γαύγισμα σκύλου. Στο χωριό αυτό οι σκύλοι είνε πολύ λιγοστοί. Που και που απαντούσα σε καμιά γωνιά, φανάρι που έριχνε ένα αμυδρό φως. Σε κάποια γωνιά είδα ένα μικρό χωριατόπουλο να σκαρφαλώνη στον τοίχο. Σταμάτησα. Τον ρώτησα έτσι από περιέργεια.

«Τί θες κει πάνω, βρε μικρέ;» Εγκατέλειψε το σκαρφάλωμα αμέσως και πήδησε κάτω. Απάντησε αφελέστατα: «Μου είπε ο τάδε ν' ανέβω και να σβύσω

το φανάρι». Έμεινα κατάπληκτος. «Και γιατί βρε παιδί;», ξαναρώτησα. «Ξέρω 'γω», μούπε. Έφυγα. Επληροφορήθηκα κατόπιν πως τελευταία είχαν βάλει εδώ κ' εκεί μερικά φανάρια, αλλά οι ιδιοκτήται των σπιτιών στα οποία τα τοποθέτησαν δεν ήθελαν να έχουν «φανάρια» απ' έξω απ' το σπίτι τους. Γι' αυτό έβαζαν και τάσβυναν κάθε βράδυ, κι' έτσι το σκοτάδι απλωνόταν και κυριαρχούσε προς ησυχίαν των λαμπρών αυτών νοικοκυραίων. Αυτό εννοείται σημαίνει πρόοδο!...

Κάθομαι εδώ στην καρέκλα ενός καφενείου, στα χείλη ενός βαράθρου. Κάτω ακούγεται το πάφλασμα ενός μικρού καταρράκτου. Το νερό αυτό γυρίζει παρακάτω τον τροχό ενός αλευρόμυλου. Απέναντι ένας βράχος αιωρείται σχεδόν και φαίνεται κάθε στιγμή πως θα πέση. Ένα κοριτσάκι ανεβαίνει τώρα σιγά από κάτω. Κρατάει στα χέρια ένα μεγάλο καλάθι, μου φαίνεται πως δε θα τα καταφέρει ν' ανέβη.

Αύριο θ' ανέβουμε σ' ένα Μοναστήρι του Ολύμπου. Όλοι λεν πως είναι θαυμάσια κει πάνω. Θα δούμε και θα... γράφουμε.

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1926 ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Το θέρετρο είναι τόπος διακοπών, κέντρο παραθερισμού, με φυσική ομορφιά και τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη διαμονή των επισκεπτών, μια θέση που χρησιμοποιείται για αναψυχή, ξεκούραση και ανάπαυση, προσελκύοντας τους επισκέπτες για διακοπές ή διαμονή.

Ως παραθεριστικό θέρετρο το Λιτόχωρο χρονολογείται ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μια εποχή κατά την οποία ο τουρισμός ήταν λιγότερο διαδεδομένος και οι κάτοικοι των πόλεων ζητούσαν διέξοδο και αναψυχή. Καλωσόριζε κάθε είδους επισκέπτη και ενδείκνυτο κυρίως για οικογένειες. Προσέφερε από κάτι για όλες τις ηλικίες και αποτελούσε ιδανικό περιβάλλον για απόλαυση, λιγότερης ή περισσότερης δράσης, λόγω του Ολύμπου και του Θερμαϊκού. Η σημαντική θέση, σε συνδυασμό με τις οργανωμένες υπηρεσίες, κατέστησαν το Λιτόχωρο δημοφιλές και κύριο παραθεριστικό κέντρο.

Οι ανταποκρίσεις που ακολουθούν δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης το καλοκαίρι του 1926 και είναι αντιπροσωπευτικές. Αναδημοσιεύονται χωρίς καμιά περικοπή.

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Αι πρόοδοί του

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Το από αρχαιοτάτων χρόνων γνωστόν παρά τους πρόποδας του Ολύμπου Λιτόχωρον, είνε ο καταλληλότερος τόπος θερινής διαμονής.

Εφέτος ήλλαξαν τα πράγματα τόσον πολύ εις τους παραθεριστάς, ώστε δεν θ' αναγνωρίσουν εάν είναι αυτό το Λιτόχωρον. Όλο και νέα πράγματα.

Εξερχόμενοι της αμαξοστοιχίας εισέρχονται εις τα πολυτελέστατα αυτοκίνητα της εταιρίας Χ. Βλαχοπούλου και φθάνουν τέλος εις την εξαιρετικήν δροσιάν της κωμοπόλεώς μας, προικισθείσαν εκ του γηραιού Ολύμπου.

Αποβιβαζόμενοι εις την πλατείαν, ξεκουράζονται εις τα υπό την παχείαν σκιάν ευρισκόμενα καθήσματα των διαφόρων καφενείων τα οποία στολίζουν την πλατείαν.

Το Λιτόχωρον επρομηθεύθη όλα τα πράγματα διά να ευχαριστήση τους παραθεριστάς. Όλοι οι δρόμοι εδιορθώθησαν.

Πέριξ της κωμοπόλεώς μας δεκαπέντε εξοχαί με δένδρα πελώρια κρύπτουν υπό την σκιάν των διάφορα καφενεία και εξωκλήσια με διάφορα δωμάτια.

Εις την κοινοτικήν αυτήν τοποθεσίαν υπάρχει καφενείον περιποιητικώτατον, εις το οποίον δύναται ο κόσμος να απολαύση της νυκτός.

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ
(ΦΩΣ 26-5-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Λίγα λόγια για τους παραθερίζοντας

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ 27. Με τας πρώτας ημέρας του καλοκαιριού η κωμόπολις μας επανεύρε τας απολαυστικές καλλονάς της, τας οποίας θα δρέψουν και εφέτος οι πολυπληθείς παραθερισταί.

Και δικαίως, αφού τόσοι πολλαί είναι αι ρομαντικάί θέσεις του Λιτοχώρου συνδυάζουσαι εν πλαισίω την θαλασσίαν έκτασιν με τον απείρως μεγαλοπρεπή ορεινόν όγκον του Ολύμπου. Πρέπει και πάλιν οι κ.κ. παραθερίζοντες να προτιμήσουν το ωραίον Λιτόχωρον, όπου θα απολαύσουν υπέροχα τας ωραίας εξοχάς και όπου θα εύρωσι πάσαν άνεσιν και περιποίησιν. Τα προς τούτο ανακαινισθέντα ωραιότατα κέντρα, η δενδροφυτευθείσα πλατεία μας με την νέαν μετωνυμίαν «Ολύμπια Πάρκ» έσονται τα μόνα τεκμήρια των λεγομένων μας.

Επικροτούμεν πληρέστατα την απόφασιν του Δ. Συμβουλίου, ήτις ίσχυσε και πέρυσι, περί ιατρικής εξέτασεως των υπόπτων υγείας και δη των πασχόντων εκ στηθικών νοσημάτων. Το τοιούτον μέτρον φρονούμεν ότι δέον να τύχη μεγάλης προσοχής και σημασίας προς πρόληψιν μολύνσεων επερχομένων εν τη καθ' εκάστην επικοινωνία.

ΦΑΩΝ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ
29-5-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Μία εκμετάλλευσις

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Ιούνιος.- Το Λιτόχωρόν μας, που ε-
πλουτίσθη εφέτος με διάφορα κέντρα και υποδέχεται,
δροσόλουστον και περιποιημένον, τόσα πλήθη παραθε-
ριστών, λυμαίνεται κάποια μάστιξ. Η μάστιξ των εκμε-
ταλλευτών μεσιτών, οι οποίοι σπεύδουν να αρπάσουν
από τον σταθμόν τους ερχομένους παραθεριστάς και
να τους προσφέρουν τας... αφιλοκερδείς εκδουλεύσεις
των.

Είναι φοβεραί αι ενοχλήσεις των εκμεταλλευτών
αυτών, οι οποίοι κακοσυνιστούν και την καλήν μας
κωμόπολιν, διότι υπό το πρόσχημα ότι θα εύρουν κα-
τάλληλον οίκημα διά τους θερινούς επισκέπτας μας
τούς παίρνουν άνω των διακοσίων δραχμών και άλλας
τόσας από τους νοικοκυραίους, αι οποίοι επίσης βγαί-
νουν από την τσέπην των ξένων διά της μεθόδου του
φουσκωμένου ενοικίου. Οι εκμεταλλευταί αυτοί α-
γνοούν το κακόν που κάμνουν εις το χωριόν μας, από
το οποίον θα φυγαδεύουν εις το εξής τους παραθερι-
στάς. Αλλά και οι επισκέπται μας ας αποφεύγουν τους
καλοθελητάς αυτούς, διότι καμμίαν ανάγκην των υπη-
ρεσιών των δεν έχουν.

ΡΟΥΣΤΙΚΟΥΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ
22-6-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Πανήγυρις Αγίων Αποστόλων

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ 29 Ιουνίου.- Πανηγυρικώτατα εώρτασεν η κωμόπολις μας την μνήμην των κορυφαίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου. Από της 8 πρωινής οι κώδωνες της εκκλησίας καλούν χαρμοσύνως τους πιστούς εις συγκέντρωσιν. Μετά μίαν ώραν όλος ο κόσμος ξεκίνησε καθ' ομάδας προς το όμορφο και γραφικώτατο εξωκκλήσι των Αγίων Αποστόλων, που κείται στας προσβάσεις του Ολύμπου μέσα σ' ένα πυκνότατο δάσος. Εκεί ετελέσθη κατανυκτικώτατα η θεία λειτουργία, μετά την οποίαν ο κόσμος διεσκορπίσθη κάτω από τα σύσκια δένδρα και ήρχισε το εξοχικό φαγοπότι και το γλέντι με τους απαραίτητους χορούς.

Εις τους πολυπληθείς παραθεριστάς μας αφήκεν εξαιρετικώς ευχάριστον εντύπωσιν η ωραία αυτή εξοχική πανήγυρις. Το βράδυ όλοι επανήλθον εις το Λιτόχωρον κατενθουσιασμένοι.

ΡΟΥΣΤΙΚΟΥΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ
6-7-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ, 9 Ιουλίου.- Και νέαν πανήγυριν ετοιμάζει το Λιτόχωρον, του «Προφήτου Ηλιού», για την οποίαν όμως αναμένομεν και τον Σεβασμιώτατον Αρχιερέα να κανονίση τα της Επιτροπείας και άλλα σοβαρά ζητήματα του ανοικοδομηθέντος εξωκκλησίου, ολίγον

περίεργα, και γενικώς νέας Ορθοδοξίας. Υπάρχουν ταύτα προς θυμηδίαν πάντοτε και όχι βέβαια δογματικά και στην Θεσσαλονίκη και αλλαχού.

Ο καιρός ευνοϊκός και ευχάριστος εις τους παραθερίζοντας διασκορπίζει αυτούς εις τα διάφορα του Ολύμπου τοπεία, υπό πάσαν έποψιν θαυμάσια και μαγικά.

Η ευγένεια των της μονής Αγίου Διονυσίου μοναχών προσελκύει τους επισκέπτας και προσκυνητάς του αγίου εις την μαγικήν θέσιν, όπου η μονή του με τα αθάνατα κρύα νερά της.

Η παραλία της Γρίτσης και της Πλάκας μαγνητίζουν τους καλοφαγάδες και άλλους ιδικούς μας, οι οποίοι προνομιακώς σχεδόν προλαμβάνουν πρώτοι φρέσκα ψάρια, κεφάλια, μπαρμπούνια, γαρίδες κλπ ως και τα φρέσκα πρῶιμα σταφύλια και σύκα και μένομεν οι άλλοι με την ελπίδα να βρούμε χορδίζοντες την όρεξιν.

Ο άγιος Ιωάννης θαυμασία εξοχή με τους καταρράκτας, το άφθονο και παγερό νερό και το άλσος των υψικορύφων ελάτων προσφέρει εις τους κοπιώντας θαυμαστάς την άπειρον ευφροσύνην και την ψυχικήν απόλαυσιν. Εκεί νομίζει κανείς ότι κατέρχεται εναρμονίως η θεία χάρις του δημιουργού ενώνουσα τας ψυχάς των μυστικώς με τα πνεύματα των αγγέλων εις τα άγια κάλη του παραδείσου και αναγκάζει τους υμνητάς να ανακραυγάζουν «ως εμεγαλύνθη τα έργα σου Κύριε».

Καθώς βλέπετε παρασύρομαι και εγώ εις ποιητικές εξάρσεις, αν και δεν είμαι ποιητής. Αυτό με συνέβη και γράφω το Λητόχωρον με η, μετασχών δια της ακοής συζητήσεως τυχαίας περί της γραφής με η, δια την σύνθεσιν εκ της θεάς «Λητώ», ήτις πρώτη εκατοίκησε

εις το Λητόχωρον, και όχι από την λέξιν «λίθος», πράγμα το οποίον ομολογώ δυσαρεστεί όλον τον κόσμον. Πρέπει λοιπόν και οι κακώς γνωρίζοντες το Λητόχωρον με ι, αν και ολίγοι, να διορθωθούν.

Το εσπέρας καθ' εκάστην κατέρχονται εν ευθυμία και χαρά, από τας διαφόρους εξοχάς, εις τα διάφορα κέντρα και πέραν του μεσονυκτίου, τέρψις και φαιδρότης θεία, μεγαλείον εις το «Πάνθεον» και μάγος η μουσική του Γκαντζά και Γκελαΐμη. Επίσης ο «Παρθενών» του κ. Κούκουλη και το «Κέντρον» του Ε. Καρακίτσιου, άκρα καθαριότης και περιποιήσις.

ΡΟΥΣΤΙΚΟΥΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ
12-7-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ, Ιούλιος.- Καθισμένος στα πόδια του Γέρω Όλυμπου κάτω απ' ένα αιωνόβιο πλάτανο, «στο χοροστάσι», θωρώ μακρυά κει πέρα στο βάθος του Θερμαϊκού την πόλι σας που μου φαίνεται σαν καμίνι που ξηροψήνεσθε, σαν τους... εφτά παιδιάς της παλαιάς Διαθήκης. Σας λυπούμαι, σας βεβαιώ, κατάκαρδα. Περισσότερο όμως λυπούμαι τον εαυτό μου, που θα είμαι αναγκασμένος ύστερα από μερικές μέρες να λάβω και γω τη θέσι μου κοντά σας και να τραβήξω των παθών μου τον τάραχο, φαρδελλοποιούμενος μέσα στο τραμ και τα λεωφορεία και ξηροψηγόμενος, σαν αρνάκι πασχαλινό.

Έχω δέκα μέρες εδώ πέρα και σας βεβαιώ ότι ξανάνοιωσα. Η χαϊδευτική αύρα του θερμαϊκού νανουρίζει τον μεσημεριανό ύπνο μου κι' από τα πλάγια του χιονισμένου Ολύμπου κύματα δροσιάς, σαν καταρράκτες, καταρακυλούν και με περιλούζουν.

Κι' από την άκρη του χωριού αρχίζουν τ' ατέλειωτα δάση του Ολύμπου με τα σκιερά μονοπάτια, όπου πλήθος κρίνοι, φτέρες και χαμόκλαδα σου φράσουν κάθε λίγο και λιγάκι τον δρόμον σου. Και κάτω απ' τες φυλλωσιές, νερά γάργαρα και δροσερά μουσκεύουν τα πόδια σου, όπου κι' αν πας, όπου κι' αν πατήσης.

Και τρέχουμε ακούραστοι στους αγίους Αποστόλους, στην Πέτρα, στη Σκάλα του Μοναστηριού και πέρα κει ψηλά στον Άγιο Λαυρέντιο, όπου κοπάδια πρόβατα και γίδια βόσκουνε σε καταπράσινες πλαγιές κι' όπου μικρές τσελιγκοπούλες κλώθουν τη ρόκα τους καθισμένες κάτω από πελώριες καστανιές.

Τι τα θέλετε. Μου φαίνεται ότι δεν είχαν διόλου άδικο εκείνοι που τώρα τελευταία ήγειραν τον πόλεμο στες στήλες των Αθηναϊκών εφημερίδων εναντίον του πιθηκισμού της αποδημήσεως «εις τας Ευρώπας» και υπέρ του Ελληνικού βουνού και της Ελληνικής εξοχής. Δεν έχετε παρά να βγείτε τρεις ώρες έξω από τη Θεσ/νίκη για ν' αντικρύσητε ένα υπέροχο κομμάτι Ελβετίας.

Βουνό, δάσος, θάλασσα. Ιδού το μεγαλόπρεπο πλαίσιο του Λιτοχώρου, με τα κάτασπρα και ολοκάθαρα σπιτάκια του και με τους περιποιητικούς κατοίκους του, απρόσβλητους ακόμη απ' το μικρόβιο... της αισχροκερδείας.

Το μοναδικό κέντρο του χωριού, το καφεζυθαστήριο «Πάνθεον» των φιλοτίμων αδελφών Ζήσκα, συγκεντρώνει κάθε βράδυ το πλήθος των παραθεριζόντων. Και διακρίνουμε εκεί την κ. Αθανασιάδου, σωστό έμφυχο γιαπωνέζικο χρυσάνθεμο, η κ. Μαργαρίτογλου με τη ζωντανή κουκλίτσα δίδα θυγατέρα της, την κ. Ζαχαριάδου, συνταξιούχου, με την μινιόν θυγατέρα της, την χαριτωμένη δίδα Κωνσταντινίδου, την κ. Παπαζαχαρίου, τέως βουλευτού, με την πολύ όμορφη και αφελεστάτη δίδα κόρη της, την δίδα Τσαλάτα με κρεωλίστικα χαρακτηριστικά, τη χαριεστάτη δίδα Νεράντζη, καθηγητού, την κ. Ιωακειμίδου, χρηματιστού, την αιωνίως γελαστή δίδα Καστάνη, την κ. Θεοχάρη, προϊσταμένου Περιθάλψεως, με την πολύ συμπαθητική δίδα θυγατέρα της, την δίδα Λαζάροβιτς, με τα ιδιόρρυθμα γιαπωνέζικα χαρακτηριστικά που σου κάνουν εντύπωση, τη δίδα Καραγκούννη, πολύ-πολύ συμπαθητικιά, την κ. Δημητρίου, μεγαλεμπόρου, με τη χαριτωμένη δίδα κόρη της, την γεμάτη ζωή δίδα Λαΐου και άλλες κυρίες και δεσποινίδες, των οποίων τα ονόματα μου διαφεύγουν.

Και όλος αυτός ο γυναικόκοσμος στροβιλίζεται κάθε βράδυ στη μεγάλη σάλα του «Πάνθεον» και υπό τους ήχους εκλεκτής μουσικής με καβαλλιέρους τους νεαρούς λεοντιδεΐς κ.κ. Βολοβούτην, Γ. Τσαλάταν, Κωνσταντινίδην, Σαμαδίαν, Βοσνιάκον. Δεν θέλω περισσότερο να επεκταθώ, θα φροντίσω όμως να σας κρατώ ενήμερους της εδώ κινήσεως.

ΠΑΡΑΘΕΡΙΖΩΝ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ
16-7-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΗΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΗΤΟΧΩΡΟΝ. Ιούλιος – Ενώ σεις εκεί βρίσκεσθε υπό διαρκή εκνευρισμόν διά την ύψωσιν του συναλλάγματος και περιμένετε ανυπομόνως τας προγραμματικές δηλώσεις της Κυβερνήσεως και την προκήρυξιν των εκλογών, ψηνόμενοι εν τω μεταξύ υπό τον καυστικόν ήλιον της Θεσσαλονίκης, ο κόσμος εδώ στο Λητόχωρο κάμνει κάτι πολύ καλύτερον. Έχει ξαπλώσει την αρίδα του, απολαμβάνων συγχρόνως όλα τα όμορφα πράγματα που επεφύλαξεν ο Θεός στους προνομιούχους ανθρώπους. Και τί μας λείπει εδώ; Πρώτα-πρώτα δροσιά Παραδεισιακή; Οι πνεύμονες γεμίζουν από καθαρόν αέρα και το σώμα μας νοιώθει όλα τα χάδια τα απαλά του μπάτη, του ζεφύρου και όλης της εντίμου Αιολικής ομηγύρεως.

Το Λητόχωρο συγκεντρώνει εν εαυτώ όλα τα θέλητρα που μπορεί να φαντασθή κανείς.

Θέλετε θάλασσα; Δύο βήματα και ευρίσκεσθε στο Ολύμπιον Πάρκ και έχετε εμπρός σας ολόκληρο τον Θερμαϊκό, με τες όμορφες βραδυνές του αποχρώσεις. Δάσος επιθυμείτε; Σε λίγα μόνο λεπτά βρίσκεσθε στους μαγευτικούς Αγίους Αποστόλους. Αυτό το εξαιρετικό έχει το Λητόχωρο που συνδυάζει το ιώδιον με το Ολύμπιον οξυγόνον. Για όλα τα γούστα. Έπειτα βουνό, ψάρεμα, κυνήγι, πόκερ, ραμμί, χορός, φλέρτ, κουτσομπολιό και, και, και...

Όρεξι μόνο να έχη κανείς και πορτοφόλι γερό. Μ' αυτό βέβαια δεν θέλω να κατηγορήσω τους ντόπιους ως αισχροκερδείς. Κάθε άλλο. Είναι ίσως το μόνο χωριό που δεν το επισκέφθηκε η κυρά αισχροκέρδεια και

αυτό βέβαια οφείλεται τόσο στους ευγενικούς και προθυμοτάτους κατοίκους του, που μας θεωρούν σαν φιλοξενούμενούς των, όσον και στον δραστήριον αστυνόμον κ. Μαριάνον, που δεν εννοεί να ανεχθή και την ελάχιστην αισχροκέρδειαν. Γι' αυτό πρέπει να εξαντλήση τις όλας τας φιλοφρόνους φράσεις γα να αποδώση έτσι τον ελάχιστον άξιον χαρακτηρισμόν.

Η σαιζόν στο φόρτε της. Οι γλεντζέδες, και είναι πολλοί εφέτος, στες δόξες των. Την αφρόκρεμα των παραθεριζόντων συγκεντρώνει το καφενείον Πάνθεον των φιλοτίμων και φιλοπροόδων αδελφών κ.κ. Ζήσκα. Χάρις σ' αυτούς αι ώρες μας εδώ περνούν θαυμάσια. Μουσική τελεία. Το σπάνιο δοξάρι του κ. Γκαντζά μας καταμαγεύει και τα ζεύγη ξεχνούν την κούρασι και στροβιλίζονται μέχρι και πέραν του μεσονυκτίου. Στο τέλειο αυτό καφενείο μπορεί κανείς να κορέση και τα πλέον απαιτητικά γούστα. Αφού και παγωτό δεν μας λείπει. Χίλια εύγε δεν θα έφθαναν για τους φιλοπροόδους αυτούς νέους.

Παραθερίζουσαι οικογένειαί πολλαί και καλαί. Υπερισχύει και εδώ το ωραίον φύλον. Αν και ξεύρω πως πολλές θα ξυνίσουν τα μουτράκια τους που δεν θα διαβάσουν τα ονόματά των, εν τούτοις δεν πρέπει να κάμω κατάχρησιν των φιλοξένων στηλών της πολυτίμου εφημερίδος σας. Ο χώρος είναι τόσο πολύτιμος και έχει τόσον ανώτερο προορισμό. Ας μου το συγχωρήσουν.

Για τον αστυνόμον κ. Μαριάνον θάθελα να έγγραφα πολλά, αν δεν ήξευρα πως θα προσέκρουον στην εγνωσμένην μετριοφροσύνη του. Χάρις στην εξαιρετική οξύδερκεια και γενναιότητα αυτού απηλλάγη η περιφέρεια της διαβόητου ληστοσυμμορίας Γιαγκούλα. Αυτός

είναι εκείνος που εξησφάλισε την επάρκεια εκ τροφίμων των παραθεριζόντων και αυτός είναι εκείνος που με πατρικήν όντως αγαθότητα λύει τας διαφοράς των εντοπίων. Γι' αυτό ακριβώς είναι και το ίνδαλμα των εντοπίων. Τέτοιοι Αξιωματικοί τιμούν τη αληθεία το ένδοξον Σώμα της χωροφυλακής.

W.
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ
27-7-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΗΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Νέον Κέντρον

ΛΗΤΟΧΩΡΟΝ, Ιούλιος.- Επί τέλους ήνοιξε τας πύλας του και το από πάσης απόψεως τέλειον καφενείον «Η Καλλιθέα» του κ. Δημούτσικου. Το κέντρον αυτό έχει θέσιν μοναδικήν από την οποίαν εκτυλίσσεται υπέροχον όντως το πανόραμα των μαγευτικών τοπείων του Ολύμπου και των καταρακτών και χαραδρών του Ενιπέως, ο οποίος καθ' όλην, την ημέραν περιλούει την «Καλλιθέαν» με τον καθαρότατον και δροσερόν αέραν του, ενώ αφ' ετέρου το απόγευμα την φρεσκάρει η ιωδούχος αύρα του Θερμαϊκού.

Οι παραθερισταί μας απέκτησαν ούτω έν ακόμη ωραίον κέντρον και η κωμόπολις μας εσημείωσε μίαν ακόμη πρόοδον.

ΡΟΥΣΤΙΚΟΥΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ
28-7-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Εορταί

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Προχθές της Παναγίας το γραφικό Λιτόχωρον παρουσίασε εξαιρετικήν κίνησιν. Από το πρωί ο κόσμος ο παραθερίζων και ο εντόπιος συγκεντρώθησαν εις την εκκλησίαν της Παναγίας κειμένην εις το υψηλότερον σημείον του χωριού εις τους πρόποδας του Ολύμπου.

Τα Κατούνια όπου τα Ολύμπια Πάρκ είνε τώρα το νέον χοροστάσι. Εκεί τας πρώτας εσπερινάς ώρας ήρχισεν ο διοργανωθείς υπέρ των Πεύκων χορός. Μια ορχήστρα αποτελουμένη από τους μουσικούς των δύο καφενείων, τα οποία κάθε βράδυ γέμουν από χορευτές, έδωσε το σύνθημα από τον καλαματιανόν. Τα φοξ και τα ταγκό ήναψαν κατόπιν και εν αρμονία οι ξένοι με τους εντόπιους απέσπασαν τον θαυμασμόν των παρισταμένων, μεταξύ των οποίων διέκρινε κανείς τας οικογενείας Οθωναίου, Ζαχαριάδου, Κιοσέογλου, Ιωαννίδου, Γιακουμιδάκη, Αρζημάνογλου, Ιωακειμίδου, Αραμπατζόγλου, Ηλιάδου, Παπαζαχαρίου, Πλατύ, Λαζάροβιτς, Μαργαρίτογλου, Δημητρίου, Τσιμακοπούλου, Αντωνιάδου, κτλ κτλ.

ΠΑΡΑΘΕΡΙΖΩΝ
(ΦΩΣ 18-8-1926)

ΟΙ ΠΑΡΑΘΕΡΙΖΟΝΤΕΣ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1927 ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

(Τα μικρά κείμενα που ακολουθούν δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης το καλοκαίρι του 1927. Είναι αντιπροσωπευτικά και δειγματοληπτικά από πλήθος δημοσιογραφικών ανταποκρίσεων από το Λιτόχωρο. Παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά.)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Οι παραθερίζοντες Θερμή υποδοχή

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ, (του ανταποκριτού μας). – Η απρόοπτος αθρόα επίσκεψις πολλών παραθεριζόντων επέφερε γενικόν συναγερμόν εις την πόλιν μας. Άνδρες και γυναίκες αγωνίζονται εις την τακτοποίησιν των σπιτιών που θα μείνουν οι ξένοι. Οι παντοπώλαι εσπευσμένως προέβησαν εις μεγάλας παραγγελίας εδωδίσμων και των άλλων πραγματειών της δουλειάς των. Εις ειδικήν σύσκεψιν συνήλθον οι κρεοπώλαι, ιχθυοπώλαι και λαχανοπώλαι, αποφανθέντες ότι ενδείκνυται η επάρκεια των τροφίμων των διά να περάσουν καλά οι πελάται, να μας θυμηθούν και του χρόνου.

Επίσης οι διευθυνταί των εξοχικών κέντρων κ. Κων/νος Κούκουλης, Γεώργιος Ζήσκας και Γεώργιος

Δημούτσικος υπό ιδίου συμφερόντος κινούμενοι συναπεφάσισαν και κατέστησαν ελκυστικώτατα τα κέντρα των. Ο δαιμόνιος διευθυντής του εστιατορίου «Πάνθεον» κ. Ζήσκας μας δωρίζει κατ' αυτάς και το ξενοδοχείον «Ελβετία» με 25 κλίνας. Οι ιδιοκτήται των αυτοκινήτων κ. Ν. Τουλιόπουλος και Χ. Βουλγαρόπουλος προβαίνουν εις εσπευσμένας επισκευάς των αυτοκινήτων των, ενώ ο γνωστός διά την ευγενή συμπεριφοράν του ιδιοκτήτης πολυτελούς αυτοκινήτου κ. Παν. Πολυχρονόπουλος ετέθη και εφέτος εις την διάθεσιν των παραθεριζόντων.

Επάνω εις όλην αυτήν την ιδιωτικήν φροντίδα ο καλός μας Πρόεδρος της Κοινότητος κ. Γεώργιος Τατσόπουλος εν συνεργασία μετά των ιατρών κ. Παύλου Ολυμπίου και Κων/νου Ζωγράφου λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα διά την διατήρησιν της καθαριότητος και την προφύλαξιν της δημοσίου υγείας.

Τώρα η κωμόπολις μας απέκτησε αρκετά ζωηράν κίνησιν και η ζωή εις αυτήν είναι διασκεδαστική και ευχάριστος.

Π. ΜΟΣΧΟΒΙΤΗΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 1-6-1927)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Οι παραθερισταί μας

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ 2. – Την περασμένην Πέμπτην, εορτήν της Αναλήψεως, όλος ο κόσμος εξεχύθη εις τας ωραίας εξοχάς του Λιτοχώρου. Η μεγαλυτέρα συρροή εση-

μειώθη εις τον Ενιπέα όπου ενεφανίσθησαν και αι πρώται αφιχθείσαι προς παραθερισμόν οικογένειαι. Η προπαγάνδα των περυσινών παραθεριστών, οι οποίοι έμειναν κατενθουσιασμένοι από την διαμονήν των εις το δροσόλουστον και υγιεινότατον Λιτόχωρον, συνετέλεσεν ώστε να αρχίση εφέτος ενωρίς το ρεύμα των παραθεριστών. Και μας έρχονται κάθε ημέρα εκδηλώνοντες την χαράν των διά την ωραίαν θερινήν των διαμονήν. Η Κοινότης μας έλαβε τα κατάλληλα μέτρα, όπως μη επιτραπή η έλευσις εις ασθενείς επισκέπτας. Οι παραθερισταί δέον να φέρουν μαζί των ιατρικόν πιστοποιητικόν περί της υγείας των. Τέσσαρα πολυτελή αυτοκίνητα είναι εις την διάθεσίν των. Δεν παραλείπω να αναφέρω και την Φίατ του Παναγιώτη, το προσφιλέσ όχημα των παραθεριστών. Εκτός των τοπικών αμαξοστοιχιών, θα σταθμεύη εις τον σταθμόν Λιτοχώρου και η Σαιμπλόν χάριν ευκολίας των παραθεριστών.

Εκυκλοφόρησεν αστυνομική διάταξις, δι' ης πληροφορούμεθα ότι θα φονεύονται οι περιφερόμενοι εις τας οδούς αδέσποτοι κύνες. Έως τώρα όμως βλέπομεν μόνον τους αδέσποτους σκύλους και την αστυνομικήν διάταξιν, όχι όμως και την εφαρμογήν της.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΚΩΝΗΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ
8-6-1927)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. – Ο ήλιος έγινε ανυπόφορος πλέον και αναγκάζει τον κόσμον των πόλεων να καταφύγη εις

την δροσόλουστον κωμόπολιν μας, εις την οποίαν κατ' έτος ουκ ολίγαι οικογένειαι παραθερίζουσι και απολάουσι τα αφθάστου θαυμασμού τοπία και τον αναπεπταμένον ορίζοντα και η οποία ήρξατο να υποδέχεται οικογενείας παραθεριστών. Μεγάλη συρροή προμηνύεται εφέτος. Όλα τα σπίτια ενοικιάσθησαν και ενοικιάζονται. Παρατηρήθη όμως ότι μεταξύ των παραθερίζόντων προσέρχονται και μερικοί πάσχοντες εκ μεταδοτικών νόσων. Διά τους τοιούτους η Κοινότης έλαβε τα απαιτούμενα μέτρα και προέβη εις την έκδοσιν ανακοινωθέντος όπερ εστάλη εις τρεις εφημερίδας του τύπου Θεσσαλονίκης προς δημοσίευσιν. Διά των μέτρων τούτων, των οποίων η εφαρμογή ήρξατο ήδη, απομακρύνονται της κωμοπόλεώς μας οι πάσχοντες μόνον εκ νοσήματος μεταδοτικού.

Πας προτιθέμενος να διέλθη τας καυστικές του καλοκαιριού ημέρας υπό την δροσεράν σκιάν των δέντρων των Αγίων Αποστόλων, Αγίου Ιωάννου κλπ. της κωμοπόλεώς μας, οφείλει να είνε εφοδιασμένος διά πιστοποιητικού ιατρού εμφανίντος την υγείαν τούτου. Άνευ τοιούτου πιστοποιητικού ουδείς ασθενής θα γίνηται δεκτός, αλλά θα απομακρύνεται ευθύς ως εξετασθή παρά του κοινοτικού ιατρού και ευρεθή πάσχων εκ μεταδοτικής νόσου (φυματιώσεως κλπ.), όπως απεμακρύνθησαν τινές τοιούτοι. Κατόπιν του όντως σωτηρίου τούτου μέτρου, θα έχωμεν πολύ περισσότερους παραθεριστάς εφέτος παρά άλλοτε.

ΦΟΥΝΤΙΤΕΡ
(ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ
ΕΛΛΑΔΟΣ 8-6-1927)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Οι παραθερίζοντες

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ, Ιούνιος 7. – Την περασμένη Κυριακή επιτροπή εκλεγείσα εκ μέρους των ενοικιαζόντων οικημάτων εις ξένους, μετέβη εις τα Γραφεία της Κοινότητος και υπέβαλεν έγγραφον παράκλησιν, όπως μη επιτραπή η παραχώρησις οικημάτων εις αφικνουμένους παραθεριστάς, πάσχοντας εκ μεταδοτικών στηθικών νοσημάτων, εάν δεν είναι εφωδιασμένοι με πιστοποιητικά ιατρού. Ο Πρόεδρος κ. Τατσόπουλος μετά του Κοινοτικού Συμβουλίου, λαβόντες υπ' όψιν την δικαίαν παράκλησιν εξέδωκεν την υπ' αριθ. 574/7/27 Διαταγήν της Κοινότητος προς τον μεσίτην Δημήτριον Πιστικόν, εντέλλοντες, όπως μη παραχωρή οικήματα εις τους αφικνουμένους ξένους, εάν πρωτίστως δεν τύχωσιν επισταμένης εξετάσεως υπό του Κοινοτικού Ιατρού κ. Παύλου Ολυμπίου.

Π. ΜΟΣΧΟΒΙΤΗΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
10-6-1927)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Συλλαλητήριον

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. – Την παρελθούσαν Κυριακήν εγένετο συλλαλητήριον εκ μέρους όλων των κατοίκων της κωμοπόλεώς μας. Ούτοι έχοντες υπ' όψει των ότι εν τη κωμοπόλει μας παραθερίζουσι και πολλοί ασθενείς

πάσχοντες εκ μεταδοτικών νόσων (φυματιώσεως κλπ), ότι ένεκα τούτου απειλείται η υγεία ολοκλήρου της Κοινότητός μας, ότι νεοαφιχθέντες τινές παραθερισταί είναι προσβεβλημένοι εκ μολυσματικών νοσημάτων και ότι η με τόσον υγιεινόν κλίμα κωμόπολις μας μεταβάλλεται συν τω χρόνω εις κέντρον αναρρωνυόντων, συνεκεντρώθησαν έξωθι του Κοινοτικού Καταστήματος φωνάζοντες «δεν θέλομεν αρρώστους, θα χάσωμεν τας οικογενείας μας, τα παιδιά μας» και λοιπάς εντόνους διαμαρτυρίας, όσον αφορά την λήψιν μέτρων διά την υγείαν αυτών τε και των τέκνων. Εν ώ ούτοι εφώναζον έμπροσθεν των Γραφείων της Κοινότητος, πενταμελής επιτροπή εξ ονόματος αυτών παρουσιάσθη ενώπιον του Προέδρου της Κοινότητος, εις όν εξέθεσε την ανωτέρω κατάστασιν και την επερχομένην καταστροφήν, και ητήσατο παρ' αυτού την άμεσον απομάκρυνσιν εντεύθεν των πασχόντων εκ μολυσματικών νόσων παραθεριστών και την λήψιν μέτρων δι' ών να μη επιτρέπεται να παραθερίζωσιν ενταύθα παραθερισταί ασθενείς (φυματιώντες κλπ) δηλώσασα ότι οι κάτοικοι είναι διατεθημένοι να μη ενοικιάσωσι τας οικίας των εις ουδένα παραθεριστήν μη όντα εφωδιασμένον διά πιστοποιήσεως ιατρού, εμφανούσης την υγείαν, προς μεγάλην ζημίαν αυτών των κατοίκων και της Κοινότητος.

Ο κ. Πρόεδρος του Κοινοτικού Συμβουλίου ακούσας την δεδικαιολογημένη απαίτησιν και διαμαρτυρίαν των κατοίκων υπεσχέθη εις την επιτροπήν ότι θα ενεργήση αρμοδίως και θα λάβη άπαντα τα μέτρα διά την εξασφάλισιν της υγείας της Κοινότητος. Η επιτροπή λαβούσα την απόφασιν του κ. Προέδρου περί των ληφθησομένων μέτρων, την ανεκοίνωσεν εις τους συγκε-

ντρωθέντας κατοίκους, οίτινες ήρξαντο να απέρχωνται ησύχως χωρίς να σημειωθή και το παραμικρόν επεισόδιον. Τους συμμετάσχοντας εις το συλλαλητήριον συγχαίρομεν θερμώς, διότι δι' αυτού σώζουσιν την Κοινότητά μας από βέβαιον κίνδυνον. Κατόπιν των ληφθέντων και λαμβανομένων μέτρων παρά της Κοινότητος διά τους πάσχοντας εκ μεταδοτικών νόσων (φυματιώσεως κλπ) το Λιτόχωρον θα ελκύση όλον εκείνον τον εργαζόμενον και κουραζόμενον σωματικώς και διανοητικώς κόσμον, όστις έχει ανάγκην να ξεκουρασθή εις το πλέον υγιεινόν κλίμα, εις τον ολοκάθαρο αέρα, εις την πρασινάδα και εις την δροσιά, υπό τα παχύσκια δένδρα των εξοχών που τόσο όμορφα το στολίζουν χωρίς τον πρότερον φόβον και δισταγμόν.

Το Λιτόχωρον διά των ληφθέντων μέτρων, διά των φυσικών καλλονών, διά του μπουζάτου νερού του κλπ γίνεται το υπόδειγμα καθαρωτάτης και υγιεινοτάτης εξοχής, εις την οποίαν κάθε θνητός ευρίσκει πραγματικήν ευχαρίστησιν και απόλαυσιν.

ΦΟΥΝΤΙΤΕΡ
(ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ
ΕΛΛΑΔΟΣ 13-6-1927)

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Κοσμική κίνησις

Αρκετά ζωηρά ήρχισε να γίνεται η κίνησις εις την κωμόπολιν μας λόγω της αφίξεως αρκετών ξένων, ως προμηνύεται δε, το Λιτόχωρον και εφέτος πρόκειται να συγκεντρώση το αί-λάϊφ των παραθεριζόντων. Ο μυρί-

πνους και γηραιός Όλυμπος, γελαστός και γαλήνιος, μέλλει και πάλιν να μας χαρίση τα ανεξάντλητα κάλλη του. Αι μαγευτικάί εύσκιτοι τοποθεσίαι των Αγίων Αποστόλων, του Αγίου Ιωάννου, της Σκάλας του Αγίου Διονυσίου και άλλαι, με τα δροσερά και κρυστάλλινα νερά των και τας φυσικάς καλλονάς των, θα δεχθούν και εφέτος τας πολυπληθείς παρέας των γλεντζέδων, ξένων και εντοπίων μας. Τα προς παραθερισμόν ανακαινισθέντα ωραιώτατα και καθαρώτατα κέντρα μας προετοιμάζονται δραστηρίως, όπως και πάλιν καταστούν τα μόνα προς πάσαν άνετον οικογενειακήν συγκέντρωσιν. Εκ παραλλήλου δε προς ταύτα, ιδρύεται κατ' αυτάς εις περίοπτον κεντρικήν θέσιν ωραιότατον ξενοδοχείον, το οποίον μέλλει να λειτουργήση υπό την διεύθυνσιν του δραστηρίου διευθυντού του καφεζυθεστιατορίου «Πάνθεον» κ. Γεωργίου Ζήσκα. Τα εμπορικά καταστήματά μας ήρχισαν τας ιδιαιτέρας των προμηθείας, ο δε γνωστός τοις πάσι φιλοπρόδος και λίαν περιποιητικός καταστηματάρχης κ. Δημήτριος Δότσιος, δεν εφείσθη ουδενός κόπου και θυσίας, όπως και πάλιν ευχαριστήση την πολυπληθή επιτόπιον και ξένην πελατείαν του, προβάς εις μεγάλας προμηθείας εκλεκτών τροφίμων και ιδιαιτέρων παραγγελιών διά τους παραθερίζοντας.

Θα ήτο ουσιώδης παράλειψις, εάν δεν αναφέραμεν και διά την παρατηρουμένην άκραν καθαριότητα των οδών της κωμοπόλεώς μας, ως και διά την πιστήν εφαρμογήν της αστυνομικής διατάξεως, περί δηλητηρίασεως των αδεσπότην κυνών, οφειλομένην πρωτίστως εις τον ευγενέστατον αστυνομικόν Σταθμάρχην μας κ. Νικόλαον Σκαρδούτσον ως και εις τα περί αυτόν δραστήρια αστυνομικά όργανα.

Ευχαρίστως πληροφορούμεθα, ότι πρωτοβουλία του Συνδέσμου υγιεινής και τη συνεργασία των καλλίστων ιατρών μας κ.κ. Κων/νου Ζωγράφου και Παύλου Ολυμπίου και των Κοινοτικών μας αρχών, ελήφθησαν αυστηρότατα μέτρα προς παρεμπόδισιν της ελεύσεως ξένων πασχόντων εκ στηθικών.

Χαίρομεν διότι λαμβάνονται τοιαύτα μέτρα κοινωνικής προνοίας, τα οποία από πάσης απόψεως είναι σωτήρια εις την Κοινότητά μας.

ΦΑΩΝ
(ΦΩΣ 16-6-1927)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Ο παραθερισμός

Πληθύνονται τα κέντρα

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ, 17. – Η θερινή περίοδος μάς παρουσιάζει και εφέτος αληθείς εκπλήξεις. Οι παραθερισταί καταφθάνουν εξ όλων των μερών, προμηνύεται δε αληθής κοσμοπλήμμερα. Η προτίμησις όμως αυτή δεν αφήνει ασυγκίνητον και τον μόνιμον πληθυσμόν της κωμοπόλεώς μας, καταβάλλεται δε πάσα εκ μέρους του δυνατή προσπάθεια, όπως παρουσιάση κάτι το ευχάριστον, το εξαιρετικόν εις τους παραθεριστάς. Ούτω κατ' αυτάς θα λειτουργήση το νέον ξενοδοχείον Αδελφών Ζήσκα, εφάμιλλον καθ' όλα των καλών ξενοδοχείων των μεγαλουπόλεων. Τα περίφημα «Ολύμπια», που κάθε βράδυ μας χαρίζουν ευχάριστες στιγμές δροσιάς,

στολίζονται μετ' ολίγας ημέρας με τελειότατον ζυθεσσιατόριον, πλουτισμένον και με ζάζ-μπάντ.

Αξίζει επίσης να σημειωθή ότι μετά τα ληφθέντα υπό της Κοινότητος υγειονομικά μέτρα, προς αποφυγήν συρροής παραθεριστών πασχόντων εκ μεταδοτικών νοσημάτων, η κωμόπολις μας καθίσταται το πλέον ευχάριστον κέντρον παραθερίσεως διά την Μακεδονίαν.

ΡΟΥΣΤΙΚΟΥΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 22-6-1927)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Οι παραθερίζοντες

Στες ρίζες του Ολύμπου που βρίσκεται το Λιτόχωρον με τα μαγικά τοπία, στο οποίο κάθε χρόνο άπειρος κόσμος κουρασμένος και βαρυμένος απ' την τύρβη της πόλεως παραθερίζει, φωλεύει η λήθη. Στον ανοικτό ορίζοντα, που δεν εμποδίζει το ανθρώπινο μάτι τας απέναντι του Θερμαϊκού ακτάς και τον κρυσταλλωμένο Άθω να θαυμάση, η βασανισμένη καρδιά βρίσκει ανακούφισιν. Ο παρθένος και αρωματισμένος αέρας, που στέλνεται πότε από τη γαλάζια θάλασσα και πότε από τες φιλές του γέρου Ολύμπου κορφές, μεθύει τον επισκέπτη και τον κάμη να ξεχνά την τρικυμία της ζωής που μέσα στη θολή και πνικτική ατμόσφαιρα της πόλης πέρασε. Στες πολύδενδρες και μυρόπνοες εξοχές που ξαπλώνεται, η απελπισμένη ανθρώπινη ύπαρξι λησμονά κάθε πικρό παράπονο και σκληρή δοκιμασία και αποβάλλει κάθε σκέψι που αδιάκοπτα την τυραννεί.

Μέσα σ' αυτές τες μάγες και θελκτικές εξοχές, που κάθε νέα καρδιά λαχταρά και σκιρτά, έχει για νανούρισμα τον ελαφρό ψίθυρο των φύλλων των πυκνών δένδρων και το τραγούδι του θλιμμένου πουλιού. Στα γαργαρένια νερά του Ενιπέως, που αι νύμφες του Ολύμπου επλύνοντο και ελούζοντο, παίζουν ακούραστα στ' άσπρα ντυμένες σαν νεράιδες του γιαλού αι όμορφες των πόλεων. Απ' τα κρύα νερά, που απ' τες χιονισμένες κορφές και χαράδρες του Ολύμπου κατεβαίνουν, σβύνουν κάθε φλόγα που κρυφοκαίγει την καρδιά. Κάτω από τα γηρασμένα πλατάνια που επιβλητικά υψώνονται, ξαπλώνονται και παραδίνονται στην ρέμβη λησμονώντας κάθε στενάχωρη ιδέα. Γεμάτοι ζωή και χωρίς φροντίδα τρέχουν, απολαύουν τη φύσι με άνεσι και όπως την θέλουν. Αυτή τη ζωή περνούν οι παραθερισταί στο Λιτόχωρο, που η φύσις χωρίς φειδώ εσκόρπισε παντού θαυμάσιες εξοχάς και στο οποίον αναπαύονται ήσυχα όλοι οι διανοητικώς και σωματικώς κουρασμένοι. Σ' αυτό ευρίσκει κάθε θνητός τη λήθη και το ξεκούρασμα.

Δόντιτερο
(ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ
ΕΛΛΑΔΟΣ 4-7-1927)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Χοροεσπερίς εις το ύπαιθρον

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Αύγουστος. – Την περασμένην Κυριακήν μέσα στην πευκοστολισμένη και μαγευτική πλα-

τεία «Ολύμπια», δόθηκε μια πολύ – πολύ όμορφη χοροεσπερίς τη πρωτοβουλία του ακουράστου και δραστηρίου Προέδρου κ. Γεωργίου Τατσοπούλου. Από της 7^{ης} απογευματινής παραθερίζουσαι οικογένειαι, ανώτεροι και κατώτεροι αξιωματικοί, εντόπιοι, υπάλληλοι εξ Αικατερίνης καταλαμβάνουν τας πέριξ του προς τούτο κατασκευασθέντας δαπάναις της Κοινότητος ντάνσιγκ θέσεις.

Ηλεκτρικοί λαμπτήρες τοποθετηθέντες διά πρώτην φοράν εις το μέρος τούτο προσδίδουσιν όψιν φαντασμαγορικήν. Τώρα πλησιάζει και ο κόσμος, με αγωνίαν περιμένει την έναρξιν του χορού. Τα σύνθημα δίδεται και η Μουσική Φρουράς Θεσσαλονίκης αρχίζει να παίζει τον αθάνατον καλαματιανόν, που ενθουσιάζει και κάμνη να σκιρτά κάθε καρδιά. Το ντάνσιγκ δέχεται την πρώτην επίθεσιν και γεμίζει από ενθουσιώδεις χορευτάς. Ο καλαματιανός τελειώνει και τον διαδέχονται οι ευρωπαϊκού χοροί. Οι ακούραστοι και γεμάτοι ζώή χορευταί εξ εφόδου καταλαμβάνουν το διά τον χορόν προωρισμένον μέρος και χορεύουν με μεγάλη χάρι όλους τους χορούς. Μέσα σης νύκτας τη σιγαλιά που όλη η φύση ησυχάζει, η ελαφρά πνοή του Ζεφύρου στελεμένη απ' τες κορφές του Ολύμπου χαϊδεύει τους γιορτάζοντας. Αργά-αργά προβάλλει και το αργυρό φεγγάρι και οι πρώτες ακτίδες χαιρετούν τα χορεύοντα ζευγάρια. Μια όντως μαγευτική νύκτα. Αληθινή απόλαυσις. Ο κόσμος ευθυμεί, ο ορίζων του Λιτοχώρου γελά και ο χορός αδιάκοπα παρατείνεται μέχρι της 4^{ης} πρωινής ώρας, στεφθείς υπό επιτυχίας. Κατά την διάρκειαν αυτού διεκρίναμεν τας δίδας Κανταρτζή, Αντωνιάδου, Οικονομίδου, Βλαχοπούλου, Πιτσιρώνη, Σκυφα-

λίδου, Φέρλια, Κουκώνα, Γκούρβα, Σισκοπούλου, Παράσχου, Κ. Πετρίδου, Φλόκα, Τσατάλα, Χουζούρη, Ζαχαριάδου και πολλές άλλας ών τα ονόματα μας διαφεύγουν. Εκ των κυρίων διακρίναμεν τους Α. Πιτσιρώνη, Π. Αδαμτζίλογλου, Φούντον, Χουζούρη, Σκυφαλίδαν, Φέρλιαν, Χουζούρη, Νούσταν, Κωνσταντινίδην, Οικονομίδην, Ζάνναν, Δεληγιάννην, Γιαννουλόπουλον και πολλούς άλλους, ως και αξιωματικούς ών τα ονόματα μας διαφεύγουν. Τον ακούραστον Πρόεδρον της Κοινότητός μας, κ. Γεώργιον Τατσόπουλον και τους περί αυτόν συγχαίρομεν θερμότατα.

ΦΟΥΝΤΙΤΕΡ
(ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ
ΕΛΛΑΔΟΣ 21-8-1927)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

▲ Η δενδροφύτευσις Ἐπεα Πτερόεντα

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ 23. – Την περασμένην Κυριακήν δόθηκε υπαίθριος χορός στην θέσιν «Κατούνια». Σκοπός τούτου ήτο η δενδροφύτευσις της θέσεως αυτής και η συντήρησις των δενδρουλλίων που έχουν ήδη φυτευθή. Η τοποθεσία αυτή είνε μία έκτασις αρκετά μεγάλη, που με την ολοκληρωτική δενδροφύτευσιν θα προσδώση κάτι το θαυμάσιον εις το Λιτόχωρον, που έχει προικισθή με τόσες φυσικές καλλονές.

Δεν θα γράψωμεν ούτε για την επιτυχίαν του χορού, ούτε ποίος και ποία διακρίθηκε, ούτε για τις του-

αλέτες των κυριών και δεσποινίδων, αλλά αν ο σκοπός για τον οποίον δόθηκε επέτυχε. Διότι, καίτοι ο χορός επέτυχε και αι εισπράξεις από τα εισιτήρια και το λαχείο ήσαν οπωσδήποτε ικανοποιητικές, ο σκοπός όμως; Ατυχώς, ο σκοπός... πάει περίπατο. Διότι, το πλείστον μέρος των εισπράξεων διετέθη διά διακοσμήσεις, δια τοποθετήσεις ηλεκτρικών, ενοικίασιν δυναμό και τα τοιαύτα, ενώ το υπόλοιπον δι' οβελίας και μύραν. Χρειάζονται σχόλια;

Γ. Π.
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
25-8-1927)

Με τη μαθητική νεολαία

ΜΙΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΤΟΥ Δ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ

(Από το 1932, με την ολοκλήρωση και εγκαινίαση του καταφυγίου Α΄ (Σπήλιος Αγαπητός) του ΕΟΣ, άρχισε μια νέα περίοδος στην τουριστική κίνηση του Λιτόχωρου και στις αναβάσεις του Ολύμπου. Σχεδόν όλοι οι φυσιολατρικοί και ορειβατικοί σύλλογοι της Ελλάδας διοργανώνουν επισκέψεις στο Λιτόχωρο και αναβάσεις στον περισσότερο προσιτό τώρα Όλυμπο. Το Λιτόχωρο, κοντά στο άνοιγμα του φαραγγιού του Ενιπέα, χαμηλά στα ριζά του Ολύμπου, ήταν πάντα σταθμός και ξεκίνημα για την ανάβαση.

Από τις σπουδαιότερες, πιο ενδιαφέρουσες και χαρακτηριστικές αναβάσεις είναι αυτή που πραγματοποίησαν από 29 Μαΐου μέχρι 2 Ιουνίου 1937 οι μαθητές του Δ΄ Γυμνασίου Αρρένων της Θεσσαλονίκης. Η ιδιαιτερότητα της εκδρομής συνίσταται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά μαθητές Γυμνασίου επιχείρησαν οργανωμένα να ανεβούν στις κορυφές του Ολύμπου. Τις εντυπώσεις τους οι μαθητές δημοσίευσαν σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης. Στην εφημερίδα ΦΩΣ (11-6-1937) με τίτλο: «Αι σχολικαί εκδρομαί. Μια εβδομάδα στον Όλυμπο. Η εκδρομή του Δ΄ Γυμνασίου Θεσσαλονί-

κης. Εντυπώσεις μαθητού» και στην εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (17-6-1937) με τίτλο: «Η μαθητική νεολαία μας. Η εκδρομή του 4^{ου} Γυμνασίου Αρρένων εις τον Όλυμπον. Οι Θεσσαλονικείς τελειόφοιτοι.».)

Οι τελειόφοιτοι του 4^{ου} Γυμνασίου Αρρένων Θεσ/νίκης, συνοδευόμενοι υπό του γυμνασιάρχου των κ. Αντωνίου Αντωνάκου και του γυμναστού των κ. Αναστασίου Λυμπεροπούλου επεχείρησαν την παρελθούσαν εβδομάδα εκδρομήν εις τον Όλυμπον.

Διά πρώτην φοράν σπουδασταί ετόλμησαν ανάβασιν εις τον δυσθεώρητον Όλυμπον. Δεν μπορεί κανείς να φαντασθή την χαράν μας όταν ξεκινήσαμε για το σταθμό. Τα στήθη μας φούσκωναν από χαρά, διότι θ' ανεβαίναμε στον Όλυμπο. Αλλά ας μου επιτραπή να εκθέσω τα πράγματα από το ημερολόγιόν μου, μ' όσον το δυνατόν μεγαλύτερη λεπτομέρεια.

Σάββατον 29 Μαΐου. Φύγαμε σαράντα εξ μαθηταί της Στ' τάξεως του Δ' Γυμνασίου Αρρένων Θεσσαλονίκης συνοδευόμενοι από τον γυμνασιάρχην μας κ. Αντωνάκον και από τον καθηγητήν κ. Λυμπερόπουλον. Ο ΕΟΣ μας παραχώρησε ευγενέστατα τον εξαιρετικόν νέον και δεινόν ορειβάτην του κ. Τσίλην διά να μας οδηγήση έως το καταφύγιον του Ολύμπου. Το τραίνο έφυγε εις τας 3 και 15 και ύστερα από μια διαδρομή θαυμάσια μέσα απ' τον κάμπο της Θεσσαλονίκης φθάσαμε στο Λιτόχωρον (σταθμόν). Ξεκινήσαμε για το χωριό και φθάσαμε στις 7.30. Οι κάτοικοι μας υπεδέχθησαν ευγενέστατα. Αφού αναπαυθήκαμε μισή ώρα στέψαμε το Ηρώον του Λιτοχώρου. Φάγαμε και κοιμηθή-

καμε αμέσως εις το εκεί δημοτικόν σχολείον γιατί την άλλη μέρα θάρχιζε η ανάβασις στον Όλυμπον.

Κυριακή 30 Μαΐου. Στις 4 εγερτήριο. Αναφορά. Και στις 6 ξεκινήσαμε. Επί 3 ώρες ανεβαίναμε συνέχεια ανήφορο μέχρι της θέσεως Σταυρός (υψόμε. 900 μ.) όπου υπάρχει νερό. Ξεκουραστήκαμε λίγο κι' αμέσως πήραμε το μονοπάτι για τα Πριόνια όπου και φθάσαμε μετά 3 ώρες. Εκεί ήταν κι' ο σταθμός μας. Φάγαμε κ' ήπιαμε νερό απ' την πηγή του Ενιπέως. Εμείναμε περίπου μια ώρα και ξεκινήσαμε για τον δεύτερο και τελευταίο σταθμό μας, το καταφύγιο του ΕΟΣ. Απ' εδώ η ανάβασις ήτο πολύ δύσκολη. Συνεχής ανήφορος, απότομος με μονοπάτια όλο πέτρες κι' επί πλέον, στην αρχή βροχή, κι' ύστερα χαλάζι, κι' ομίχλη φοβερή. Ο Ολύμπιος Ζευς θυμωθείς διά το θράσος των νέων του 1937, οίτινες κατεπάτησαν τα προαιώνια βασίλειά του, εγείρει θύελλαν, βροχήν, χαλάζι, κεραυνούς, αστραπάς, σύννεφα μαύρα. Μετά τρεις ώρες φθάσαμε επί τέλους στο καταφύγιο (2.100 μ.) μουσκεμένοι και κουρασμένοι. Ανοίξαμε, σκουπίσαμε, ανάψαμε το τζάκι, ξεσκονίσαμε τα στρώματα, τις κουβέρτες και τα μαξιλάρια, κι' αναπαυθήκαμε για λίγο. Ξεκούραστοι βγήκαμε έξω. Τι θέαμα ήταν αυτό που αντικρίσαμε! Η ομίχλη είχε ανέβει ψηλά κι' άγγιζε μόνο τις κορφές. Όλος ο Όλυμπος ήταν μπροστά μας με όλη την αγρία μεγαλοπρέπειά του.

Δάση δεξιά και αριστερά, απότομοι πελώριοι βράχοι σ' άλλες πλαγιές απέναντι, το Λιτόχωρο στο βάθος της χαράδρας. Δεν εχορταίναμε να βλέπουμε αυτό το υπέροχο θέαμα. Αλλά η ζηλότυπη ομίχλη φαίνεται ότι δεν ήθελε να μας αφήση να θαυμάσωμε ακόμη λίγο

αυτή την μεγαλοπρέπεια και σιγά-σιγά ξανασκέπασε πάλι τα πάντα με τον πέπλον της. Το γραμμόφωνο της ομάδος παίζει τον Εθνικόν Ύμνον και ασφαλώς θα παρεξενεύθησαν οι αρχαίοι θεοί από τα καινά δαιμόνια του νέου πολιτισμού. Το βράδυ κοιμηθήκαμε λίγο στενόχωρα γιατί δεν μας χωρούσε όλους άνετα. Στη 1 μετά τα μεσάνυχτα μας ξύπνησαν να φάμε πιλάφι, πούχε βραστεί με χιονόνερο γιατί νερό δεν υπάρχει στο καταφύγιο. Αλλ' ο Θεός να το κάνη πιλάφι. Ήτο ένας πολτός ανάλατος και ανούσιος για να μη πίνωμε πολύ νερό, υποχρεωτικός δε για όλους. Θέλοντας και μη φάγαμε.

Δευτέρα 13 Μαΐου. Ξυπνήσαμε το πρωί. Ο καιρός βροχερός και ομιχλώδης. Δεν μπορούσαμε να δούμε τίποτε. Αναγκασθήκαμε να μείνωμε μέσα.

Λίαν πρωί όμως ομάς των τελειοφοίτων με τον γυμναστήν των και τον ορειβάτην συνοδόν των κ. Γ. Τσίλην, παρ' όλας τας δυσκολίας εκ της διαρκούσης πιπτούσης νέας χιόνος, επιχειρούν και φθάνουν εις την κορυφήν Σκάλα, ευρισκομένην ως γνωστόν εις ύψος 2.882 σχεδόν μέτρων. Θριαμβευταί οι ορειβάται καταβαίνουν εις το καταφύγιον την μεσημβρίαν υπό τα χειροκροτήματα των συμμαθητών των.

Συμπληρώσαμε το ημερολόγιο του καταφυγίου, χορέψαμε, τραγουδήσαμε, φάγαμε φασολάδα και ξεκινήσαμε στας 3 διά τον Άγιον Διονύσιον, από τον ίδιο δρόμο. Η κατάβασις είναι μεγαλοπρεπής. Μέσα από τα σύννεφα και στα χιόνια οι εκδρομείς καταβαίνουν σιγά-σιγά μεθυσμένοι από την ωραιότητα των εναλλασσομένων τοπίων. Το περίεργον είναι ότι αι αστραπαί και οι κεραυνοί πίπτουν πολύ χαμηλότερον από τους

εκδρομείς, οι οποίοι εκστατικοί θεώνται το τόσον μεγαλοπρεπές αυτό θέαμα.

Την εσπέραν φθάνουν εις την γραφικήν Μονήν του Αγίου Διονυσίου, ευρισκομένην εντός ωραιοτάτης χαράδρας, όπου οι μοναχοί τους υποδέχονται με χαρμωσύνους κωδονοκρουσίας. Ανάβουν αμέσως όλα τα τζάκια της Μονής, οι εκδρομείς στεγνώνουν, ετοιμάζουν και παίρνουν εις την απέραντον τράπεζαν μίαν θεσπεσίαν μακαρονάδαν και παραδίδονται αμέσως εις τας γλυκείας αγκάλας του Μορφέως, κουρασμένοι από τα κατορθώματά των.

Τρίτη 1 Ιουνίου. Την πρωίαν οι εκδρομείς αφού επήραν το τσάι των με τεράστιες φέτες ψωμιού αλειμμένες με φρέσκο βούτυρο, επισκέπτονται τον ναόν της Μονής, το σκευοφυλάκιον και εξέδραμον εις τας πέριξ της Μονής εξαισίας τοποθεσίας, καταρράκτας, δάση, ποτάμια, όπου μαζεύουν νοστιμότατες φράουλες. Ξεκινήσαμε για να επισκεφθούμε τη Σπηλιά και τους καταρράκτες. Τι ωραία τοπία. Φαντασθήτε τα Τέμπη σε μικρογραφία. Η Σπηλιά είναι ένας βράχος κούφιος, μισή ώρα μακριά απ' το μοναστήρι. Πήγαμε και στους καταρράκτες, ιδίους σχεδόν σαν της Εδέσσης. Γυρίσαμε στο μοναστήρι και επισκεφθήκαμε την εκκλησία του. Είναι πολύ παλιά. Ο μοναχός Γεράσιμος μας είπε μερικά πράγματα για την ιστορία της Μονής. Είδαμε παλαιά κειμήλια, έργα του Αγίου Διονυσίου, λείψανα αγίων, τον τάφον του Αγίου Διονυσίου. Ύστερα φάγαμε στην πελώρια τραπεζαρία της Μονής φακές. Αναπαυθήκαμε, κι' αφού αποχαιρετήσαμε τους ευγενικούς καλόγηρους, ξεκινήσαμε για το Λιτόχωρο. Ο καιρός ήταν θαυμάσιος. Η διαδρομή όχι κουραστική. Το μονοπάτι

μέχρι του Σταυρού περνούσε από δάσος. Στο Σταυρό, επειδή είχε καθαρίσει η ημέρα, βλέπαμε δεξιά μας το Λιτόχωρο κι' εμπρός μας τη Θεσσαλονίκη. Ήταν ένα θέαμα πραγματικά αχόρταγο. Η φτωχή μου πέννα δυστυχώς δεν μπορεί ν' αποδώση εκείνα που αισθανόμουν.

Μετά το Σταυρό άρχισε ο απότομος κατήφορος και επί τέλους μετά τέσσαρες ώρες φθάσαμε στο Λιτόχωρο, υπερήφανοι για την ανάβασί μας στον Όλυμπο. Εκεί και διανυκτερεύσαμε και πάλιν εις το δημοτικόν σχολείον.

Τετάρτη 2 Ιουνίου. Φύγαμε από το Λιτόχωρο στις 11. Η επιτυχία της πρωτοτύπου αυτής εκδρομής οφείλεται εις την τελείαν οργάνωσιν αυτής και εις την πειθαρχίαν των εκδρομέων μαθητών.

ΛΙΤΟΧΩΡΟ 1952 ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

(Με εκλεγμένο για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια (1936-1951) Κοινοτικό Συμβούλιο και Πρόεδρο της Κοινότητας, το Λιτόχωρο προσπαθούσε στα 1952, μέσα από δημοκρατικές πλέον διαδικασίες, να αναπτύξει δραστηριότητα και να αλλάξει την όψη του με δημιουργικά έργα. Μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου τα οικονομικά της Κοινότητας ήταν ανεπαρκή και από μόνα τους δεν άφηναν περιθώρια παρά για τη συντήρηση των υπαρχόντων. Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου ανήσυχοι και επίμονοι, υπερήφανοι και φιλόδοξοι προσπάθησαν αφενός να αποκαταστήσουν τις ζημιές και να γιατρέψουν τις πληγές του πολέμου και αφετέρου επιδόθηκαν στην ανασυγκρότηση της κωμόπολης και στην άνοδο του βιοτικού και πνευματικού επιπέδου, κυρίως των νέων γενεών.

Τα παρακάτω άρθρα είναι δημοσιευμένα στην εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ της Κατερίνης, στις 13 Ιουλίου, 10 Αυγούστου, 13 Ιανουαρίου και 17 Φεβρουαρίου 1952. Παρατίθενται με αυτή τη σειρά χωρίς περικοπή).

▲ Το εγκατελειφθέν Λιτόχωρον

Εις τας ανατολικάς κλιτείες του Ολύμπου ευρίσκεται το ιστορικόν και Ηρωικόν Λιτόχωρον, γνωστόν όχι μόνον εις τον Νομόν μας αλλά και εις ολόκληρον την χώραν διά την συμμετοχήν των κατοίκων του εις τους Εθνικούς αγώνας των νεωτέρων χρόνων. Η κωμόπολις αυτή με 7.000 κατοίκους και 1.300 κατοικίες ουδέποτε μέχρι σήμερον έτυχε της δεούσης προσοχής και στοργής εκ μέρους του κράτους και των αρμοδίων εκπροσώπων του, πολύ δε περισσότερον τώρα ότε έχει εγκαταληφθή τελείως εις την τύχην της.

Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου φίλεργοι και φιλήσυχοι εδέχθησαν μέχρι σήμερον την κρατικήν αδιαφορίαν με μοιρολατρείαν, υπέστησαν στερήσεις αφαντάστους αλλά ποτέ δεν ύψωσαν φωνήν διαμαρτυρίας, αυτό δε ίσως να απετέλεσεν την κυριωτέραν αιτίαν της εγκαταλείψεώς των. Έχουν όμως και αυτοί τα παράπονά των και τα αιτήματά των, πολλά εκ των οποίων δεν έφθασαν μέχρι των αρμοδίων ή και αν έφθασαν δεν εδόθη εις αυτά η δέουσα προσοχή.

Μέσα σε λίγες γραμμές που θα χαράξωμε θα προσπαθήσωμε να παρουσιάσωμε μια εικόνα των αναγκών του Λιτοχώρου, δια της στήλης αυτής, προς πάντα αρμόδιον.

Από την διανομήν των γαιών του 1932 εξηρέθη το Λιτόχωρον διότι προεβλέπετο να δοθή κλήρος εις τους ακτήμονας κατοίκους του εκ του προς αποξήρανσιν έλους Βαρικού. Έκτοτε παρήλθεν ολόκληρος εικοσαετία και οι Λιτοχωρινοί παραμένουν ακτήμονες και μόλις τώρα άρχισε η αποξήρανσις και διανομή των γαιών, αύται καρκινοβατούν.

Τα Μοναστηριακά κτήματα περιλαμβάνοντα 1.200 στρέμματα τα εκμεταλλεύονται ελάχιστοι κτηματίαι, ενώ οι αγρόται Λιτοχώρου εργάζονται πλησίων των τελευταίων ως εργάται γης.

Η στέγασις των πολεμοπλήκτων δεν συνεπληρώθη εισέτι, πολλοί δε κάτοικοι πλην των άλλων ελλείψεων στερούνται και στέγης.

Τα εγγειοβελτιωτικά έργα τα οποία είχαν αρχίση από έτους και πλέον έπαυσαν από καιρού εκτελούμενα.

Εις τον τομέα της Εκπαιδύσεως παρατηρούνται εις το Λιτόχωρον σοβαρά ελλείψεις αι οποίαι θα έπρεπε από καιρού να είχαν επισύρη την προσοχήν των αρμοδίων εκπαιδευτικών και του κ. Νομάρχου. Ενώ υπάρχουν δύο πλήρη εξατάξια σχολεία, στεγάζονται εις το αυτό οίκημα, την στιγμήν κατά την οποίαν υπάρχουν υλικά συγκεντρωθέντα υπό των κατοίκων αρκετά, διά την ανέγερσιν του Β' Σχολείου, εφ' όσον θα ήρχετο συνεπίκουρον το κράτος. Ομοίως το λειτουργούν εκεί Γυμνασιακόν παράρτημα στεγάζεται προχειρώς εις ακατάλληλον οίκημα.

Και ένα άλλο ζήτημα ζωτικόν το οποίον καταδικάζει το Λιτόχωρον από απόψεως τουριστικού και παραθεριστικού κέντρου είναι η έλλειψις του ηλεκτροφωτισμού. Ο παλαιός εργολάβος κ. Κούνιος, καθ' ά πληροφορούμεθα, έλαβεν δάνειον εκ του σχεδίου ανασυγκροτήσεως διά την αντικατάστασιν των κατά την κατοχήν καταστραφέντων εγκαταστάσεων, πλην όμως δεν εχρησιμοποίησεν το δάνειον διά τον σκοπόν δι' όν το έλαβεν. Επιβάλλεται να κηρυχθή έκπτωτος ο παλαιός εργολάβος, να καταγγελθή η ισχύουσα σύμβασις, να ανατεθή δε εις νέον ο ηλεκτροφωτισμός του Λιτοχώρου.

Θα μπορούσαν να απαριθμηθούν ακόμη πολλάί ελλείψεις και ανάγκαι του Λιτοχώρου. Θα σταματήσω-μεν όμως εδώ σημειούντες και την κατωτέρω ήτις απο-τελεί την μεγαλυτέραν απόδειξιν της τελείας εγκατα-λείψεως του Λιτοχώρου εκ μέρους του Κράτους και του τοπικού του εκπροσώπου Νομάρχου Πιερίας κ. Λυγεράκη, όστις δεν έρριψε το στοργικό του μάτι εις το Λιτόχωρον. Ενώ εισηγήθη να προαχθούν – και δι-καίως – συνοικισμοί εις ιδίας Κοινότητας, το Λιτόχω-ρον, η μεγαλυτέρα μετά την Κατερίνην κωμόπολις, ε-ξακολουθεί να παραμένη Κοινότης.

Νομίζομεν ότι ύστερα από το δημοσίευμα αυτό θα επιδειχθή κάποιο ενδιαφέρον για να ικανοποιηθούν τα δίκαια αιτήματα 7.000 Λιτοχωρινών.

Πλάτων Χαρ. Λεμονόπουλος
Διευθυντής Εφημερίδος

**▲ Ο Πρόεδρος Λιτοχώρου κ. Σιτζιούκης
δια τα προβλήματα της Κοινοτήτός του**

αξιότιμε κ. Διευθυντά

Λαβών γνώσιν του περιεχομένου του κυρίου άρθρου υπό τον τίτλον «Το εγκατελειφθέν Λιτόχωρον» της ε-γκρίτου υμών εφημερίδος της 13-7-1952, εις ό γίνεται λόγος διά τα πολλαπλά απασχολούνται την ημετέραν κοινότητα ζητήματα αφ' ενός, και σχόλια διά την μη επίλυσιν αυτών αφ' ετέρου, οφειλομένην κατά τον αρ-θρογράφον εις την παρά του κ. Νομάρχου επιδειχθεί-σαν αδιαφορίαν και αστοργίαν, θεωρώ καθήκον μου προς αποκατάστασιν της αληθείας να πληροφορήσω υμάς και δι' υμών το αναγνωστικόν κοινόν τα κάτωθι:

Όντως υπάρχουν πολλά ζωτικής σημασίας ζητήματα, άτινα σοβαρώς απασχολούν τας αρχάς και ιδιαίτερω του κ. Νομάρχου και παρ'όλην την καλήν διάθεσιν παραμένουν εισέτι άλυτα, αρκετά όμως επελύθησαν ευνοϊκώς χάρις εις τας αόκνους ενεργείας και το στοργικόν ενδιαφέρον του τοπικού εκπροσώπου του Κράτους, Νομάρχου κ. Λυγεράκη. Συγκεκριμένως και επί ενός εκάστου εν τω κυρίω άρθρω θιγομένου ζητήματος πληροφορώ υμάς ότι:

1) Συντελεσθείσης εν μέρει της αποξηράνσεως του έλους Βαρικού, εξεδηλώθη περιτράνωσ το ενδιαφέρον και η στοργή του κ. Νομάρχου διά τους ακτήμονας Λιτοχώρου, διά της παραχωρήσεως 4000 περίπου στρεμμάτων.

2) Απησχόλησεν σοβαρώς τόσον ημάς όσον και τον κ. Νομάρχην το ζήτημα των 1200 στρεμμάτων γης της Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου. Το γεγονός ότι σήμερα ευρίσκονται ενοικιασμένα και εκμεταλλεύονται υπό επιχειρηματίου, χρονολογείται από τετραετίας και θα λυθή ευνοϊκώς οπωσδήποτε βάσει του τελευταίου ευεργετικού νόμου περί απαλλοτριώσεων, οπότε η εν λόγω έκτασις θα περιέλθη ασφαλώς εις τους ακτήμονας κατοίκους Λιτοχώρου.

3) Η στέγασις των πολεμοπλήκτων έτυχεν της δεούσης προσοχής της Νομαρχίας εις τρόπον ώστε να θεωρείται εν τω συνόλω συντελεσθείσα.

4) Εις τον τομέα της εκπαιδεύσεως και δη της ανεγέρσεως διδαστηρίου υστερήσαμεν ημείς ως Κοινότης εις την συγκέντρωσιν υλικών, οπότε θα ήρχετο και το Κράτος συνεπίκουρον. Πάντως εντός των ημερών και

πρωτοβουλία του κ. Νομάρχου θεμελιούται εν Λιτοχώρω διδακτήριον γυμνασιακού παραρτήματος.

Επιπροσθέτως πληροφορώ υμάς ότι διετέθησαν υπό της Νομαρχίας διά την ημετέραν Κοινότητα τα κάτωθι χρηματικά ποσά:

1) 4.680.000 δραχ. διά την περίφραξιν του Πάρκου.

2) 1.525.000 δραχ. διά την επισκευήν του εξωτερικού υδραγωγείου, και

3) 10.000.000 διά την κατασκευήν υδατοδεξαμενής υπό τον όρον της αγοράς και υπό της Κοινότητος των απαιτουμένων υδροσωλήνων.

Τέλος, όσον αφορά τον ηλεκτροφωτισμόν, εγένοντο δύο συσκέψεις εις την Νομαρχίαν προς διευθέτησιν των μεταξύ Κοινότητος και εργολάβου υφισταμένων διχογνωμιών. Εάν όμως δεν επετεύχθη συμφωνία τούτο οφείλεται εις το Κοινοτικόν Συμβούλιον το οποίον θεωρεί ασυμφόρους διά την Κοινότητα τας αξιώσεις του εργολάβου, ουχί όμως εις αδιαφορίαν του κ. Νομάρχου, όστις συμβουλευτικώς κατέβαλεν όλας του τας προσπαθείας διά την τελικήν ρύθμισιν του ζητήματος.

Συν τοις άλλοις, σημειούμεν ότι αναλαβόντες προ έτους εύρομεν την Κοινότητα εις αθλίαν κατάστασιν μη δυναμένη ούτε τους μισθούς των υπαλλήλων να καταβάλη, συνεπεία του πολέμου, εξ ου εξήλθομεν βαρέως τραυματισμένοι από πάσης πλευράς. Χάρις όμως εις το στοργικόν ενδιαφέρον και την ειλικρινή συμπαραστάσιν του κ. Νομάρχου, υπερεπηδήσαμεν πολλάς δυσχερείας και συν τω χρόνω επουλώσαμεν πληγάς και συνεμπληρώσαμεν ελλείψεις, αίτινες εις μίαν Κοινότητα, ως του Λιτοχώρου, ήσαν και είναι πολλαπλαί και σοβαραί.

Πιστεύω ότι η φωνή μιας Κοινότητας θα τύχη της φιλοξενίας σας.

Ευχαριστώ
Πρόεδρος Κοινότητας Λιτοχώρου
Αθανάσιος Σιτζιούκης

**▲ Παράπονα Λιτοχωρινών
κατά του Κοινοτικού των Συμβουλίου**

Πολλοί κάτοικοι του Λιτοχώρου παραπονούνται διά την αδράνεια και αδιαφορία των Κοινοτικών των συμβουλίων, τόσο του προκατόχου όσο και του νυν τοιούτου. Τα παράπονα των κατοίκων Λιτοχώρου βεβαίως είναι βάσιμα και εύλογα, διότι ο πόλεμος κατά το παρελθόν επέφερε την εξασθένηση γενικώς απάσης της ζωτικότητας του λαού της φιλτάτης μας πατρίδος, αλλά ιδιαιτέρως και την τελείαν εξάντληση του ανθρώπινου γένους και ιδίως εις την ύπαιθρον, στερουμένην και των στοιχειωδών, προς συντήρησιν και διατροφήν ιδία των μικρών παιδιών, ων αι ανάγκαι είναι πολύ μεγαλύτεραι.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων, απαξάπαντες οι Κοινοτάρχαι του Νομού μας προβαίνουσιν εις την παραλαβήν του γάλακτος, χορηγουμένου υπό της Αμερικανικής βοήθειας διά τα μικρά παιδιά των χωρίων υπό της υπηρεσίας εφοδιασμού. Ήτις προθύμως και βάσει των προσκομιζομένων στοιχείων χορηγεί εκτός των προβλεπομένων διά τους κατοίκους τροφίμων και το πολύτιμον διά τα παιδιά των γάλα αναλόγως της ηλικίας των.

Δυστυχώς, μόνον το Κοινοτικό Συμβούλιον του Λιτοχώρου λάμπει πάντοτε διά της απουσίας και ούτω τα παιδιά του Λιτοχώρου είναι καταδικασμένα να μην γεύονται του γάλακτος τούτου, χάρις εις την αδράνειαν των αρχόντων. Προς απόδειξιν των ανωτέρω τονίζουν οι παραπονούμενοι, δηλούμεν ότι από τας αρχάς του 1950 στερούνται γάλακτος τα δύσμοιρα παιδιά μας, καίτοι η υπηρεσία εφοδιασμού διά του υπ' αριθμόν 514/3-5-1950 εγγράφου της εκάλεσε το Κοινοτικό Συμβούλιον όπως κατέλθη εις Κατερίνην και παραλάβη το αναλογούν γάλα διά τα μικρά παιδιά της Κοινοότητός μας.

Και έτσι την τακτικήν αυτήν κρατά και το υφιστάμενον Κοινοτικό Συμβούλιον, εις το οποίον συνιστώμεν ότι προορισμός του Κοινοτάρχου δεν είναι μόνον να υπογράφη πιστοποιητικά ή άλλα παρεμφερή χαρτιά, ώστε να νομίζη ότι ούτω εκπληροί πλήρως τα καθήκοντά του. Αλλά τουναντίον να μεριμνά διά τους κατοίκους της Κοινοότητός του, ώστε ούτε τα τρόφιμά των να παραμένουν εις τας αποθήκας του εφοδιασμού, ούτε οι κάτοικοι να αισθάνονται στερηθέντες της Αμερικανικής χορηγείας, ούτε από τα μικρά παιδιά πρέπει να λείπει το πολύτιμον γάλα διά την επιβίωσίν των.

▲ Παράπονα Λιτοχωρινών

(Του ανταποκριτού μας). Ο Πρόεδρος της Κοινοότητος συνεχίζων την αφόρητον κατάστασιν εις βάρος των κατοίκων του Λιτοχώρου, εκβάλλει εκ του Κοινοτικού Καταστήματος δι' αγρίων φωνών, ύβρεων και απειλη-

τικών διαθέσεων τους μεταβαίνοντας εκεί δια διάφορα παράπονα. Επίσης η στάσις του κατά τας δύο διανομάς ζών υπήρξεν τοιαύτη ώστε δικαίως να προκαλή την αγανάκτησιν των κατοίκων.

Ο κ. Πρόεδρος δεν υπέδειξεν εκείνους οι οποίοι κατεστράφησαν από τον πόλεμον και των οποίων τα ζώα αφηρέθησαν από τους αντιπάλους, αλλά τους ευνοούμενους του. Ένεκα τούτου επηκολούθησαν παράπονα, διαμαρτυρία και ενστάσεις, που είχαν ως συνέπεια να δειωρισθή η κατάστασις και να μένη εκκρεμής επί έν εξάμηνον.

Ο κ. Νομάρχης αντιληφθείς την ως άνω ανωμαλίαν έλαβεν μέτρα δικαιοσύνης και διέταξε την ανακατανομή των ζών συμφώνως προς τας πραγματικάς ανάγκας ενός εκάστου των διεκδικούντων τοιαύτα. Δεν γνωρίζομεν όμως αν έλαβεν και διοικητικά μέτρα εναντίον του κ. Προέδρου, παραβαίνοντος ουσιώδη καθήκοντά του. Όλη η ανωτέρω κατάστασις έχει εξεγείρη τους κατοίκους Λιτοχώρου, οι οποίοι ζητούν την αντικατάστασιν του Προέδρου της Κοινότητος.

ΤΑ ΘΕΡΕΤΡΑ ΜΑΣ ΛΙΤΟΧΩΡΟ 1957

(Το άρθρο που ακολουθεί είναι πρωτοδημοσιευμένο στην εφημερίδα ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ της Θεσσαλονίκης, στις 11 Μαΐου 1957. Το Λιτόχωρο και στη δεκαετία του '50 λειτουργεί ως ιδανικό παραθεριστικό κέντρο και προσελκύει πλήθος οικογενειών που έρχονται να απολαύσουν άριστη παραμονή. Ο συντάκτης του άρθρου υπογράφει με τα αρχικά Α.Κ.)

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ 8. (Του ανταποκριτού μας). – Το Λιτόχωρον, ο ιδεώδης τόπος θερινής διαμονής, το αντικείμενο της λατρείας των εραστών του βουνού και της θάλασσας, άρχισε να δέχεται και εφέτος ένα πλήθος οικογενειών από τις πόλεις, κυρίως της Θεσσαλονίκης, Λαρίσης και Κατερίνης, οι οποίες έρχονται να περάσουν τους μήνες του καύσωνος στη δροσιά του Ολύμπου.

Η μαγευτική παραλία της φημισμένης Πλάκας από τη μια μεριά και οι απaráμιλλες σε φυσική ομορφιά εξοχές του Ολύμπου από την άλλη, αναδεικνύουν το Λιτόχωρο των 1300 ολοκάθαρων σπιτιών ως το γοητευτικότερο από το έτος 1920 παραθεριστικό κέντρο της Μακεδονίας.

Έχοντας την παραθεριστική αυτή παράδοση το Λιτόχωρον, εφρόντισε, ύστερα από τόσες καταστροφές που υπέστη κατά το διάστημα του πολέμου, να ανορθώση τα ερείπια και να επιδοθή στην ανασυγκρότησί του, προς την κατεύθυνσι της τουριστικής αξιοποίησώς του, ώστε σήμερα να διαθέτη παν ό,τι χρειάζεται για μια άνετη διαμονή ήτοι ιδεώδη και άπλετον φωτισμόν, άφθονο και δροσερό νερό του Ολύμπου, σπίτια όλο καθαρά με νοίκια ευφθηνά, ένα τουριστικό ξενοδοχείον (γίνεται και δεύτερο), του οποίου η καθαριότης και η επίπλωσι συναγωνίζεται τα καλύτερα των πόλεων, με φωτισμό, εσωτερικά νερά και εσωτερικό εστιατόριο υπό την διεύθυνσιν του προοδευτικού επιχειρηματίου κ. Α. Κιλώνη, πυκνό δίκτυο σιδηροδρομικής και αυτοκινητιστικής συγκοινωνίας, τρόφιμα άφθονα και σε τιμές προσιτές για όλα τα βαλάντια και πάνω από όλα την ανεξάντλητη προθυμία των Λιτοχωρινών για κάθε εξυπηρέτησι των παραθεριστών.

Το Λιτόχωρο δηλαδή, χάρις εις τον πρόεδρον κ. Ιωάννη Κούκουλη και την συνδρομήν του συλλόγου Λιτοχωριτών Θεσσαλονίκης, εμερίμνησε ώστε κάθε οικογένεια της πόλεως που θα παραθερίση εκεί να μη θυσιάση καμμίαν από τις ανέσεις και ευκολίες των μεγάλων κέντρων χάριν απλώς του παραθερισμού. Και ενώ διευκολύνει τα μέγιστα την άνετη παραμονή μιας παραθεριστικής οικογένειας, δημιουργεί εν ταυτώ τας προϋποθέσεις για μια παραδεισένια θερινή απόλαυσι και ψυχαγωγία, μέσα σ' ένα υπέροχο σύμπλεγμα φυσικών καλλονών που λούζονται στον αέρα του Ολύμπου και το μπάτη του Θερμαϊκού.

Λιτόχωρο 1959

ΥΠΕΡΟΧΟΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

(Κτισμένο στους πρόποδες του μεγαλοπρεπούς και πασίγνωστου Ολύμπου, κοντά στο απέραντο γαλάζιο του Θερμαϊκού κόλπου, με πεντακάθαρα σπίτια και δρόμους και κυρίως με τους εξελιγμένους κατοίκους του, το Λιτόχωρο κατέστη ιδανικό θέρετρο για παραθερισμό. Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ της Θεσσαλονίκης, στις 12-7-1959. Ο συντάκτης του υπογράφει με τα αρχικά Γ.Α.ΒΑΚ. Το κείμενο έχει τίτλο: «Λιτόχωρο. Ιδεώδης τόπος παραθερισμού. Υπέροχος συνδυασμός βουνού και θαλάσσης».)

Πάνω στους δυνατούς ώμους του Ολύμπου, κάτω από την αναπαυτική σκιά του και αντίκρου στην κρυσταλλένια θάλασσα, απλώνεται το Λιτόχωρο.

Ο Όλυμπος που πάντα στράφτει μέσα στις χρυσές ανταύγειες του ήλιου, αντανακλά το φως στην όμορφη κωμόπολι. Ο αθάνατος Γέρο-Όλυμπος χαρίζει στο χωριό τα γοητευτικά τοπία, τα πυκνά και δροσερά δάση, τις γάργαρες πηγές και τις τόσες άλλες αθάνατες φυσικές καλλονές που το πλασιώνουν και που είναι όλες

μοναδικά πανοράματα και διαρκείς μελωδίες μέσα στις νότες του εξέχοντος και υπεραισθητού. Ψηλά και πολύ απότομα ξεπετάγονται οι δαντελωτές κορυφογραμμές του Ολύμπου, που δίδουν μια ιδιαίτερη χάρι στο χωριό, το κοσμούν με την λαμπρή παρουσία των, το ξεκουράζουν με την σκιά των και του δίδουν τα κλειδιά της εισόδου για την απόμακρη και μυστηριώδη κατοικία των αρχαίων θεών.

Το Λιτόχωρον είναι ένα εξαιρετο χωριό, ανεβασμένο στις ανώτατες βαθμίδες της φυσικής χάριτος και του κομψού μεγαλείου, μέσα στα πρώτα πλαίσια του τουριστικού ενδιαφέροντος. Είναι μεγαλειώδης και ιδανικός αυτός ο τόπος, όπου μπορεί το μάτι να απλωθεί ελεύθερα πάνω από τις ολοπόρφυρες και λαμπερές κορυφές του Ολύμπου, πάνω από τους πολύχρωμους κάμπους και ακόμη πάνω από την ολόλαμπρη θάλασσα και να χαρή μια ολοκληρωμένη εσωτερική ικανοποίηση.

Το Λιτόχωρο είναι, επίσης, ένας τέλειος συνδυασμός του κομψού και του μεγαλειώδους και επιβλητικού, του ορεινού και παραθαλάσσιου.

Από πάνω του αφήνει τα κύματα της βουνίσιας δύναμewς να το χαϊδεύουν, ενώ από το νότο δέχεται τα ξεκουραστικά ρεύματα της θαλασσινής αύρας.

Τα γραφικά και ολοκάθαρα σπιτάκια του διατάσσονται κατά μήκος μιας πανοραμικής πλαγιάς. Ωραία δρομάκια σε λογίων-λογίων σχήματα διασχίζουν το χωριό προς όλας τας κατευθύνσεις. Αιωνόβιοι πλάτανοι χαρίζουν άφθονη την δροσιά και την αναπαυτική σκιά των.

Θαυμάσιες πηγές αφήνουν με βία τα νερά των να τρέξουν χαρούμενα μέσα στους κάτασπρους αφρούς των.

Οι θαυμάσιες εξοχές που περιβάλλουν το χωριό είναι πολλές και όλες στους υψηλούς τόνους της χαρακτηριστικής γραφικότητός των. Κρυστάλλινα νερά κατέρχονται ορμητικά από τον Όλυμπο. Βιαστικά κάνουν πολλούς ελιγμούς και τέλος η ατίθαση ορμή των δαμάζεται και ρέουν μέσα σε ωραία ποταμάκια που κοσμούν την φύσι του χωριού. Σε άλλες τοποθεσίες πανύψηλα και επιβλητικά δάση υψώνονται θεαματικά μέσα από τις πυκνές λαγκαδιές και χαρίζουν στο χωριό ατελεύτητα, δροσερά και μαγευτικά τοπία. Αλλού πάλι μέσα από τους μαύρους τόνους του πουρναριού και τους πράσινους της κουμαριάς, ξεπετάγονται κοφτερά βράχια με διάφορα σχήματα, σε ωραιότατα και κατ' εξοχήν ελληνικά τοπία.

Λίγα χιλιόμετρα κάτω από το χωριό αρχίζει να χάνεται η βουνίσια κυριαρχία και πέρα από τις απαλές αμμουδιές, απλώνεται η καταγάλανη και λαμπερή θάλασσα της Πλάκας. Αυτήν την τόσο μαγευτική φύσι του, τις ωραίες βουνοκορφές του, την ήρεμη θάλασσά του και την υψηλότερη και επιβλητικότερη κορυφή της Ελλάδος, που βρίσκεται πολύ κοντά του, χιλιάδες ξένοι και Έλληνες επισκέπτονται πολύ τακτικά καθ' όλην την διάρκεια του έτους, ιδίως κατά τους θερινούς μήνας.

Δύο ωραίοι θερινοί κινηματογράφοι φροντίζουν για την ψυχαγωγία των επισκεπτών. Έτσι το Λιτόχωρο με τα ωραία του σπιτάκια, τα πλούσια και άφθονα μαγαζιά του και την ωραία και διαρκώς αναπτυσσομένη όψι

του, δέχεται πολλούς επισκέπτες τουρίστας και παραθεριστάς. Η ζωή, η κίνησις μα και η τάξις είναι μόνιμα χαρακτηριστικά στοιχεία της ζωής του χωριού.

Πολυπληθείς ξένοι από τας διαφόρους πρωτευούσας της Ευρώπης και από διάφορα μέρη της Ελλάδος μας, επισκέπτονται κατά τους θερινούς μήνας το χωριό.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟ 1940

(Τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ) ανήκουν στη Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποτελούν μια σύγχρονη προσέγγιση στον τομέα της δια βίου μάθησης, προωθούν, υποστηρίζουν και ανοίγουν δρόμους για συνεχή μάθηση και βελτιώνουν το επίπεδο γνώσεων για την πολιτιστική, κοινωνική κλπ ανάπτυξη. Τα επιμορφωτικά τους προγράμματα περιλαμβάνουν ποικίλες και ενδιαφέρουσες θεματικές ενότητες.

Κατά την περίοδο 2005-2006 στην ενότητα «Τοπική Ιστορία» και στο θέμα: «Μαρτυρίες κατοίκων Λιτοχώρου για τα γεγονότα πριν και μετά το 1940», οι εκπαιδευόμενοι ήρθαν σε επικοινωνία και κατέγραψαν τις σχετικές μαρτυρίες από διάφορα πρόσωπα. Η Ελένη Τσίρου-Κρασιώτη με προθυμία, ειλικρινή διάθεση και τόλμη παραχώρησε την προσωπική της μαρτυρία και κατάθεση. Στο κείμενο που ακολουθεί η Ελένη Τσίρου-Κρασιώτη, με απλό και ρεαλιστικό αλλά συγχρόνως γλαφυρό ύφος, συμβάλει για άλλη μια φορά στη διάσωση της ιστορικής μνήμης της κωμόπολής μας).

Έχω μια εικόνα από το παλιό Λιτόχωρο: τα περισσότερα σπίτια ήταν διώροφα, με αυλές και μπαξέδες με οπωροφόρα δέντρα, κυδωνιές, δαμασκηγιές και συκιές. Τα σπίτια έλαμπαν από καθαριότητα, ήταν πάντα ασβεστωμένα. Οι οικογένειες ήταν πολυμελείς, αφού γεννούσαν πολλά παιδιά, και τα αγόρια άρχιζαν τη δουλειά μόλις τελείωναν το δημοτικό σχολείο. Το επάγγελμα που ακολουθούσαν συνήθως ήταν του ναυτικού, επειδή το Λιτόχωρο είχε πολλά καΐκια, άλλοι γίνονταν γεωργοί, κτίστες κι αρκετοί, που δεν είχαν δικά τους κτήματα, εργάτες. Πάντως όμως με περηφάνια, χωρίς να δίνουν σε κανέναν το δικαίωμα, έβγαζαν τίμια το ψωμί της οικογένειάς τους, άλλοι πλουσιότερα, άλλοι λιγότερο πλούσια και άλλοι φτωχικά. Οι πλούσιοι στο Λιτόχωρο ήταν λίγοι, ήταν εκείνοι που είχαν πολλά στρέμματα γης στο Βαρικό κι εκείνοι που ασχολούνταν με το εμπόριο.

Στα γύρω χωριά επικρατούσε η άποψη ότι οι λιτοχωρίτισσες γυναίκες δεν δούλευαν καθόλου, κυρίως ήταν για το σπίτι και κάπως μας ειρωνεύονταν, γιατί όπως και σήμερα δεν υπολογίζεται η δουλειά της γυναίκας στο σπίτι, δυστυχώς. Επειδή τότε δεν υπήρχαν οι ευκολίες που υπάρχουν σήμερα, οι παντρεμένες ζούσαν στο ίδιο σπίτι με τα πεθερικά τους, με κουνιάδες, περιποιούνταν τους γέρους και συγχρόνως μεγάλωναν τα παιδιά τους. Τα σπίτια δεν είχαν νερό και έπρεπε να κουβαλήσουν το νερό της ημέρας με τις γκιούμες (χάλκινα δοχεία), να ράψουν τα πουκάμισα των ανδρών και τα ρούχα των παιδιών. Την άνοιξη, που κούρευαν οι κτηνοτρόφοι τα αρνιά, αγόραζαν το μαλλί για να πλέξουν τις φανέλες για το χειμώνα και

τις κάλτσες όλης της οικογένειας. Το μαλλί το ζεμάτιζαν, το πήγαιναν στον Ενιπέα να το πλύνουν καλά κι' έπειτα το έφεραν στο σπίτι για να το στεγνώσουν, στη συνέχεια έπρεπε να το «γράφουν», δηλαδή να το αφρατέψουν και μετά να το «λαναρίσουν» - δεν υπήρχαν τότε οι λανάρες. Έπειτα έπρεπε να το κάνουν «παπάλες», κάτι σαν μπούκλες, κάτι που ήταν πολύ κουραστικό, και μετά να το γνέσουν στην «τσικρίκα». Στο Λιτόχωρο δεν συνηθιζόταν η ρόκα, σε αντίθεση με άλλες περιοχές της πατρίδας μας. Κατόπιν, οι γυναίκες το έβαφαν μόνες τους στο καζάνι που ζέσταιναν το νερό για την πλύση των χρωμάτων που θα χρησιμοποιούσαν στις μπλούζες, κάλτσες, φανέλες, βελέντζες, κιλίμια κλπ. Όλο το καλοκαίρι το περνούσαν στον αργαλειό υφαίνοντας.

Οι γειτονιές ζούσαν απλά, ειρηνικά. Σε δύσκολες ώρες οι γειτόνισσες βοηθούσαν η μια την άλλη, κάθονταν με τα καρεκλάκια στις πόρτες και συνομιλούσαν ή μαζεύονταν τα βράδια στα σπίτια και έπλεκαν. Οι νοικοκυρές έκαναν τα γλυκά να προσφέρουν στους επισκέπτες και ήλιαζαν τα σύκα για τον χειμώνα, αφού τα περνούσαν στο μούστο ή στο μέλι για να τα τρώνε τα παιδιά. Κάθε οικογένεια είχε το δικό της αμπέλι, μικρό ή μεγάλο, να βγάζουν το τσίπουρο και το κρασί της χρονιάς. Τα ταξίδια των ναυτικών τότε κρατούσαν πολύ καιρό και ειδικά οι άντρες μετανάστες στην Αμερική έκαναν χρόνια να επιστρέψουν στο Λιτόχωρο στις οικογένειές τους. Για παράδειγμα, ο πατέρας της Φανής Μπουντόλα, που όταν έφυγε την άφησε πέντε μηνών βρέφος και όταν γύρισε μετά τον πόλεμο την βρήκε παντρεμένη με παιδιά. Εμείς τα παιδιά παίζαμε

στο μπαΐρι (αλάνα) της γειτονιάς και όταν χτυπούσε η καμπάνα του εσπερινού πηγαίναμε στα σπίτια και παίρναμε το ψωμί που είχε ετοιμάσει η μάνα ή η γιαγιά μας – «δειλινό» το λέγαμε. Το βράδυ κοιμόμασταν νωρίς, γιατί φεγγόμασταν με τις λάμπες πετρελαίου – στα σπίτια μας δεν είχαμε ηλεκτρικό – ενώ στους δρόμους, θυμάμαι, είχαμε φωτισμό.

Προπολεμικά, η ζωή είχε τον ρυθμό της, με τις βεγγέρες, με τις γιορτές, με το γλέντι των ναυτικών στα πανηγύρια, με τον εκκλησιασμό μικρών και μεγάλων τις Κυριακές, με τη βόλτα στα Κατούνια (πάρκο) όπως τα λέγαμε, με τους γάμους, τις χαρές, τα τραγούδια, με τα καρναβάλια όταν άνοιγε το Τριώδιο και τις Αποκριές. Για εμάς τα κορίτσια ήταν καθιερωμένο την ημέρα των Αγίων Θεοδώρων να ξεφαντώνουμε. Βάζαμε ρεφινέ όλες οι φιλενάδες, μια φλυτζάνα, μια λάδι, μια ζάχαρη και μία από τις μητέρες μας έκανε λαργίτες. Μαζευόμασταν τότε σε ένα σπίτι και στολίζαμε ένα μισοανθισμένο κλαδί που φέρναμε από το δάσος, «Λάζαρο» το λέγαμε. Τραγουδούσαμε και χορεύαμε γύρω από το τραπέζι, όπου είχαμε στολισμένον τον «Λάζαρο», το τραγούδι του:

*Άει μωρ Λάζαρε καμαρωμένε,
ποιος σε έμαθε να καμαρώνεις;
Είχα πεθερά καμαρωμένη
κι μέμαθε να καμαρώνω.
Τρέχουν τα νερά, τρέχουν κι οι βρύσες,
τρέχουν κι έρχονται να δουν τις νύφες...*

Λέγαμε κι άλλα τραγούδια την ημέρα αυτή: Σεις περήφανα πουλάκια, Γλυκές Ελληνοπούλες. Λοιπόν, το έθιμο αυτό δυστυχώς έσβησε, όπως και τόσα πολλά.

Το έθιμο αυτό πρέπει να υπήρχε πολύ πριν τον πόλεμο του 1940, γιατί και η γενιά της γιαγιάς μου γλεντούσε με αυτό, ήταν φαίνεται το καλωσόρισμα της άνοιξης. Θυμάμαι μικρή, του Αγίου Λαζάρου, έρχονταν στα σπίτια και χόρευαν από τη Θεσσαλία οι λεγόμενες Λαζαρίνες, γυναίκες ντυμένες με φαρδιά φουστάνια. Επειδή εδώ στο Λιτόχωρο είχαμε και πολλούς ξενιτεμένους, λέγαμε το τραγούδι:

*Λαζαρίνα μ' έμορφη,
που' χεις άντρανε καλόν
και τον στέλντς στην ξενιτιά,
να σου φέρει τάλαρα.
Τάλαρα, πεντόλιρα,
να τα βάλεις στο λαιμό
να γλυκάνεις τον καημό.
Τον καημό της ξενιτιάς.
Που έχεις κόρη μ' την καρδιά ς;*

(Και δώστου χόρευαν αυτές και τα φορέματά τους ήταν φαρδιά, σαν Σπανιόλες).

*Πιρπιρίτσα μου περπατώ, τον Θεό παρακαλώ
για να ρίξει μια βροχή, μια βροχή, μια σιγανή
για να γίνουν τα σταριά, τα σταριά,
τα κριθαριά...*

Επίσης, ξεφαντώναμε την Πρωτοχρονιά, με γιαούρτι και γαλατόπιτες. Δεν προλάβαμε όμως κι αυτά να τα χαρούμε, γιατί ξέσπασε ο πόλεμος.

Κατά το σχολικό έτος 1934-35 ήμουν στην πρώτη τάξη, οπότε συνέβη κάτι που με συγκλόνησε. Ένα βράδυ, αργά, κτύπησε κάποιος την πόρτα του σπιτιού και

ανακοίνωσε στον πατέρα μας ότι τον καλούσαν επί-
στρατο κι έπρεπε το πρωί να παρουσιαστεί στη μονά-
δα του στη Βέροια. Στο σπίτι ως το πρωί επικρατούσε
μεγάλη αναστάτωση, η μάνα κι η νένε έκλαιγαν, ο πα-
τέρας έδωσε οδηγίες στη νενέ για το μαγαζί, μας φίλη-
σε κι έφυγε. Στο σχολείο, ο δάσκαλός μας κύριος Γρη-
γόρης Βλαχόπουλος ήρθε το πρωί και μας ανακοίνωσε
ότι τον καλούσαν στρατιώτη – να πάνε να φυλάξουν
μια γέφυρα. Αυτά μας είπε – τίποτε άλλο. Ήταν το κί-
νημα του Καμμένου (1 Μαρτίου 1935), όπως έλεγαν, κι
όταν τα πράγματα ησύχασαν ο πατέρας κι όλοι οι ά-
ντρες επέστρεψαν. Δεν καταλάβαινα πολλά, αλλά, όπως
άκουγα από τις συνομιλίες του πατέρα με τον αδερφό
του Θανάση, είχαν γίνει συλλήψεις αξιωματικών Βενιζε-
λικών (Φιλελευθέρων) που πρωτοστάτησαν στο κίνημα
εκείνο εναντίον του Βασιλιά. Ο πατέρας μου ανήκε σε
εκείνη την παράταξη, ήταν δηλαδή Βενιζελικός.

Έναρξη πολέμου 1940. Οι Ιταλοί ήρθαν και κατέ-
λαβαν τη γειτονική Αλβανία κι αυτό έφερε μεγάλη α-
ναστάτωση και σε μας. Τα στρατεύματα του Χίτλερ
άρχισαν να καταλαμβάνουν μία-μία τις χώρες της Ευ-
ρώπης και τα πρώτα σύννεφα του πολέμου άρχιζαν να
σκιάζουν και τη μικρή μας χώρα. Όταν οι Ιταλοί, την
ημέρα της Μεγαλόχαρης, βούλιαξαν το αντιτορπιλικό
μας ΕΛΛΗ, κι οι εφημερίδες έγραφαν τα κατορθώματα
του Χίτλερ, εδώ εμείς ακούγαμε ότι δρούσαν στις με-
γάλες πόλεις κατάσκοποι – κυρίως Ιταλοί – κι ο φόβος
του πολέμου άρχισε να μας κυριεύει όλους.

*Ανάβουν τα κανόνια, δεν παίρνουνε φωτιά
γιατί ο Κωνσταντίνος κρατάει τα κλειδιά.
Του αετού ο γιος, πάει κι αυτός εμπρός,*

*αυτός μας οδηγεί, με γυμνό σπαθί.
Με τέτοιο Κωνσταντίνο, με τέτοιο Βασιλιά
θα μπορούμε μες στην Πόλη και στην Αγιά Σοφιά.*

(Ο πατέρας μου που ήταν αντίθετος έλεγε: με τέτοιο Κωνσταντίνο, με τέτοιο Βασιλιά, εχάσαμε την Πόλη και την Αγιά Σοφιά).

Οκτώβριος 1940, ξημέρωνε Κυριακή. Τη νύχτα φυσούσε πολύ δυνατός αέρας, λες και γινόταν χαλασμός, το πρωί οι δρόμοι ήταν γεμάτοι από σπασμένα κεραμίδια και άλλα πολλά αντικείμενα που παρέσυρε η μανία του ανέμου, και το χειρότερο: δέντρα πανύψηλα, φτελιές, λεύκες, ξεριζωμένα και πεσμένα στη γη. «Κακό σημάδι», έλεγαν οι γριές και οι γέροι. Ήταν ημέρες που τα σύννεφα του πολέμου άρχισαν να σκιάζουν τον γαλάζιο ουρανό της πατρίδας μας, ο Χίτλερ, το γερμανικό θηρίο, με τα στρατεύματά του και τα σύγχρονα όπλα που διέθετε είχε κατακτήσει τη μισή Ευρώπη. Οι Ιταλοί απειλούσαν τα σύνορά μας, παρά τις υποσχέσεις που έδινε ο Ιταλός πρέσβης στην Αθήνα ότι δεν θα παραβιαστεί η συμμαχία μας.

Δευτέρα, πρωί, 28 Οκτωβρίου 1940. Στο σχολείο μας στο δεύτερο διάλειμμα έπεσε σαν βόμβα η είδηση ότι οι Ιταλοί κήρυξαν τον πόλεμο. Τα μικρότερα παιδιά έπαιζαν αμέριμνα στην αυλή του δημοτικού, μη μπορώντας να συνειδητοποιήσουν τον κίνδυνο που μας απειλούσε, εμείς τα μεγαλύτερα παιδιά ήμασταν στην πρώτη τάξη της Αστικής Σχολής, βουβά και με σκυμμένα τα κεφάλια περιμέναμε τους καθηγητές να μας πουν τι ακριβώς συμβαίνει. Ήρθε ο μαθηματικός κύριος Χρήστος Μακρής, σοβαρός, θλιμμένος: «Μην αποθαρρύνεστε παιδιά, θα τους νικήσουμε, έχουμε το δί-

κιο και τον Θεό με το μέρος μας». Μας μίλησε με περηφάνια για το ΟΧΙ που είπε ο πρωθυπουργός μας Ιωάννης Μεταξάς και μας αποχαιρέτησε με την ευχή να ξανανταμώσουμε με τη νίκη. Ήταν θλιμμένος, ίσως γιατί ήταν ανάπηρος και δεν μπορούσε να πάει στον πόλεμο, όπως ο συνάδελφός του φιλόλογος κύριος Γεώργιος Παπαγεωργίου και τόσοι άλλοι καθηγητές και δάσκαλοι. Όταν γύρισα στο σπίτι επικρατούσε μεγάλη αναστάτωση. Η μητέρα ετοίμαζε τη βαλίτσα του πατέρα, που θα έφευγε να παρουσιαστεί σε στρατόπεδο στη Βέροια, ο πατέρας τακτοποιούσε τα βιβλία του μαγαζιού (ήταν ένα εμπορικό κατάστημα κοντά στην πλατεία) κι έδινε οδηγίες στη νενέ και στον υπάλληλο για τη συνέχιση της δουλειάς που άφηνε πίσω του. Οι δύο μικρότερες αδερφές μου κάθονταν στη γωνιά αμίλητες, κλαμένες. Την άλλη μέρα το πρωί το σπίτι γέμιζε από συγγενείς που είχαν έρθει να κατευοδώσουν τον πατέρα. Έξω οι δρόμοι ήταν γεμάτοι από χωριανούς που έφευγαν για το μέτωπο με το κεφάλι ψηλά, τραγουδώντας εμβατήρια λες και πήγαιναν σε γιορτή:

*Με τέτοιον λαμπρό στρατό,
νικούμε κάθε μας εχθρό.*

Πολλούς τους συνόδευαν ως την πλατεία οι γυναίκες τους με τα μικρά στην αγκαλιά τους, άλλοι κρατούσαν τα μουλάρια τους από το καπίστρι και πήγαιναν να τα παραδώσουν στην Επιτροπή Επίταξης που είχε έρθει να τα παραλάβει για να τα στείλει στο μέτωπο. Από τα αθώα εκείνα ζώα που ήταν η μόνη περιουσία φτωχών ανθρώπων, δεν γύρισε κανένα, έμειναν άταφα με πολλά παλικάρια μας στα χιονισμένα βουνά της Αλβανίας, διαμελισμένα από τις βόμβες του εχθρού. Αγόγγυστα πή-

γαιναν οι υπέροχοι και αγνοί εκείνοι λιτοχωρίτες οικογενειάρχες, που αγανακτισμένοι από την άδικη επίθεση φώναζαν: «Χαλάλι για την πατρίδα! Θα τους φάμε τους μακαρονάδες! Δεν θα τους περάσει!». Τους κοίταζαν με θαυμασμό, ενώ τα τραγούδια τους συνεχίζονταν από άλλους που έρχονταν πίσω τους. Κι αποχαιρετώντας μας ο πατέρας με τον αδερφό του Θανάση, έσμιξαν το τραγούδι τους με τους άλλους.

Οι Γερμανοί στο Λιτόχωρο. Έφτασαν πρώτα οι μοτοσικλετιστές. Το απόγευμα η γιαγιά με τον άντρα μου (υπάλληλο τότε στο μαγαζί), πήγαιναν να ανοίξουν το μαγαζί. Η γιαγιά γύρισε γρήγορα στο σπίτι και είπε: «Ήρθαν Γερμανοί!». Κάπως παγώσαμε εμείς, παιδιά ήμασταν, δεν είχαμε τον φόβο και βγήκαμε έξω να δούμε τι συμβαίνει, γιατί είπαν ότι στη Θεσσαλονίκη που μπήκαν δεν πείραξαν κανέναν. Έπειτα έφτασαν τα τανκς και γέμισε η πλατεία στρατό. Ο καημένος ο πρόεδρος της Κοινότητας Λιτοχώρου κύριος Μπιτσικάρης ήταν λίγο φοβητσιάρης, ήταν κι ηλικιωμένος – σαν τώρα τον θυμάμαι, εδώ κοντά στο σπίτι μας ήταν η παλιά αστυνομία και η Κοινότητα – ανέβηκε σ' ένα πεζούλι και με φωνή μεγάλη έλεγε: «Γυναίκες! Τρέξτε όλοι! Άντρες, όσοι είστε εδώ! Τρέξτε γρήγορα και φέρτε από ένα ψωμί, ό,τι έχετε, ελιές, ό,τι είναι! Θα μας σκοτώσουν μες στα σπίτια μας!».

17 Ιανουαρίου 1944. Είχε χιονίσει πολύ εκείνη την ημέρα και οι Γερμανοί έκαναν μπλόκο στο Λιτόχωρο. Μαζί τους ήρθαν και κάποιοι γκεσταμπίτες, άνθρωποι από το χωριό Κούκος που είχαν πάρει τα όπλα και έμπαιναν στα σπίτια. Υπήρχαν αντάρτες-καπεταναίοι στο χωριό εκείνο το βράδυ, οι οποίοι είχαν αλλάξει

τρεις φορές σπίτι για καταφύγιο. Ήταν ο Παύλος, διοικητής του ΕΛΑΣ, δηλαδή ο Ζαχαρίας Καρακίτσιος, ο Βασίλης Κωστίνος, ο Στέργιος Τζιάτζιος, ο Άγης, δηλαδή ο Λεωνίδας Θεοδωρίδης και ο Μελάς – Βασίλης κομπότης. Αυτοί, παρά τις προειδοποιήσεις των ανθρώπων που τους έκρυβαν, επαναπαυτήκαν λόγω της σφοδρής χιονόπτωσης και δεν φοβήθηκαν μήπως τους έπιαναν οι Γερμανοί. Όμως οι γκεσταμπίτες με τους Γερμανούς έφτασαν εκείνο το βράδυ στο καταφύγιο τους, και μπήκαν στο σπίτι, όπου ακολούθησε αντίσταση των ανταρτών, αλλά στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από το παράθυρο σκοτώθηκε ο Βασίλης Κωστίνος κι ένα άλλο παιδί. Έπειτα από αυτό το επεισόδιο τα πράγματα αγρίεψαν πολύ, επειδή κατά τη συμπλοκή σκοτώθηκαν και δικοί τους. Στο Λιτόχωρο αυτοί οι γκεσταμπίτες οι Κουκιώτες άρχισαν το πλιατσικολόγημα. Δύο από αυτούς ντυμένοι στα γερμανικά ήρθαν στο σπίτι μας και τους είδε η μάνα μου που ήταν στην αυλή και σήκωνε τα χιόνια. Την καλημέρισαν και τότε η μάνα μου τους ρώτησε πως ήξεραν ελληνικά. «Έλληνες είμαστε», είπαν και μπήκανε στο σπίτι. Ο ένας έκατσε δίπλα στο τζάκι να ζεσταθεί γιατί είχε κρύο, ο άλλος ανέβηκε επάνω να κάνει έρευνα.

- Ποιούς είχατε απόψε εδώ, κυρία; Φιλοξενείτε αντάρτες εδώ κάθε βράδυ, ε;

- Κανέναν δεν έχω.
- Και το κρεβάτι αυτό;
- Τα παιδιά μου κοιμούνται.

Όλοι οι άντρες του χωριού κρύβονταν και ο πατέρας μου με τον θείο μου τον Θανάση ήταν κρυμμένοι στα υπόγεια.

- Πού είναι ο άντρας σου;
- Έχουμε μαγαζί και πήγε να ψωνίσει στη Θεσσαλονίκη.

- Καλά, όλοι οι άντρες είναι στη Θεσσαλονίκη σήμερα; Γιατί πήγαμε και σε άλλα σπίτια... Εγώ είμαι από τον Αη-Γιάννη. Αναγκαστικώς ντυθήκαμε στα γερμανικά διότι έρχονταν αντάρτες και μας κακοποιούσαν.

Εμείς τότε είχαμε αγχωθεί γιατί μας είχαν καλέσει σε ένα σπίτι της Βούλας της Αρετούς. Με έβαλαν να διαβάσω μια εφημερίδα κι αφού τη διάβασα μου είπαν: «Εσύ θα αναλάβεις και θα είσαι υπεύθυνη για το συνεργείο Τύπου». Εργάστηκα τότε πολύ σε αυτό. Το Λιτόχωρο η οργάνωση το είχε χωρίσει σε τέσσερα μέρη κι εμείς ήμασταν στο τρίτο.

17 Ιανουαρίου 1944. Μας πήραν στην εκκλησία και είπαν ότι ήθελε να μας μιλήσει ο διοικητής. Η μάνα πάντα, όταν είχαμε τέτοιες επιδρομές, την αδερφή μου τη μικρότερη, η οποία ήταν λίγο αδύναμη και χλωμή, την κουκούλωνε στο κρεβάτι, ότι δήθεν ήταν άρρωστη. «Έχουμε την άρρωστη εμείς, που να πάμε;», έλεγε η μάνα μου. «Μπρος! Γρήγορα έξω!». Μας πήραν τότε συνοδεία με τα όπλα για την εκκλησία, εμένα, τη γιαγιά μου και τη θεία Ελένη. Οι δρόμοι ήταν γεμάτοι από αυτούς τους Κουκιώτες με τις κάπες και τα όπλα, που κουβαλούσαν και φόρτωναν στα αμάξια βελέντζες, τσέργες και ό,τι άλλο έβρισκαν στα σπίτια που πλιατσικολογούσαν. Όσο λείπαμε εμείς, μπήκανε και στο σπίτι και πήρανε μια καινούρια βελέντζα της μάνας μου ωραία. «Πού την πας αυτήν; Μ' αυτήν σκεπάζω τα παιδιά μου», είπε σε έναν η μάνα μου. «Θα ρωτή-

σω τα ονόματά σας ποιοι είστε και θα σας την φέρω πίσω», είπε αυτός. Την πήρε και ούτε την είδαμε ξανά. Εγώ τότε φοβήθηκα που τους είδα έτσι αγριεμένους και είπα στη γιαγιά ότι θα γυρίσω από την εκκλησία πίσω στο σπίτι, αφού αυτοί έφευγαν από άλλο στενό για άλλα σπίτια. Επιστρέφοντας όμως για το σπίτι βρήκα κι άλλους στο δρόμο, οι οποίοι με σηκωμένη την κάννη των όπλων με διέταξαν να γυρίσω στην εκκλησία, όπου ξαναβρήκα τη γιαγιά μου. Μέσα στην εκκλησία βρίσκονταν πάρα πολλές γυναίκες, ενώ τους άντρες τους είχαν έξω στη γραμμή, από το καμπαναριό ως κάτω. Κάθε λίγο ερχόταν ένας από αυτούς μέσα, μας έδειχνε ένα τρυπημένο κράνος και έλεγε: «Το βλέπετε αυτό; Εσείς θα το πληρώσετε!». Ήταν κι ένας παπα-Θανάσης εκεί και μας έλεγε να κάνουμε υπομονή και προσευχή. Σε λίγο ανοίγουν οι πόρτες, μας βγάζουν όλους έξω στο χιόνι, μας βάζουν στη γραμμή με τα πολυβόλα στημένα μπροστά στην πόρτα του Αγίου Νικολάου. Οι γυναίκες από εδώ, οι άντρες απέναντι. Τρέμαμε έξω στο χιόνι από το κρύο και τον φόβο. Είπαμε: «Θα μας θερίσουν», όπως ακούγαμε ότι έκαναν σε άλλα χωριά. Παίρνουν τους άντρες τότε, τους βάζουν στα αυτοκίνητα και τους μεταφέρουν σε καταναγκαστικά έργα, τους περισσότερους στη Λαμία. Μας κράτησαν έξω πολύ ώρα κι έπειτα μας ξαναέβαλαν μέσα στην εκκλησία, όπου ήμασταν μόνο γυναίκες. Όταν βράδιασε, έφεραν ένα τανκς με την κάννη του στραμμένη προς την εκκλησία. Είχαν σκοπό να μας κάψουν.

ΓΙΑ ΜΕΘΑΥΡΙΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΠΟΔΕΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

(Το άρθρο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ της Κατερίνης, στις 8-2-1953. Συντάκτης του είναι ο Σ. Π. Μπλάτσιος. Την εποχή εκείνη η περιγραφή των παραθεριστικών τόπων και της φύσεως είχε μέσα της το στοιχείο του αυθορμητισμού και τον ρομαντισμό του συγγραφέα να εκφράσει τις απόψεις του, εν αντιθέσει με τη σημερινή εποχή όπου επικρατεί η σκοπιμότητα, η εμπορευσιμότητα και η κατευθυνόμενη διαφήμιση).

Το ωραιότερο όνειρο για όποιον άνθρωπο έννοιωσε τη ζωή και ο οποίος είναι ούτε πολύ πλούσιος ούτε πολύ πτωχός, που έχει μ' άλλα λόγια μέτρια εισοδήματα, είναι να μπορεί να περάσει ολίγες εβδομάδες ή και μήνες το χρόνο ήρεμα κι' ευχάριστα σε κάποιο μέρος παραθεριστικό με κλίμα υγιεινό, μακριά από το θόρυβο των πόλεων και με συνδυασμό βουνού και θάλασσας, σ' ένα μέρος που οι κάτοικοί του να είναι πρόσχαροι, φιλόξενοι και πολιτισμένοι κι' όπου οι τιμές των ενοικίων και των τροφίμων να είναι λογικές και να μην ξεπερνούν τις δυνατότητες που έχει το πορτοφόλι του.

Αλλά θα μου είπητε: κύριέ μου υπάρχει ένα τέτοιο ιδανικό μέρος; Και βέβαια υπάρχει. Αυτό είναι το γραφικό, το όμορφο, το ξακουστό ΛΙΤΟΧΩΡΟ.

Το Λιτόχωρο είναι το κομμάτι της μακεδονικής γης που βλέπει ολόκληρο σχεδόν στο Αιγαίο Πέλαγος και απέχει 24 χιλιόμετρα από την Κατερίνη και 90 χλμ περίπου από τη Λάρισα. Η συγκοινωνία από την Κατερίνη γίνεται με πολυτελή Λεωφορεία τρις της ημέρας, τα δε τραίνα του εσωτερικού και εξωτερικού σταματούν όλα γενικώς στο σταθμό Λιτοχώρου, από όπου παραλαμβάνουν τους επιβάτας πολυτελή Λεωφορεία. Το χωριό αυτό με τα κάτασπρα σπιτάκια του βρίσκεται στους πρόποδες του Ολύμπου, όπου έζησεν ο Ξένιος Ζευσ και από όπου επήγασεν ανά τους αιώνας η ονειρώδης ελληνική φιλοξενία. Οι κάτοικοί του είναι θαλασσινοί ως επί το πλείστον. 160 σκάφη είχε προπολεμικά το Λιτόχωρο μικρά και μεγάλα τα οποία ωδηγούσεν η κυανόλευκος σ' όλα τα μέρη της υδρογείου. Εκεί ο ξένος βρίσκει μια πρόσχαρη υποδοχή εκ μέρους των κατοίκων του.

Απάνω από το χωριό είναι το δασύλλιο των Αγίων Αποστόλων και του Αη-λιά. Εκεί όταν βρίσκεσαι ιδίως τις πρωινές ή και τις απογευματινές ώρες, νομίζεις ότι βρίσκεσαι σε κανένα ελβετικό τοπίο, σαν κι αυτά που βλέπουμε στον Κινηματογράφο με πανύψηλες οξιές, πεύκα και έλατα κι' ένα σωρό άλλα δέντρα που απαρτίζουν το δασύλλιο αυτό. Εκεί αναβλύζει γάργαρο και κρυσταλλένιο νερό. Εκεί είναι θαύμα της φύσεως.

Από εκεί κι επάνω αρχίζει ο γέρο Όλυμπος. Δεξιά του χωριού βρίσκεται το μετόχι του Αγίου Διονυσίου και παραπάνω το μοναστήρι.

Αυτά τα τοπία και οι καλλονές δεν περιγράφονται. Από το χωριό έως το μοναστήρι είναι τόσες πολλές... Στο κάτω μέρος του χωριού και σε απόστασι περίπου 5 χιλιόμετρα βρίσκεται η θάλασσα, η γραφική ακρογυαλιά,

η Πλάκα στην οποία το καλοκαίρι τα περισσότερα τραίνα κάνουν στάσι. Ποιος δεν πήγε στην όμορφη Πλάκα...

Προπολεμικά όλοι οι εκδρομείς, εντόπιοι και ξένοι (ευρωπαίοι ως επί το πλείστον) περνούσαν από το Λιτόχωρο διαβαίνοντας για τον Όλυμπο, όλοι τους θαύμαζαν τα ωραία τοπία, την ομορφιά και καθαριότητα του χωριού αυτουνού.

Το ωραίο και νεόκτιστο ξενοδοχείον «Όλυμπος» του κ. Ξενοφώντος Γκολέμα, που έχασε την επίπλωσί του από πολεμικά γεγονότα, δεν κατέστη δυνατόν ν' ανασυγκροτηθή πλήρως. Παρ' όλα όμως αυτά, ο καλός και προοδευτικός αυτός συνάδελφος κατόρθωσε να το φέρη εκ των ενόντων εις θέσιν ευπρεπή.

Και τώρα ας επιτρέψουν οι καλοί αυτοί κάτοικοι του Λιτοχώρου να τους δώσω μια συμβουλή.

Η επιτυχία σας να προσελκύσετε τους ξένους, συνίσταται στο να μην επιθυμείτε να κερδοσκοπείτε εκμεταλλευόμενοι τους ξένους. Η κωμόπολις αυτή πρέπει να γίνη μοναδική στο είδος της: Οι άνθρωποι που έρχονται στο χωριό σας δεν είναι ούτε πλούσιοι ούτε και φτωχοί. Αν τους περιποιηθείτε χωρίς να προσπαθήσητε να τους εκμεταλλεύεσθε, δεν θα λείψουν ποτέ και κοντά σ' αυτούς θα έρθουν και πολλοί άλλοι. Έτσι από τη βρύση της μικρής σας πόλεως το νερό δεν θα λείψη ποτέ, κι' απ' αυτό το νερό θα πίνουν όλοι οι κάτοικοι. Από σας λοιπόν εξαρτάται να μην καταστρέψετε ποτέ αυτή τη βρύση, αλλά να δροσίζη πάντα εσάς και τα παιδιά σας και τα παιδιά των παιδιών τους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΑΠΕΤΥΧΕΝ ΑΛΛ' ΕΔΙΚΑΙΩΘΗ

(Το άρθρο που ακολουθεί είναι δημοσιευμένο στο περιοδικό ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ της Θεσσαλονίκης, τεύχος 9, μήνας Φεβρουάριος 1967. Συντάκτης του είναι ο δημοσιογράφος Ηλίας Ι. Κύρου, ο οποίος υπήρξε για πολλά έτη αρχισυντάκτης της εφημερίδας ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ και διατηρούσε στενές σχέσεις με το Λιτόχωρο, τόσο λόγω συγγενικών δεσμών (με την οικογένεια Πιστικού) όσο λόγω του παραθερισμού του στην κωμόπολή μας κατά τις δεκαετίες του '50 και '60. Το κείμενο συνοδεύεται με φωτορεπορτάζ από την παραλία της Πλάκας, ενός παλαιού αρχοντικού του Λιτοχώρου με την χαρακτηριστική τοξωτή εξώπορτά του και το εικόνισμα της Αγίας Σολομωνής που σώθηκε από την καταστροφή του 1878.

Η αποκατάσταση της ιστορικής μνήμης της επανάστασης του Ολύμπου και της Μακεδονίας στα 1878, έγινε με τη δημοσίευση του άφθονου υλικού των συλλογών από τα ιστορικά αρχεία και με τις συνθετικές εργασίες των σπουδαίων επιστημόνων. Όμως άρθρα, όπως το παρακάτω του Ηλία Κύρου, τονίζουν τη σημασία της επανάστασης και προβάλλουν την ουσιώδη συμβολή των κατοίκων του Λιτοχώρου, των εραστών αυτών της ελευθερίας).

Εις την δυτικώς του Αξιού Μακεδονίαν, όπου, ολίγα έτη μετά την άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως, εξεδηλώθη η πρώτη ένοπλος αντίστασις του υποδούλου ελληνικού Έθνους κατά του ασιανού επιδρομέως, επέπρωτο να εκραγή και να κατασταλή, εν συνεχεία, εις πέλαγος φλογών και ποταμούς αιμάτων, η τελευταία επανάστασις των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων.

Υπό το προστατευτικόν σκότος της νυκτός της 15ης προς την 16ην Φεβρουαρίου 1878, δύο πλοία προσήγγισαν τον ορμίσκον της Πλάκας Λιτοχώρου και απεβίβασαν 600 εθελοντάς υπό τον λοχαγόν του Ελληνικού Στρατού Κοσμάν Δουμπιώτην, εκ Δουμπιών της Χαλκιδικής. Απλοϊκοί αλλά γενναίοι άνδρες του Λιτοχώρου, φλεγόμενοι από πατριωτισμόν και έρωτα προς την ελευθερίαν ανέμενον και υπεδέχθησαν τους εθελοντάς, οι οποίοι θα απετέλουν το στρατιωτικόν φύραμα διά την αποφασισθείσαν επανάστασιν. Και όλοι μαζί επήραν τον δρόμον προς το Λιτόχωρο, όπου όλοι οι άνδρες και αι γυναίκες του υπερηφάνου κεφαλοχωριού με την μεγάλην αγωνιστικήν παράδοσιν, μαζί με τους γέροντας και τα παιδιά, ανέμεναν τους ελευθερωτάς. Τους οριστικούς ελευθερωτάς του χωριού των και όλης της Μακεδονίας, όπως επίστευαν.

Ήτο εποχή γιγαντιαίων κατολισθήσεων και ριζικών αλλαγών εις την Βαλκανικήν. Οι Ρώσοι, νικώντες τους Τούρκους, κατήρχοντο γοργώς προς την Κωνσταντινούπολιν, δημιουργούντες, από την λάσπην που εξύμωσαν τα υποδήματά των, το βουλγαρικόν κράτος, ενώ η Αυστρία, ανησυχούσα εκ της σλαβικής προελάσεως προς νότον, εκινείτο διά την κατάκτησιν της Βοζνίας και Ερζεγοβίνης. Οι ξένοι έψαυαν ή και εισήρχοντο εις

την περιοχή των εθνογραφικών και ιστορικών ορίων του Ελληνισμού. Θα κατεδικάζετο, λοιπόν, η Ελλάς εσαεί εις την ειρκτήν της Όθρου;

Υπό το άγχος της ενδεχομένης αυτής οριστικής καταδίκης, ο υπόδουλος Ελληνισμός της Μακεδονίας και ολίγοι παράτολμοι πατριώται εκ της ελευθέρας Πατρίδος, παραβλέποντες το καταφανώς ακατόρθωτον, επεχείρησαν την επανάστασιν του 1878, που εξεδηλώθη εις την περιοχήν Ολύμπου – Πιερίων.

Το ανοργάνωτον και η μέχρις απιστεύτου βαθμού προχειρότης, αλλά και ο πατριωτισμός και η μέχρι του υψηλότερου βαθμού απόφασις διά την υπερτάτην προσφοράν, υπήρξαν τα χαρακτηριστικά της επαναστάσεως εκείνης, της οποίας εορτάζεται εφέτος η 89η επέτειος. Και υπό τας προϋποθέσεις αυτάς, δεν είναι παράδοξον ότι έληξε μέσα εις τας φλόγας του Λιτοχώρου και άλλων ιστορικών χωρίων του σημερινού Νομού Πιερίας, που ελαμπάδιασαν σαν δαδιά, διά να φωτίσουν μίαν ακόμη σελίδα απέλπιδος ηρωισμού της ακαταβλήτου ελληνικής Φυλής.

Η επανάστασις του Ολύμπου, ή του Λιτοχώρου, ως επίσης έμεινεν εις την ιστορίαν, απέληξεν εις αποτυχίαν, διότι ήτο αδύνατον να επικρατήση. Αλλ' υπήρξε πολύτιμος ως απόδειξις του ακαταβλήτου εθνικού φρονήματος του υπερόχου Μακεδονικού Ελληνισμού, ο οποίος ηγωνίσθη και εκεί υπό τας ευλογίας ενός μεγάλου ιεράρχου, του Νικολάου Κίτρου. Ο Σταυρός και το Ξίφος του Ορθοδόξου Γένους των Ελλήνων ηνώθησαν, όπως συνέβη μυριάκις εις την ιστορικήν πορείαν του περιουσίου Έθνους μας και εξήστραψε και την φοράν αυτήν το ελληνικόν θάρρος. Πριν επέλθη η πρόσκαιρος

νυξ της βραχυβίου, πλέον, δουλείας, οι ουρανοί του Ολύμπου κατηυγάσθησαν από το πνεύμα θυσίας, που οιστρηλατούσε τους ολιγαρίθμους αλλ' υπερόχους επαναστάτας.

Και ενώ οι εθελονταί οι εκ της Ελλάδος προσελθόντες, επανήρχοντο εις την ελευθέραν Πατρίδα, διά μακράς και κινδυνώδους πορείας, το πυρ το επαναστατικόν μετεδίδετο, από κορυφής εις κορυφήν, μέχρι των Πρεσπών.

Τοιουτοτρόπως διετηρήθη ο επαναστατικός αυτός άνεμος επί δύο σχεδόν έτη. Μέχρι του 1880. Και εφώλιασεν έπειτα εις τας υψικαρήνους δρυς που περιβάλλουν τας Πρέσπας και τας σκιάζουν από του ύψους του Βιτσιίου και των ακρωρειών του Γράμμου, αναμένων τον νέον ελληνικόν άνεμον, που έπνευσε κάποιαν οκτωβριανήν πρωίαν του 1912, από τα αυστηρά πρανή της Μελούνας.

Ήργησεν ολίγον η ώρα της δικαιώσεως, αλλ' όμως ήλθεν. Και ο ήλιος της ελληνικής Ελευθερίας εφώτισε το καφαλισμένον Λιτόχωρον, τας χιονοσκεπείς κορυφάς του Ολύμπου και ολόκληρον την περιλημένην Μακεδονίαν μας. Ιδού η καταξίωσις της απέλπιδος επαναστάσεως του 1878 και όλων των ενόπλων κινημάτων του υπερόχου Μακεδονικού ελληνισμού – του ακαταβλήτου αυτού Ακρίτα του Γένους.

**Ο JEAN ΒΟΤΡΟΤ ΓΡΑΦΕΙ ΓΙΑ ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ
ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ, ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ
ΚΑΙ ΤΗ ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΑ ΤΟΥ ΕΥΖΩΝΟΥ**

(Στις 10 Σεπτεμβρίου 1927 ανέβηκε από το Λιτόχωρο στον Όλυμπο ίσως η πολυπληθέστερη και μεγαλύτερη ομάδα, στην οποία συμμετείχαν ξένοι και Έλληνες ορειβάτες, γιατροί, δημοσιογράφοι, καθηγητές, προσκοπίνες και Έλληνες εύζωνοι. Συνολικά 105 άτομα –ανάμεσά τους μέλη ορειβατικών συλλόγων του εξωτερικού και του Οδοιπορικού Συνδέσμου Αθηνών– ξεκίνησαν από το Λιτόχωρο με 56 υποζύγια (ζώα) που χρειάστηκαν για να μεταφέρουν το υλικό τους. Τις επόμενες ημέρες, 11 και 12 Σεπτεμβρίου 1927, οι περισσότεροι ανέβηκαν στον Προφήτη Ηλία, άλλοι στο Στεφάνι, στο Σκολιό και μέσω Σκάλας 23 έφτασαν στον Μύτικα. Ήταν η πρώτη φορά που και γυναίκες ανέβηκαν στον Μύτικα.

Διοργανωτής της διεθνούς αυτής αποστολής και συνάντησης ήταν ο Σπήλιος Αγαπητός και αρχηγός ο Frederic Boissonnas. Την ανάβαση κάλυψαν Έλληνες και ξένοι δημοσιογράφοι.

Ο Γάλλος δημοσιογράφος Ζαν Μποτρό (Jean Botrot) ήταν απεσταλμένος της εφημερίδας Journal Quotidien (Ζουρνάλ Κοντιτιέν) της χώρας του. Τις εντυπώσεις και

παρατηρήσεις του τις απέστειλε για δημοσίευση στις εφημερίδες της χώρας του. Το άρθρο που ακολουθεί είναι δημοσιευμένο στην εφημερίδα ΦΩΣ της Θεσσαλονίκης σε συνέχεια στις 9 και 10 Οκτωβρίου 1927 με τίτλο «Η Ελλάς της χθες και της σήμερα» και υπότιτλους «Τα μυστήρια του Ολύμπου, το Λιτόχωρον και η φουστανέλα του Ευζώνου, Η άγρια ευμορφιά του Ολύμπου, Μεταξύ ουρανού και γης». Το άρθρο του Jean Botrot συνοδεύεται από μια φωτογραφία βράχου, πλησίον του θρόνου του Διός, όπου οι ληστές Γιαγκούλας, Μπαμπάνης και Τσαμίτας έχουν γράψει τα ονόματά τους).

Εξακολουθών να γράφη εις την Παρισινήν «Κοντιέν» τας εξ Ελλάδος εντυπώσεις του, ο Γάλλος δημοσιογράφος κ. Ζαν Μποτρώ επιστέλλει τα εξής προς την εφημερίδα του:

ΑΘΗΝΑΙ, Οκτώβριος. – Κάτι τι το έκτακτον έλαβεν εσχάτως χώραν εις το χωρίον του Λιτοχωρίου.

Δεν γνωρίζετε το Λιτόχωρον;

Είνε ένα μεγάλο σφάλμα σας! Το Λιτόχωρον ή Λιτοχώρι είνε μια μικρή τρύπα, ευρισκομένη μεταξύ θαλάσσης και βουνού, επί της γραμμής του Οριάν-Εξπρές, υπό την σκέπην του Κάτω Ολύμπου. Οι Έλληνες της Μακεδονίας έρχονται σ' αυτό με μεγάλην ευχαρίστησιν να παραθερίσουν, διότι οι κορέοι είνε ολιγαριθμότεροι και τα κουνούπια ολιγώτερον άγρια παρά τα των περιφερειών της Θεσσαλονίκης. Κατά το υπόλοιπον του έτους είνε ένα χωριό απομεμονωμένο, χαμένο μέσα στα δάση, ένα ξεχασμένο στενό σημείον του κόσμου.

Τι λοιπόν συνέβη εις το Λιτόχωρον μια πρωία του Σεπτεμβρίου και οι καμπάνες εχτύπησαν χαρμόсуνα αι δε γυναικούλες θα μιλούν για πάντα;

Δεν θα σας κρύψω το μυστικόν επί πολύ. Ήτο η ημέρα της αφίξεως εξήκοντα αλπινιστών Ελλήνων, Ελβετών, Γάλλων, Ισπανών, ωπλισμένων όπως έπρεπε με όλα τα απαραίτητα. Πίσω από αυτούς ήρχοντο σαν τιμητική φρουρά τεσσαράκοντα στρατιώται του συντάγματος των ευζώνων, φέροντες ακόμη την φουστανέλαν, τα τσαρούχια, τις άσπρες μάλλινες κάλτσες. Δεν λησμονώ όμως και τα πενήντα μουλάρια τα φορτωμένα με τα μπαγάζια μας και τα οποία έκλειαν την πομπήν συρόμενα από τους οδηγούς των, τους καλουμένους «αγωγιάτες», καθώς και τον μάγειρον της αποστολής τον ακούοντα εις το όνομα κύριος Κάκαλος.

Ο κύριος Κάκαλος αυτός είναι ο καλλίτερος κυνηγός του ζαρκαδιού και ο πλέον καλός οδηγός της περιφέρειας ολοκλήρου. Δεν του λείπει τίποτε. Ξέρει μερικές συνταγές που μπορεί να τον θαυμάζης. Τον υποπτεύομαι ότι έχει σχέσεις με τους Θεούς...

Αυτός λοιπόν ήτο ο κύριος Κάκαλος όστις ανελάμβανε να μας οδηγήση κατά την εις τον Όλυμπον ανάβασιν, οργανωθείσαν παρ' ενός ενδεδειγμένου αλπινιστού, του κ. Μπουασονά και δύο Ελλήνων φιλάθλων, των κ.κ. Ιωαννίδου και Αγαπητού. Το καραβάνι αποτελείται ειδικώς από αναρριχητάς και ελληνιστάς όλων των εθνών, μεταξύ των οποίων οι κ.κ. Μπωντ-Μπωβύ, πρόεδρος της εταιρείας των καλών τεχνών της Ελβετίας και Ξίμενς, ιδρυτής της ισπανικής εν Αθήναις σχολής.

Η θριαμβευτική είσοδος μας εις Λιτόχωρον αφύπνισεν εις τους αυτόχθονας εντυπώσεις ομοίας με εκείνας

που έχουν οι μικροί θεαταί του μεγαλείου και του πλούτου του Μιχαήλ Στρογκώφ. Εφ' όλων των εξωστών της μεγάλης πλατείας, των με χάρι βαμμένων ροζ ή πρασίνων, όλες οι οικογένειές μας παρατηρούν με θαυμασμόν. Μόνον οι γέροντες με το μαύρο καπελάκι στο κεφάλι δακτυλοδεικτούν ζωηρώς τον Κάκαλον, βλέποντες τας διαφανείς κορυφάς του όρους.

- Τι του διηγούνται; Ερωτώ ένα πολύγλωσσον σύντροφον.

- Λέγουν πως οι αετοί μόνον φθάνουν κει πάνω.

- Όστε σπανίως ανεβαίνουν;

- Δεν ανεβαίνουν σχεδόν ποτέ. Ούτε ένας, έστω και ο μανιωδέστερος αλπινιστής δεν ανέβη επί δεκαετίαν ολόκληρον εις τον θρόνον του Διός ή την «Σκολιάν» κορυφήν, φοβούμενος τους κλέφτες του κάτω Ολύμπου...

Δεν μου εδόθη καιρός να καταληφθώ από τον φόβον, διότι το σύνθημα της αναχωρήσεως εδίδετο. Δεν ήμην συνηθισμένος και γι' αυτό μου έδωσαν ένα μουλάρι ακούον εις το όνομα «Κουρτζ». Τι διάβολο! Ποιός έδωκε το όνομα του σοφού αυτού εις το μουλάρι που κάθημαι; Θαύμα! Και όμως! Είναι ένα ζώον ήρεμο, προσεκτικό και γλυκό, το οποίον μου αφήκε μια καλή ανάμνησι.

Πρέπει κανείς να διατρέξει 10 χιλιόμετρα ανάμεσα στους βράχους, διά να επιτύχη ανάβασιν δέκα μόλις μέτρων. Ιδιαίτερα εις τον Όλυμπον βρίσκει κανείς την περίπτωσιν αυτήν. Έτσι πέρασεν ολόκληρος η ημέρα μας για να φθάσωμεν μέχρι του εξωκκλησίου του Αγίου Διονυσίου, ευρισκομένου εις 1200 μέτρων ύψος. Αι από κόκκινα κεραμίδια στέγες της οάσεως του Λιτοχώρου εχάθησαν πια, γιατί μας απεκλείσθη ο ορίζων

από τους πυκνούς θάμνους. Το κυανούν της θαλάσσης δεν εχάιδευε πια το βλέμμα μας. Πηγαίναμε σκοντάφτον – τα δεξιά και αριστερά, τα κατεσπαρμένα από πέτρες μονοπάτια. Η άφιξίς μας εις το παρεκκλήσι του Αγίου Διονυσίου διέκοψε μια συνομιλία η οποία επί μακρόν μας απησχόλει με τας αρχαιότητας.

Ο Παπά-ηγούμενος, ο ανώτερος του μέρους τούτου, μας υπεδέχθη προ της θύρας με το επιτραχήλιον και με χαμόγελο στο στόμα. Ήτο ένας μεγαλοπρεπής την όψιν κολοσσός, με μαύρην γενειάδα και γυαλιστά μάτια, περισσότερο Κοζάκος παρά εκκλησιαστικός. Αφέθη να κινηματογραφηθή μαζί μας από ένα οπερατέρ του καραβανίου μας. Κατόπιν μας συνέστησεν εις τους άλλους παπάδες, οίτινες μας καλοσωρίζουν. Μόνος ο κελλάρης του μοναστηριού, ο οποίος έκανε κηριά εκείνη την ώρα ηρνήθη να εγκαταλείψη την θέσιν του, έβγαλε δε αγρίας φωνάς όταν η κινηματογραφική μηχανή ηθέλησε να τον αποθανάτιση. Μόλις ενύχτωσεν, ο Παπά-ηγούμενος μας εσέρβιρε το φαγητόν με τα «ίδια του τα χέρια». Δεν υπερβάλλω διότι εις το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου δεν είδα ούτε ένα πηρούνι.

Κατόπιν ολονυκτίου παραμονής υπό την σκηνήν, εξακολουθεί γράφων ο έκτακτος απεσταλμένος της «Ζουρνάλ» κ. Ζαν Μποτρώ, εξακολουθούμε τον δρόμον μας επί δεκάωρον περίπου, μέχρις ότου φθάσωμεν εις το οροπέδιον «Καλύβια», όπου θα εγκαταστήσωμεν το υψηλότερον μας στρατόπεδον.

Εκεί εις τα Καλύβια έννοιωσα καλλίτερα την άγρια ομορφιά του Ολύμπου. Σαν μαλλιά μπλεγμένα τα πεύκα μας περιτριγυρίζουν εξ όλων των σημείων. Εις το άκρον της σκηνής μας ανοίγεται μια άβυσσος βάθους

χιλίων μέτρων. Εις το βάθος αυτής βρίσκεται λίγη πρασινάδα.

Ότι και αν ήσαν τα Καλύβια αυτά, κάτι άλλο αντεπροσώπευον, παρά σημείον αναψυχής. Υποφέραμε καθ' όλην την διάρκειαν της ημέρας από ζέστην 35 βαθμών. Η νύχτα αντιθέτως ήτο τόσο ψυχρά ώστε μας παρέλυε τας κινήσεις. Εμείναμε καθηλωμένοι επί του εδάφους, ενώ οι εύζωνοι γύρω από τις φωτιές εχόρευαν τραγουδώντας τα πιο νοσταλγικά τραγούδια στρατιώτου που χάνει την ξανθούλα του ή ανθρώπου που ο Τουρκικός ζυγός τον βαρύνει και ζητεί την λευθεριά του. Αλλά η αυγούλα μας επεφύλλασε εκπλήξεις. Μας επεφύλλασε το εύμορφο θέαμα μιας θάλασσας ναρκωμένης και στεφανωμένης από τριανταφυλλένιο διάδημα, εις το βάθος του οποίου διεκρίνετο το όρος Άθως.

Εξημέρωσε και η εκ σκηνών πόλις μας ξυπνά με θόρυβον. Οι αγωγιάτες σπεύδουν στα βαθουλώματα των βράχων να συλλέξουν χιόνι, το οποίον τηκόμενον καταλλήλως θα εχρησιμοποιείτο για την πρωινήν τουαλέτα μας. Ούτε σταγόνα ύδατος είχαμε πλέον... Κατά το διάστημα τούτο ο μάγειρος και οι βοηθοί του σοβαροί, ώσπερ ιερείς των αρχαίων, εθυσίαζον ένα αρνί, το οποίον θα εψήνετο αλά κλέφτα διά να μας χρησιμεύση ως γεύμα. Σας δίδω τον τρόπον κατασκευής του φαγητού αυτού: Μόλις γδάρετε το δύστυχο τούτο χορτοφάγον, το περνάτε επάνω σε μια σούβλα και το ψήνετε σε σιγανή φωτιά. Το τοιούτον όμως είναι δύσκολο να γίνη μέσα στα εξευρωπαϊσμένα σαλόνια μας. Αλλά θα έπρεπε να παρευρίσκεσθε εις την πανδαισίαν αυτήν!

Περί την 7^{ην} πρωινήν οι αρχηγοί της εκδρομής σηκώνουν τα μάτια προς τον ουρανόν και δείχνουν τας

υψηλάς κορυφάς προς τας οποίας θα ανηρχόμεθα. Πόσον άγριες ήσαν αυτές οι βασίλισσες των βουνών με τους πύργους των, των πενήντα μέτρων ύψους και τα υποπόδια των σκεπασμένα από χιόνια. Ευτυχώς ένας Έλληνα μου εξηγεί διάφορα ονόματα των βράχων αυτών. Το Σχολείον, το Παληομοναστήρι, το Σαράι που ελληνικά σημαίνει παλάτι, το Καφενείον...

- Από πότε, ρωτώ, τα βουνά αυτά ωνομάσθησαν έτσι;

- Ανέκαθεν.

- Όστε ανέβηκαν άνθρωποι έως εδώ;

- Μην αμφιβάλλετε. Πιθανόν και να έζησαν. Ο Όλυμπος έχει το μυστήριόν του. Οι Έλληνες της σήμερον δεν γνωρίζουν τί έκαναν οι Έλληνες της χθες.

Και κατόπιν μικράς σκέψεως:

- Ή μάλλον γνωρίζουν πολύ καλά ότι οι Έλληνες της χθες κατώρθωσαν τα πάντα...

- Εμπρός!

Φθάνομεν επιτέλους εις τους πρόποδας του Στεφάνου. Δεν μας απέμενε πλέον ειμή στενός δρομίσκος διά να αντικρούσωμεν τον γίγαντα-λίθον.

- Εμπρός! Εμπρός! Εμπρός!

Οι αετοί πετούν πάνω από τα κεφάλια μας. Ζαρκάδια ξεπετούνται από τους βράχους. Φθάνομεν. Το «Στέφανον» μοιάζει σαν να ήρχετο κατεπάνω μας για να μας καταπιή. Τί ωραίο μεγαλοπρεπές θέαμα. Και πλάι μας ευρίσκετο το βουνό του «Άη Ληά». Ο ήλιος παιγνιδιάρικα σήκωνε την φωτισμένη σκόνη των βράχων. Ένα σύννεφο ήτο κάτω από τα πόδια μας σαν να παρουσίαζε την περιφέρειαν εκείνην καιομένην. Μου φαινότανε ότι υπερφυσικά όντα εβασίλευον παντού. Ο

θρόνος του Διός; Γύρω του είχε κουφώματα στις πέτρες επάνω.

- Μπορεί να πη κανείς, λέγει ένας εύθυμος αλπινιστής, πως εδώ ήτο το Κοινοβούλιον...

- Πες τε καλλίτερα «ο θάλαμος των Θεών», εδιόρθωνε λέγων ένας σοβαρός συνταξιδιώτης μας. Και παρατηρήσατε ότι οι αρχαίοι Έλληνες τίποτε δεν έκαναν χωρίς αιτία. Ούτε αυτήν την μυθολογίαν. Το να γίνη ο Όλυμπος κατοικία των αθανάτων έχει δύο αφορμάς. Πρώτον, διότι ευρίσκεται πολύ κοντά με τον ουρανόν. Δεν θα εξεπλησσόμην και τόσον αν εμάνθανα ότι το σημείον που ιστάμεθα τώρα το επεσκέπτοντο καθημερινώς οι απόγονοι του Ομήρου και ησθάνθησαν τα αυτά που αισθανόμεθα ημείς τώρα.

Οι αλπινισταί εσκαρφάλωσαν ήδη προς το «Στέφανον», ενώ εγώ ηκολούθουν άλλους που έσπευδον προς τον «Άη Ληά», δηλαδή τον Άγιον Ηλίαν, ετέραν υψηλήν κορυφήν. (Εδώ διακόπτεται, μάλλον απότομα, η ανταπόκριση του δημοσιογράφου. Συνεχίζεται σε άλλο φύλλο της εφημερίδας με το παρακάτω κείμενο).

ΠΑΡΙΣΙΟΙ. Οκτώβριος. – Συνεχίζων τας εξ Ελλάδος ανταποκρίσεις του ο έκτακτος απεσταλμένος της «Ζουρνάλ» κ. Ζαν Μποτρώ γράφει τα εξής.

Μετά την αρχαίαν Ελλάδα έρχεται η Μεσαιωνική. Μόλις εγκατέλειψα τον Όλυμπον ηθέλησα να επισκεφθώ τας Μονάς του Πίνδου, τα Μετέωρα. Από το βουνό του Διός προς τα χριστιανικά αυτά θυσιαστήρια ο δρόμος είναι ωραίος και μεγάλος.

Ο DANIEL BAUD-BOVY ΓΡΑΦΕΙ ΣΤΑ 1927 ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟ ΟΛΥΜΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

(Το άρθρο-κείμενο που ακολουθεί είναι δημοσιευμένο στην εφημερίδα ΦΩΣ της Θεσσαλονίκης, στις 6 Νοεμβρίου 1927, με τίτλους «Άλλοτε και τώρα, Ο ιερός Όλυμπος των αρχαίων Ελλήνων, Η κορυφή που λέγεται ΝΙΚΗ του Κωνσταντίνου» και υπότιτλους «1913-1927, Ο όγκος του Ολύμπου, Εκεί που εβασίλευεν ο Ζεус, Η αιχμαλωσία του Ρίχτερ, Ο νικηφόρος ελληνικός στρατός, Το ιστορικό μπουκάλι, Η νίκη του Κωνσταντίνου, Πως ανευρέθησαν τα έγγραφα». Συντάκτης του είναι ο Daniel Baud-Bovy (Δανιήλ Μπωντ-Μπωβύ).

Ο Daniel Baud-Bovy (1870-1958) ήταν σημαντικός συγγραφέας, διακεκριμένος τεχνοκρίτης και πρότανης της Σχολής Καλών Τεχνών της Γενεύης Ελβετίας. Υπήρξε φίλος και συνεργάτης του Fred Boissonas με τον οποίο κατέκτησαν τον Μύτικα στις 2-8-1913. Ξαναπήρθαν μαζί στον Όλυμπο το 1919 και το 1927.

Η ανάβαση που πραγματοποιήθηκε από το Λιτόχωρο τον Σεπτέμβριο 1927 στον Όλυμπο ήταν ίσως η μεγαλύτερη που επιχείρησε οργανωμένη ομάδα και είχε την υλική συμπαράσταση της ελληνικής κυβέρνησης. Περιγραφές αυτής της αποστολής δημοσίευσαν ξένοι και Έλληνες δημοσιογράφοι. Ο ίδιος ο Daniel Baud-Bovy διέσωσε τις ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες της ανάβασης με άρθρο που δημοσιεύτηκε στις 29-10-1927

στην εφημερίδα «L' Illustration» με τίτλο «Le haut Olympe», Ο Άνω Όλυμπος).

Ο όγκος του Ολύμπου όστις εγείρεται εν είδει πλαισίου του Θερμαϊκού κόλπου, μεταξύ της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας, όστις χωρίζει προς Νότον τον Πηνειόν, προς Βορράν τον Βιστρίτσαν τον αρχαίον Αλιάκμονα δηλαδή, υποδιαιρείται διά της Πέτρας και της Πεδιάδος της Καρυάς εις τρεις κορυφάς γνωστάς ως Πιέρρεια όρη, άτινα κλείουν την Μακεδονίαν εις κάτω Όλυμπον ούτινος αι ρίζαι πίπτουν εντός της κοιλάδος των Τεμπών και εις άνω Όλυμπον τον γνωστόν ως πυρήνα του όλου συγκροτήματος.

Εκεί ακριβώς, εις το τελευταίον σύστημα το απάτητο, ο Ήφαιστος έκτισε τας ωραίας κατοικίας των θεών εις τας «τραπέζας της οποίας πίνουν το νέκταρ και τρώγουν την Αμβροσίαν». Ούτε η βροχή, ούτε οι άνεμοι, ούτε η χιών δεν μπορούν να ταράξουν την ησυχίαν του μέρους όπου αι μούσαι και αι χάριτες εστόλιζαν διά της παρουσίας των τα πάντα. Καθισμένη εις τα σκαλοπάτια του θρόνου του Διός η Θέμις τον ενέπνεεν εις τας θελήσεις αυτού. Η Ίρις με τα γρήγορά της και φτερωτά πόδια μετέφερε τας διαταγάς.

Έτσι περνούσεν η ζωή των δώδεκα μεγάλων θεών επάνω στο άγιο και τρομερό των όρος, το οποίον οι αρχαίοι ποιηταί ύμνησαν λέγοντες: «Ο απέραντος Όλυμπος, ο Όλυμπος με τις ατελείωτες γιορτές, ο Όλυμπος ο συννεφιασμένος, ο Όλυμπος με τις αμέτρητες κορφές, ο Όλυμπος ο χιονισμένος, ο Όλυμπος των εκρήξεων».

Υπό τους Μακεδόνας βασιλείς, από μυθικός γίνεται ιστορικός. Τα φυσικά του οχυρώματα παίζουν μέγαν ρόλον εις τους αγώνας κατά των Ελλήνων και των Ρωμαίων. Τον χρησιμοποιούν ως σημείον επιθέσεως και ως βάσιν αμύνης. Μόνον το απίστευτον θάρρος του Μαρκίου Φιλίππου ηδυνήθη να τον φέρη έως εκεί. Δεν εδίστασε να αποπειραθή την ανάβασιν του κάτω Ολύμπου, οδηγών μέχρι της θαλάσσης το ιππικόν αυτού, τα πολεμοφόδιά του, τους ελέφαντάς του. Τα λοιπά ανήκουν εις την ιστορίαν. Κατά τον μεσαίωνα εις μοναχός των Μετεώρων ίδρυσε ναΐδριον προς τιμήν της Αγίας Τριάδος και ανήγειρε το μέχρι τούδε γνωστόν μοναστήριον του Αγίου Διονυσίου.

Είναι αναμφισβήτητον ότι οι ορεσίβιοι κάτοικοι των μερών τούτων ολίγον κατ' ολίγον μετεβλήθησαν εις τους γνωστούς αρματολούς και κλέφτας τους κατά των Τούρκων πολεμήσαντας χάριν του Ολύμπου, τόσον επιτυχώς. Άλλωστε, και το παλιό λαϊκό τραγούδι των Ελλήνων μαρτυρεί την τότε κατάστασιν.

*«Είμαι ο γέρω Όλυμπος
στον κόσμο ξακουσμένος».*

Αλλά ολίγον κατ' ολίγον οι κατά των Τούρκων μαχόμενοι κλέφτες και αρματολοί αφήκαν μερικούς απογόνους, οίτινες εθεώρουν φρόνιμον το να ληστεύουν ουχί πλέον τους αντιπάλους αυτών αλλ' οποιονδήποτε.

Ο Σονίνι, όστις επισκέφθη την Ανατολήν κατά διαταγήν του Λουδοβίκου του 15ου εν έτει 1780, ο Άγγλος διπλωμάτης Ούκουχαρ κατά το 1855, ο Γερμανός Γεωγράφος Ερρίκος Μπαρθ κατά το 1862, ο Άγγλος σοφός Τότζερ κατά το 1865, ο αυστριακός αξιωματικός Γκέρστερ τω 1875, ανέρχονται ολίγον κατ' ολίγον προς

το ύψος του βουνού τούτου το οποίον και μελετούν. Μόνον κατά το 1904 και 1905 ο Σέρβος γεωλόγος Κβίζικ ανέρχεται επί των αγρίων αυτών βράχων «όπου κάθε κλαρί και κλέφτης», όπως λέγει το τραγούδι. Ένας άλλος γεωγράφος ο Γερμανός Ρίχτερ επιχειρεί από το 1909 μέχρι του 1911 και κατόπιν τριών αποπειρών επιτυγχάνει να φθάση εις τας κορυφάς. Αλλά η ληστοσυμμορία του Λόλλιου θέτει άγριον τέλος εις την τρίτην του ταύτην απόπειραν, διότι είδε υπό τα βλέμματα του σφαζομένους τους δυο συνοδεύοντας αυτόν χωροφύλακας. Συρθείς υπό των ληστών από λημερίου εις λημέριον, μένει επί έν τετράμηνον αιχμάλωτός των. Και η Υψηλή Πύλη διά να επιτύχη την απελευθέρωσίν του, ηναγκάσθη να καταβάλη μεγάλα ποσά.

Η περιπέτεια αύτη φανερώνει πόσον μέγα δίκαιον είχον οι μηχανικοί, οι κατά το 1907 κατασκευάζοντες την σιδηροδρομικήν γραμμήν Αθηνών-Θεσσαλονίκης, αποτρέποντες ημάς από του να επιχειρήσωμεν ανάβασιν.

Κατόπιν μιας, κατά το έτος 1911, επισκέψεώς μας ανά τας Κυκλάδες και την Κρήτην ευρισκόμεθα εις Θεσσαλονίκην, κατά τα τέλη του Ιουλίου 1913. Μετέβημεν προς επίσκεψιν της απελευθερωθείσης Ηπείρου, προς διάσχισιν του Πίνδου, με αντικειμενικόν δε σκοπόν την συνάντησιν ημών μετά των νικηφόρων κατά των Βουλγάρων ελληνικών στρατευμάτων. Αλλά η χολέρα εθέριζε τους ήρωας του Κιλκίς. Απηγορεύετο η μετάβασίς μας εις το μέτωπον, χωρίς να είμεθα εμβολιασμένοι. Τότε πλέον αποφασίζεται η ανάβασίς μας

εις τον Όλυμπον, έστω και αν εφθάναμεν μέχρι του αγίου Ηλίου.

Την 30 Ιουλίου εφθάναμεν εις την κορυφήν εκείνην. Πόση μεγαλοπρέπεια! Τον παν ήτο ανθισμένο εκεί πάνω. Στο βάθος το Στεφάνι εφαινέτο τρομακτικόν. Ηθελήσαμεν να ίδωμεν τον θρόνον του Διός. Φορτωμένοι με δυο ζαρκάδια, τα οποία είχαν σκοτώσει οι συνοδοί μας, κατεβήκαμε κατευθείαν προς την πεδιάδα του Αγίου Διονυσίου διά του μεγάλου μονοπατιού του Μαυρολόγγου. Πόσον ωραία η αγρία φύσις!

Εδώ πάνω απεφασίσαμε να αφήσωμε κάτι τι προς ανάμνησιν. Μέσα σε ένα μπουκάλι ετοποθετήσαμε τα επισκεπτήριά μας, αφού προηγουμένως εχαράξαμεν επ' αυτών μερικές γραμμάς.

Την 3ην Σεπτεμβρίου 1927 το ατμόπλοιο «Πατρίς II» έφερεν εις τας Αθήνας είκοσι εκδρομείς αμφοτέρων των φύλων, Αμερικανούς, Ισπανούς, Άγγλους, Γάλλους και Ελβετούς, μεταξύ δε αυτών τον καθηγητήν Ξιμνές, τους κ.κ. Έλισσον και Στέφανον Μαϋ, Γεώργιον Μπουρντήν του «Φιγκαρώ» και Ζαν Μποτρώ της «Ζουρνάλ», Μπρουτ κινηματογραφιστήν της εταιρείας Πατέ και άλλους. Μετά οκταήμερον ο όμιλος ούτος πολλαπλασιασθείς κατ' αριθμόν έφθανεν εις τον Όλυμπον.

Το ίδιο και πάλιν μεγαλείον. Εξαφνικά μια ανάμνησι με τραβά. Το μπουκάλι που είχα αφήσει κατά το 1913. Ψάχνομε και ιδού αυτό. Τόσα χρόνια άθικτο εκεί πάνω. Στο ίδιο μέρος που το είχαμε κρύψει. Το σπάζομε και τα επισκεπτήριά μας βρίσκονται μέσα κιτρινωμένα.

Να τί είχαμε γράψει τότε το οποίο ξαναδιαβάζομε εγώ και ο φίλος μου Μπουασσονά:

«Την 2 Αυγούστου 1913, ώραν 9ην πρωινήν, μετά ύπνον γενόμενον μέσα στην καλύβην ξυλοκόπων του Μαυρολόγγου και συνοδευόμενοι υπό των κυνηγών Χρίστου Κάκαλου, όστις ήλθε μέχρι της κορυφής, Νίκου Μπιστικού εκ Λιτοχωρίου, και του βοσκού Αθάνα Κατραδή, εφθάσαμεν εις την κορυφήν του Ολύμπου και της εδώσαμεν το όνομα της «Νίκης» προς τιμήν του Βασιλέως Κωνσταντίνου. Πόση ομίχλη... Τί καταιγίδες... Τί βράχοι χιονισμένοι...».

- Δεκατέσσαρα έτη από τότε, μου λέγει ο Μπουασσονάς σφίγγων μου το χέρι.

Και αργότερα προσέθηκεν μελαγχολικώς:

- Η φορά αυτή είναι η τρίτη και η καλλίτερη. Αλλά είναι η τελευταία. Ποιός ξέρει;

Πάνω από το λημέρι του Ολύμπου τραγουδεί ο αρματολός των τριών κορυφών, ψάλλει το πεπρωμένον ρωτώντας και για το δικό του ακόμη.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ ΤΟΥΣ ΘΕΙΟΥΣ ΘΡΟΝΟΥΣ

Παρατίθεται το κείμενο όπως ακριβώς είναι, χωρίς περικοπές.

Ένα αυτοκίνητο ολοταχώς τρέχοντας έφερε την ομάδα των ορειβατών Θεσσαλονίκης από Κατερίνης εις Λιτόχωρον. Έτρεχε βιαστικά να φθάση να προλάβη την Κεντρική επιτροπή του Ορειβατικού Συνδέσμου Αθηνών της οποίας είχε πρόσκλησι και την ομάδα του τμήματος Αθηνών. Μαζί την Κυριακήν 7^{ην} Σεπτεμβρίου θα ανεβαίναμε στις θείας κορυφάς του Ολύμπου, στα ολύμπια δώματα, εκείνοι σαν γεροί και μεγάλοι ορειβάται, γνώσται του σκληρού βουνού γιατί και άλλοτε ανέβηκαν, ημείς χαράζοντες το πρώτο τόλμημα.

Συγκίνησις μεγάλη πληρούσε τας ψυχάς μας, οι καρδιές μας κτυπούσαν δυνατά από την χαρά και την αγάπη για τους αγνώστους φίλους που θα συναντούσαμε, λες και έπαιρναν ρυθμό κτύπου από το μοτέρ του αυτοκινήτου. «Θα τους προλάβω», μονολογούσε ο σωφέρ καταλαβαίνοντας ίσως την συγκίνησί μας.

Και το αυτοκίνητο έφθασε στο Λιτόχωρο, πρόλαβε την μεγάλη ομάδα αναπαυομένην στο καφενείο του χωριού και παρασκευαζομένην για μεγάλη ανάβασι.

Με χειροκροτήματα άπειρα, ατελείωτα χαιρετούν την άφιξή μας και πριν προλάβουμε να κατεβούμε από το αυτοκίνητο ο σεβαστός κ. Σπήλιος Αγαπητός Πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής του Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου και Πρόεδρός μας, μαζί με τον ειδικόν γραμματέα κ. Πλ. Ταυλαρίδη μας υποδέχονται εγκάρδια. Αυτό ήτο για μας η ενθάρρυνσις για το μεγάλο τόλμημα, ήτο η χειραφέτησις ημών των νεοφωτίστων προς τα υψηλά μυστικά των μεγάλων αλπινιστών. Αναπαυόμεθα και ημείς λίγο και αρχίζει μετ' ολίγον η εκκίνησις της πρωτοπόρου ομάδος εκ δώδεκα ορειβατών του τμήματος Αθηνών, με τον άσπον εν Ελλάδι ορειβάτην ευγενή και καλόκαρδον κ. Νάτσην και με αρχηγόν της ομάδος κ. Νικόπουλον. Ύστερα από μία ώρα γίνεται η εκκίνησις του όλου Σώματος των Ορειβατών αποτελουμένου από πενήτηκοντα πέντε ορειβάτας μεταξύ των οποίων αι ευγενέσταται κυρίαί Χιλιαδάκη και Αναστασιάδου και αι γενναίαί δεσποινίδες Φράνκο και Δενέγρη. Το τμήμα Θεσσαλονίκης αντεπροσωπεύθη από τους κ.κ. Νίκογλου, Τούρτουλη, Μιχαηλίδην, Τζούμπλια, Φριντερίξον, Κούνιο, Αλτσέχ, Κογιάμην και έτσι αρχίζει η ανάβασις στο θρυλικό βουνό, προς τα γιγάντικα και αιωνόβια κορφοβούνια, προς τους θείους θρόνους που κατοικούσαν οι Θεοί.

Και ανεβαίνοντας ψηλά πάνω στα ψηλά βουνά κάθε τόσο σημειώνουμε τας αποστάσεις, 600 μ. ύψος, 850 μ. ύψος, 1000 μέτρα, τα νούμερα δεν έχουν σημασίαν για κανένα. Οι Θεοί κατοικούν πολύ πιο ψηλά, προχωρούμε 1500 μέτρα. Απομεμακρυσμένοι ήχοι του όρθρου ακούονται σαν σε όνειρο μέσα στο πρωινό ξύπνημα της ωραίας γύρωθε φύσεως η οποία μας γεμίζει

ενθουσιασμόν, μυστικισμόν και κατάνυξιν προς τας γύρωθε απλωνομένας πρωινάς σκιάς της ομίχλης και του θάμβους των Ολυμπίων νεφελών αι οποίαι περιβάλλουν το κλασσικόν αυτών θείον όρος.

Πλησιάζουμε στο ερημικό μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου το οποίον ευρίσκεται προς την βορειοανατολικήν διακλάδωσιν του Μακεδονικού Ολύμπου, την προς το Λιτόχωρον αποβλέπουσαν και εντός μεγάλης φάραγγος εις ύψους 818 μέτρων. Ιδρύθη πιθανότατα υπό βυζαντινών αρχόντων. Εκεί, μέσα στο μοναστήρι είναι ο πρώτος μας σταθμός, και το τέρμα της πορείας της πρώτης μας ημέρας. Ανακούφισις, σε λίγο είμεθα στο μοναστήρι, η βαριά του πόρτα ανοίγει και ο ηγούμενος μαζί με μερικούς προσκυνητάς μας υποδέχονται. Αναπαυτήριο βυζαντινών μεγιστάνων δέχεται κουρασμένους ορειβάτας στα κελιά του. Ξεκουραζόμεθα, διανυκτερεύουμε μέσα στην ερημικιά ησυχία του, τα κρυστάλλινα νερά του δροσίζουν τα στεγνωμένα χείλη μας από τας πλουσίας πηγάς του. Γιατί έξω από το μοναστήρι διαρρέει ο Ενιπεύς ποταμός που κατωφέρει νερό ψυχρότατο και υγιεινότατο στις ιδίας εκείνας πηγάς που βαπτιζόμενοι ελάμβανον την αθανασίαν οι βρωτοί των αρχαίων θεών. Βαπτιζόμεθα και ημείς και παίρνουμε το χρίσμα, όχι βέβαια της αθανασίας, αλλά του καλού ορειβάτου. Και έτσι πιο νέοι, πιο γενναίοι, πιο χαρωποί ξεκινούμε την 6ην πρωινήν της άλλης ημέρας για τα «Πριόνια», ο τελευταίος σταθμός που υπάρχει κρυστάλλινο νερό, ίσως και το τελευταίον σημείον που επέτρεπαν οι αρχαίοι θεοί την επίσκεψιν των θνητών. Σε λίγο το υπερπηδούμε και αυτό, πηγαίνουμε να στήσωμε τον

θεμέλιο λίθο του πρώτου καταφυγίου των ορειβατών πολύ πιο ψηλά και με πορεία εξάωρον φθάσαμε στον «Εξώστη» 2100 μέτρα ευρισκόμενον στα κράσπεδα του «Θρόνου του Διός» 2910 μ. και του «Πανθέου» 2918 μ. Απάνω οι χρυσοί θρόνοι του Διός. Κάτω η άβυσσος και ο γκρεμνός.

Είναι το χώρισμα των θνητών από των Αθανάτων. Της ύλης από της σκέψεως, του φθαρτού από του αφθάρτου, το προπύργιον της ανωτέρας αγνώστου δυνάμεως, αφ' ής το Φως και η Ύπαρξις. Τα Δώματα των Θεών περιβάλλουν την κορυφήν ως άλλο βασιλικόν διάδημα του οποίου οι σάπφειροι και ο χρυσός αναπαραστώνται διά των φυσικών ακτίνων. Χάρμα φωτός και οπτικού οραματισμού. Κάτωθεν της κορυφής ως αρχιτεκτονικός εξώστης προεξέχουσα του βουνού, ζώνη περιβαλλομένη διά νεφελών επί του οποίου εξώστου κείνται τα βάθρα των συνεδριαζόντων Θεών και ημιθέων, ως σαν μία άλλη Ηλιαία των Δικαστών της Θείας Δικαιοσύνης, της οποίας φορεύς και ηγέτης ο Μέγας Ολύμπιος «Πατήρ Θεών τε και ανθρώπων». Πάνω από τας κεφαλάς μας η Αθανασία, στα πόδια μας η ζωή, το μεταίχμιον και η γέφυρα των δύο αυτών κόσμων της σημερινής και της αύριον, η γη και ο ουρανός εγγιζόμενος από την υψηλότεραν κορυφήν του βουνού όπου αι κατοικίαι των αθανάτων. Δια την οποίαν ο Ουάσσιος λέγει, ίνα εξηγήση την σύγχυσιν Ολύμπου και ουρανού, παραδέχεται την παράδοξον υπόθεσιν ότι «η υψίστη των κορυφών διετρύπα τον χαλκούν θόλον του ουρανού και εισήρχετο εις αυτόν». Η δε λαϊκή μούσα των αρματολικών χρόνων την έχει χιλιοτραγουδήσει μαζί με τα ανδρα-

γαθήματα των ανδρών της παλιγγενεσίας με όλην την πίστην και την αφοσίωσιν της Ελληνικής Φυλής. Κοιτίς άλλοτε των Θεών, κατ' αυτήν φωλεά των βλοσυρών και γενναίων αρματολών και κλεφτών.

Στον «Εξώστη», εκεί λοιπόν ετέθη ο θεμέλιος λίθος υπό του κ. Λέκα αντιπροσώπου του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, εκεί θα ιδρυθή το πρώτο καταφύγιο των Ελλήνων Ορειβατών.

Μετά την ιεροτελεστείαν της θεμελιώσεως επηκολούθησε το μεγάλο συμπόσιο αμβροσίου και νέκταρ αφού και η σαμπάνια δεν ελησμονήθη. Και την 3^{ην} απογευματινήν η όλη ομάς εκκινήθη κατερχομένη κατευθείαν εις Λιτόχωρον.

Κατά το συμπόσιον ο κ. Αγαπητός εγείρων το κύπελλον εις υγείαν της ομάδος Θεσσαλονίκης εύρεν λόγους ενθουσιώδεις να επαινέση το πρώτον Μακεδονικόν τμήμα των ορειβατών. Τα αγνά του λόγια για την ομάδα μας θα παραμείνουν για πάντα χαραγμένα στας ψυχάς μας ως σύμβολα στοργής και αγάπης, ως κρίκος ενωτικός, δεσμού ψυχικού μεταξύ των δύο τμημάτων. Συμπλήρωμα της ψυχικής ενώσεώς μας και των αγνών αισθημάτων αμφοτέρωθεν υπήρξεν η στιγμή του αποχωρισμού εις το Λιτόχωρον. Η ομάς Θεσσαλονίκης έπρεπε να φύγη ολοταχώς προς την Κατερίνην για να προλάβη την ταχείαν. Οι φίλοι μας των Αθηνών περιεκύκλωσαν το αυτοκίνητόν μας, ετραγούδησαν τον ύμνον των ορειβατών, μας είπον λόγια θερμά, μας συνεκίνησαν. Ευχαριστούμεν τους καλούς μας φίλους άλλη μια φορά.

▲ **Λίγα ενημερωτικά**

Το παραπάνω άρθρο είναι αρχικά δημοσιευμένο στην εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ της Θεσσαλονίκης, στις 14-9-1930, με τίτλο: «Όσο πιο ψηλά τόσο καλύτερα – Ο ορειβατικός όμιλος της Θεσσαλονίκης εις τας υψηλάς κορυφάς του Ολύμπου – Η ζωή είναι ωραία ανάμεσα στα σύννεφα – Στου Ολύμπου τους θείους θρόνους». Συντάκτης είναι ο Δημήτριος Κογιάμης που εκτός από μέλος του τμήματος Θεσσαλονίκης του ΕΟΣ ήταν και διευθυντής του Γραφείου Τουρισμού Βόρειας Ελλάδας του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (ΕΟΤ).

Το άρθρο παρέχει αρκετά πληροφοριακά στοιχεία για τον θεμέλιο λίθο που τέθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου 1930 στο καταφύγιο Α' (ή Σπήλιος Αγαπητός), το οποίο υπήρξε όχι μόνο το πρώτο καταφύγιο του Ολύμπου αλλά και το πρώτο ελληνικό ορειβατικό καταφύγιο. Το καταφύγιο κατασκευάστηκε με πιστώσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, πάνω σε σχέδια του Σπήλιου Αγαπητού, πρώτου προέδρου του ΕΟΣ. Η επίβλεψη και οικονομική διαχείριση του έργου είχε ανατεθεί στους λιτοχωρίτες Γεώργιο Τατσιόπουλο και Χρήστο Φιλίππου. Για την τελετή θεμελίωσης του πρώτου καταφυγίου συγκεντρώθηκαν στο Λιτόχωρο στις 7-9-1930 πολλοί επίσημοι, πρόεδροι, διευθυντές, εκπρόσωποι και μέλη Υπουργείων, συλλόγων, οργανώσεων κλπ.

Με την ευκαιρία αυτή μερικοί ορειβάτες πραγματοποίησαν στις 8-9-1930 ανάβαση στο Στεφάνι (πρώτη νυκτερινή ανάβαση) και στον Μύτικα από το Λούκι, ενώ ο Κώστας Νάτσης πρώτος σκαρφάλωσε στον Μύ-

τικά κατευθείαν από το διάσελο Στριβάδα (πέραςμα Νάτση).

Πάντως ο Δημήτριος Κογιάμης – συντάκτης του ανωτέρου άρθρου – επανήλθε στο Λιτόχωρο τον Μάιο του 1931 και με οδηγούς τους Χρήστο και Γεώργιο Κάκαλο ανέβηκε πάλι στον Όλυμπο.

ΑΝΟΙΞΗ ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

(Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό ΕΚΔΡΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ των Αθηνών, έτος 1982, τεύχος 12. Ήταν μια τρίμηνη έκδοση της Ομοσπονδίας Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδος και της Οργανώσεως Ξενώνων Νεότητας Ελλάδος. Συντάκτης του άρθρου είναι ο Γιώργος Μακαρόνας, διευθυντής σύνταξης του περιοδικού. Στα τέλη του 20^{ου} και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα οι καθαρά εκδρομικοί σύλλογοι δεν έχουν πλέον την ίδια απήχηση, όπως παλαιά, ενώ οι ορειβατικοί-πεζοπορικοί σύλλογοι, λόγω της ιδιαίτερης δραστηριότητάς τους, συνεχίζουν να έχουν μεγάλη συμμετοχή και απήχηση.

Το Λιτόχωρο, ως τόπος ευλογημένος, έχει μαγευτικές βουνίσσιες διαδρομές, ωραίο περιβάλλον, κλίμα και τοπία που το κάνουν θελκτικό δώδεκα μήνες το χρόνο. Σήμερα, η ευκολία μετακίνησης, το καλό οδικό δίκτυο και το χαμηλό κόστος των εκδρομών διευκολύνουν ακόμη περισσότερο τους συλλόγους που έρχονται στο Λιτόχωρο για πεζοπορία ή ανάβαση στον Όλυμπο ή για μια απλή περιήγηση ή εκδρομή στον τόπο μας.)

Να τόχει πάρει για καλά η Άνοιξη... Και νάναι, λέει, στο Λιτόχωρο αυγούλα. Και να κινάς, με συντροφιά,

για τις κορφές – σταυραδερφός του Ολύμπου. Και νάσαι νέος κι η ζωή νάναι όλη μπροστά σου...

Σπίθες λιανοτρέμουλες τ' αστέρια, αχνοπαίζανε μέσα στ' ασπρογάλαζο, όταν κινήσαμε σα νυχτοπούλια. Παντέρμο το Λιτόχωρο απ' άκρη σ' άκρη. Λες κι είχε πάρει υπνοβότανο από βραδίσ. Μόνο τα φάλαρα των μουλαριών αχολογούσαν. Το γκάπα-γκουπ πάνω στο λιθερό το μονοπάτι. Κάνα τροκάνι από μακριά και τίποτ' άλλο.

Η πρωινή σιωπή είναι πλασμένη από ιερή ουσία. Αμίλητοι τραβούσαμε, κουκουλωμένοι. Στο νου μας ο Boissonnas, ο Baud-Bovy, ο Κάκαλος, ο Ιθακήσιος – οι πρωτοπόροι. Κάπου εκειδά προς το Σταυρό, κατάστρατα, ο πρώτος ήλιος χρύσωσε τη φέρμελη του αγωγιάτη.

- Για την αφεντιά σας τη φόρεγα, έκανε. Και βάλθηκε να ζαλώνει πιο σφιχτά στο σαμάρι τα δισάκκια μας, με την τριχιά πούχε αμολύσει.

Τώρα το μονοπάτι έγινε περίπατος, τραβάει όλο στα ίσα. Λύθηκαν κι οι αρμοί και πάνε μόνα τους τα πόδια μας. Ο Ενιπέας, απόμακρος και βουερός μέσ' στη χαράδρα, ρουφάει τις νεροσυρμές και πάει. Η ολύμπια βλάστηση της οξυάς και του ρόμπολου έδραμε τώρα ίσαμε το σπλάχνο μας. Μας γέμισε με μιαν αίσθηση αιωνιότητας.

Έτσι ως φρουφρούλιζαν οι φυλλουριές και τα κλαριά αργοκουνούσαν, ένας άλλος ρυθμός ζωής έμπαινε μέσ' στο αίμα μας. Και μας έσπρωχνε ακατανίκητα προς τον Μύτικα. Στα ξάγναντα, το μάτι ξέκοβε διπλοθεμέλιωτα βουνά, κακοτράχαλα – κάστρα γιγάντων – χιονοσκέπαστες ακόμα βουνοκορφές, αρίφνητες εικό-

νες φυσικού μεγαλείου. Αγάλι-αγάλι η ψυχή άρχισε να γυρίζει στην πρωτεϊκή της, ανέγνωρη, πατρίδα, τη σιωπή. Και να εκφράζεται μ' ένα και μόνο επιφώνημα: Έ ε ο ο ο... Που σημαίνει: Κουράγιο, αδέρφια, κι ο Θεός μαζί σας.

Μια συντροφιά που κατέβαινε προς το Λιτόχωρο, μας ξέκοψε, πάνω στην ώρα, από το αντίπερα ρουμάνι και βάλθηκε να μας φωνάζει: Έ ε ο ο ο... Ανταπαντήσαμε με τη σειρά μας: Έ ε ο ο ο... Κι η ηχώ το αναδίπλωσε: Έ ε ο ο ο...

Το βουνό έχει δική του γλώσσα, δικούς του νόμους. Ο αγωγιάτης μας έχει χαθεί, μπροστά, ώρα πολύ. Γεννημένο παιδί του Ολύμπου, θα κάνει τη διαδρομή σε πέντε ή έξη ώρες, όταν εμείς θα χρειαστούμε οχτώ.

Το μονοπάτι τώρα φιδοσέρνεται ανάμεσα στα αιωνόβια ρόμπολα. Όταν το χάνουμε, μας οδηγούν τα κόκκινα σημάδια σε βράχους, σε κορμούς. Τα τόξα «προς καταφύγιον».

Αγριολούλουδα, ρείκια, ροδάμια, σφελαχτά ευώδιαζαν Ανάσταση, ένα γύρω, κι αναρριχόνταν σε ραϊδιά, κατάρραχα, κι ανάμεσα σε ριζιμιά και σε στεφάνια. Ο ναός της Φύσης, την άνοιξη, σε φέρνει πιο κοντά στον Θεό.

Στου Στράγκου την κατάκρυα πηγή, πλαγιάσαμε να ξαποστάσουμε μια στάλα, κάτω από τον ήλιο. Κάποιος θεόρατος κορμός, καφαλιασμένος, εκεί σιμά, μας έδειξε τί δύναμη έχει τ' αστροπελέκι. Ένας γίγας νεκρός φέρνει διπλό πόνο. Μα πιο πολύ πονάει κανένας, όταν στο διάβα του βλέπει τα σωριασμένα από ανθρώπου χέρι δένδρα να κείτονται νεκρά, καθώς οι σκοτωμένοι στο πεδίο της μάχης. Και φαίνεται, στον

Όλυμπο δεν είναι λίγος ο θάνατος που σκόρπισε η λαθροϊλοτομία. Τα δένδρα δεν πεθαίνουν όρθια.

Έξαφνα, ο ήλιος κρύφτηκε και σύγνεφα πυκνά μας περιζώσαν. Η ανοιξιάτικη μπόρα ερχότανε με βήματα μεγάλα. Άλλοι τρέξανε στο παλιό Άσυλο των Μουσών – τη σπηλιά του Ιθακήσιου. Εμείς το βάλαμε στα πόδια για την Πετρόστρουγκα – το στανοπότι του Ολύμπου. Εδώ θα πιούμε γάλα σε καυκί και θα γευθούμε το τυρί του αρμεγώνα. Κι αν δεν περάσει η μπόρα, εδώ θε να κονέψουμε το βράδυ.

Μα όταν, μεσημέρι πια, ο καιρός πήρε να ξανοίγει κι η πλάση ν' αστραφτοκοπά από χαρά, πήραμε ξανά το μονοπάτι – για τη Σκούρτα, για τ' Οροπέδιο των Μουσών, για το καταφύγιο. Την άλλη μέρα θα σκαρφαλώναμε στον Προφήτη Ηλία με το ιστορικό ξεκκλήσι, στον Μύτικα, τη στέγη της Ελλάδας.

Να τόχει πάρει για καλά η Άνοιξη... Και νάναι, λέει, στο Λιτόχωρο αυγούλα. Και να κινάς, με συντροφιά, για τις κορφές – σταυραητός του Ολύμπου. Και νάσαι νέος – νέος! – κι η ζωή να είναι όλη μπροστά σου... Ευτυχία!

Λαογραφία

ΤΑ ΙΕΡΑ ΔΕΝΔΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΞ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΤΑΓΟΜΕΝΟΝ ΔΕΝΔΡΟΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Παρατίθεται το κείμενο.

Είναι σύνηθες κατά την περίοδον των Χριστουγέννων, ενταύθα και εις το εξωτερικόν, να γίνεται λόγος από τον τύπον και τα άλλα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας περί του γνωστού δένδρου, το οποίον προσδίδει ιδιαίτερον τόνον εις την μεγάλην χριστιανικήν εορτήν. Εκείνο το οποίον γράφεται και λέγεται αποτελεί άκριτον επανάληψιν εκείνου το οποίον από των παιδικών μας χρόνων ακούομεν, ότι δηλ. η καταγωγή του είναι εξ ολοκλήρου δυτική, ότι πρόκειται περί καθαρώς ευρωπαϊκής συνηθείας, η οποία μεταδόθη και εις ημάς τον προηγούμενον αιώνα. Άλλοι τάσσουνται υπέρ του δένδρου, κυρίως διά την χαροποιόν ατμόσφαιραν που δημιουργεί, ενώ έτεροι ψέγουν τούτο ως προϊόν ξενομανίας. Προς τους τελευταίους είναι σύμφωνοι και οι πλέον αυστηροί εις την εκκλησιαστικήν παράδοσιν, οι οποίοι με τον «ζήλον» των ζητούν την κατάργησίν του διότι πρόκειται, ως ισχυρίζονται, περί «εθίμου ξένου προς την ορθοδοξίαν μας και προς την αρχαίαν εκκλη-

σίαν», καθαρά επιβιώσις της δενδρολατρείας της προ-χριστιανικής Ευρώπης.

Εις άρθρον μου δημοσιευθέν προ τριετίας εις εφημερίδα των Αθηνών ησχολήθην το πρώτον με το θέμα και εξέθεσα συντομώτατα όσα θα αναπτύξω εδώ διεξοδικώτερον. Εκεί εξ άλλου περιωρίσθην μόνον εις το δένδρον των Χριστουγέννων, ενώ ενταύθα θα εξετάσω και την παράδοσιν των ιερών δένδρων γενικώτερον, ως και τας παρ' ημίν επιβιώσεις των. Τοιουτοτρόπως η εικόν του όλου θέματος θα είναι πληρεστέρα, διά των παρατεθησομένων δε κειμένων, των εικόνων και της σχετικής νεωτέρας ερεύνης μας πολλά, νομίζω, τα ενδιαφέροντα θα προκύψουν, και το σημαντικώτερον, η εκ της χριστιανικής Ανατολής προέλευσις του δένδρου της μεγάλης παγχριστιανικής εορτής. (...)

Θα ήτο επιτρεπτόν κατ' αρχήν, να υποθέση κανείς ότι η παλαιότερα υπό της Εκκλησίας χρήσις του δένδρου διά λατρευτικούς σκοπούς ανάγεται εις το παραδεισιακόν δένδρον «της γνώσεως του καλού και του κακού», το οποίον, εν πάση περιπτώσει, εις τον Χριστιανισμόν αντικατεστάθη από τον Χριστόν που είναι το αληθινόν «Δένδρον της ζωής». Αλλά διά να αντιληφθώμεν καλύτερον το όλον θέμα πρέπει να επισκοπήσωμεν συντόμως την γενικωτέραν παράδοσιν του δένδρου, ως «δένδρου ιερού», εις τας αρχαίας θρησκείας (λατρευτικά δένδρα). Διότι τούτο είναι σχεδόν γενικόν εις όλους τους λαούς. (...)

Εκ του αρχαίου κόσμου, ως είναι προφανές, η ιδέα του δένδρου εισήλθε και εις τον Χριστιανισμόν. Εκεί όμως απέβαλε την ειδωλολατρικήν σημασίαν του. Έγινε σύμβολον, αρχικώς εξ αφορμής του δένδρου «της

γνώσεως» της Π. Διαθήκης και του Χριστού θεωρουμένου ως του αληθινού ξύλου της ζωής. Κυρίως πρόκειται περί της αμπέλου, του φοίνικος και της ελαίας. Ο συμβολισμός της πρώτης έγινε λίαν προσφιλής εξ αφορμής βεβαίως των λόγων του Χριστού «εγώ ειμί η άμπελος υμείς τα κλήματα» (Ιω 15, 5). (...)

Όπως και εάν έχη το πράγμα εις την χριστιανικήν Συρίαν μαρτυρείται το λατρευτικόν δένδρον, έχον ομοιότητας καταπληκτικάς προς το αργότερον εμφανιζόμενον δένδρον των Χριστουγέννων. Πότε όμως και πού εμφανίζεται τούτο το πρώτον, ως ειδικόν πλέον δένδρον, δεν γνωρίζομεν. Τα εκτεθέντα όμως στοιχεία οδηγούν εις την Ανατολήν, αλλά στερούμεθα σχετικής μαρτυρίας ήτις να κατανομάζη τούτο. Αλλ' επειδή γνωρίζομεν πόσον μέγαλον ρόλον έπαιξεν η Συρία εις την χριστιανικήν παράδοσιν και τέχνην, θεωρούμεν πολύ πιθανόν ότι τουλάχιστον η συνήθεια των δένδρων με τον διάκοσμον αυτής της μορφής θα ήλθεν από εκεί εις το Βυζάντιον και, εν συνεχεία, εις την Δύσιν όπου μαρτυρείται πλέον η χρήση του ως δένδρου της κατ' εξοχήν εορτής του δυτικού χριστιανικού κόσμου. Σημασίαν όμως δεν έχει τόσον που το πρώτον εχρησιμοποιήθη ως τοιούτον ειδικόν δένδρον, αλλά που το πρώτον εχρησιμοποιήθη ως ιερόν υπό της Εκκλησίας. Και τούτο συνέβη βεβαίως εις την Ανατολήν, χωρίς να αποκλείεται και η εκεί χρήση του, έστω τοπικώς, ως δένδρου των Χριστουγέννων. Αν τώρα, ως είπομεν προηγουμένως (κατά την δυτικήν παράδοσιν), αντικατέστησε τούτο εις την Δύσιν λατρευτικόν ειδωλολατρικόν δένδρον χρησιμοποιούμενον εκεί κατά την περίοδον αυτήν και εάν ηυνοήθη από τοπικάς δηνδρολατρικάς

παραδόσεις (με την συγκεκριμένην χρήση της ελάτης), αυτό είναι άλλον ζήτημα. Το βέβαιον είναι ότι τα δένδρα με τα φώτα και τα διακοσμητικά αντικείμενα, παρόμοια με τα των δένδρων των Χριστουγέννων, μαρτυρούνται εις την Συρίαν, δένδρα δε με φώτα υπήρχον εις το Βυζάντιον, αφού τον 6^{ον} αιώνα ο Αναστάσιος ο Α' εδώρησε δύο τοιαύτα ορειχάλκινα εις τον ναόν του Tur Abdin.

Είπομεν προηγουμένως ότι αν και στερούμεθα ρητής μαρτυρίας διά το δένδρον των Χριστουγέννων εις την Ανατολήν, όμως το *argumentum ex silentio* είναι ανίσχυρον, διότι τα υπάρχοντα σχετικά μορφολογικά στοιχεία τα οποία ανελύσαμεν οδηγούν εις αυτήν. Εάν ούτως έχη το πράγμα, γεννάται το ζήτημα μήπως κατά τους μεταβυζαντινούς χρόνους ητρόφησε τούτο και, τέλος, ελησμονήθη εις την Ορθοδοξίαν, επανήλθε δε τα τελευταία 150 περίπου έτη ως «αντιδάνειον» από την Δύσιν, αφού προηγουμένως εκεί επεβλήθη και ετελειοποιήθη; Η πραγματικότης δεν θα συμφωνήση προς το ερώτημα τούτο, διότι η παράδοσις των δένδρων με τους καρπούς των (τα οποία είδομεν να χρησιμοποιούνται εις τους ναούς από της παλαιοχριστιανικής εποχής – Ραβέννα, Ρώμη, όρος Ναβαύ, Νικόπολις κλπ. – εις δε την Δύσιν να συνεχίζονται μέχρι σήμερα, πάλιν και εντός αυτών) δεν εξέλιπε τελείως από την χριστιανικήν Ανατολήν. Τούτο τουλάχιστον βεβαιώνει η έκπαλαι και μέχρι σήμερα αδιακόπως συνεχιζόμενη χρήσις των εις τον μεγάλον ναόν τού, γνωστού διά τας παλαιάς παραδόσεις του, χωρίου Λιτοχώρου Πιερίας εν Μακεδονία. Εις το εις τους πρόποδας του Ολύμπου και εν μέσω υπερόχου φύσεως μεγάλον τούτο χωρίον, κατά την ε-

ορτήν των Θεοφανείων (τα οποία, ως γνωστόν, εις τους πρώτους αιώνας εωρτάζοντο μαζί με τα Χριστούγεννα, την 6^{ην} Ιανουαρίου) τοποθετούνται δύο μάλιστα δένδρα εντός του παρά την πλατείαν ναού του Αγίου Νικολάου. (Εις το χωρίον τούτο κατά την πρωίαν των Θεοφανείων και προ του Μεγάλου Αγιασμού μεταφέρονται εν πομπή εις τον ναόν τούτον εικόνες και λάβαρα των διαφόρων συντεχνιών ονομαζόμενα χαρακτηριστικώς σίγνα (σίγνα). Βεβαίως πρόκειται περί του εκ της λατινικής (signum) βυζαντινού σίγνου (σημείον, σημαία) το οποίον διετηρήθη ενταύθα). Συγκεκριμένως, και ως δεικνύουν αι παρατιθέμεναι πρόσφατοι φωτογραφίαι μας εις τον προ του Ιερού Βήματος χώρον και εκατέρωθεν της λεκάνης του Μεγάλου Αγιασμού και της (επί ποδίου) εικόνας της Βαπτίσεως του Χριστού τοποθετούνται δύο δενδρύλια, όπως δηλ. δύο κυρίως ήσαν και εις τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους, καθώς είδομεν εις ψηφιδωτά και ως πληροφορούμεθα διά τον ναόν του Tur Abdin. Τα δενδρύλλια ταύτα εις τον ναόν του Λιτοχώρου είναι λεμονέαι, επ' αυτών δε αναρτώνται πορτοκάλια. Ταύτα διανέμονται εις τους πιστούς μετά την τελετήν του αγιασμού των υδάτων. Μη επαρκούντων τούτων, ως είναι ευνόητον, δι' όλους τους πιστούς προσφέρονται εν συνεχεία, τοιαύτα εκ κιβωτίων. Βεβαίως δεν έχει και εδώ σημασίαν το είδος των δένδρων, σημασίαν όμως έχει η συνέχισις της παραδόσεως του δένδρου και μάλιστα των δύο δένδρων ιδία δε κατά την περίοδον του κύκλου των εορτών των Χριστουγέννων. Αντί λεμονεών ετίθεντο φαίνεται άλλοτε και πορτοκαλέαι. Η προτίμησις εις το είδος των δένδρων αυτών οφείλεται ίσως εις την λαϊκήν συμπάθειαν προς

ταύτα (βλ. και λεμονέαν μονής Ιβήρων) και εις την καρποφορίαν αυτών μάλιστα κατά την περίοδον των Χριστουγέννων. Τα δύο ενταύθα δένδρα σημαίνουν ότι δεν σχετίζονται με την Δύσιν (εις την οποίαν γίνεται λόγος περί ενός μόνον δένδρου) αλλά με την παλαιάν ανατολικήν παράδοσιν ήτις μετεδόθη κατόπιν και εις την Δύσιν και εκεί – ίσως διά τοπικούς λόγους – κατέληξεν εις το εν δένδρον. Μάλιστα οι καρποί των δένδρων του Λιτοχώρου μας υπενθυμίζουν τα καρποφόρα δένδρα τα οποία είδομεν εις τα παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά να σχεδιάζονται εις τον χώρον του Ι. Βήματος. Εάν δε μάλιστα είναι ακριβής η πληροφορία γέροντος εκ του χωρίου τούτου κατά την οποίαν, παλαιότερον, (εάν καλώς ενθυμήται) οι πιστοί ήναπτον κηρία τα οποία ετοποθέτουν επί των κλάδων των δενδρυλλίων, τότε έχομεν, μαζί με τους καρπούς, και την επιβίωσιν του στοιχείου των φώτων, ως δηλ. έχομεν εις τον ναόν του Tur Abdin. Καταλήγομεν δηλ. εις την λεμονέαν – πολυκάνδηλον, καθώς έχομεν εις την μονήν Ιβήρων. Θεωρώ όμως την πληροφορίαν βάσιμον διότι σήμερον, ακριβώς παρά τα δένδρα αυτά, ίσταται δενδροειδές μανουάλιον επί του οποίου οι εκκλησιαζόμενοι την ημέραν ταύτην εις το Λιτόχωρον τοποθετούν τα κηρία των. Ίσως τούτο θα έγινε διά πρακτικούς λόγους, δηλ. δι' απλοποίησιν του πράγματος, διευκόλυνσιν της τοποθετήσεως των κηρίων, αποφυγήν πτώσεώς των και, ενδεχομένως, πυρκαϊάς. Εν πάση περιπτώσει, εις το χωρίον Λιτόχωρον έχομεν την συνέχισιν της αρχαίας παραδόσεως με τρία ενδιαφέροντα στοιχεία, ήτοι: α) την τοποθέτησιν εγγύς του Ι. Βήματος, (και ολίγον δυτικώτερον των πλευρών της Ωραίας Πύλης) ουχί ενός

αλλά δύο δένδρων· β) τους καρπούς τους οποίους φέρουν τα δένδρα, όπως εικονίζονται και εις πολλά ψηφιδωτά. Αξιοπρόσεκτον ότι αι λεμονέαι με τα επ' αυτών πορτοκάλια υπενθυμίζουν το είδος των μετά των οπωρών των δένδρων (εσπεριδοειδή), τα οποία κοσμούν το ψηφιδωτόν έδαφος του βαπτιστηρίου εις το όρος Ναβαύ (Nebo) Παλαιστίνης, και γ) την συνύπαρξιν των φώτων, ως έχομεν και εις τα χάλκινα δένδρα του Tur Abdin.

Τα παράδειγμα όμως του Λιτοχώρου, καίτοι ενδεικτικόν, δεν είναι ασφαλώς αρκετόν διά να βεβαιώση κατά θετικόν τρόπον την εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν συνέχισιν της γενικωτέρας παραδόσεως του δένδρου και επομένως να τεκμηριώση την, κατά βάσιν, ανατολικήν προέλευσιν και του ειδικού, του αφιερωμένου δηλ. εις τα Χριστούγεννα. Θα πρέπει να εξετασθή εάν υπάρχη η παράδοσις των δένδρων και αλλαχού της Μακεδονίας, εις τους ναούς των μερών του Πόντου και της Μ. Ασίας. Επί πλέον θα πρέπει να ερευνηθή η σχετική παράδοσις των άλλων ορθοδόξων Εκκλησιών. Εις την Ρωσίαν π.χ., την Ρουμανίαν και την Σερβίαν τοποθετούνται μέχρι σήμερον, επί υψηλών συχνάκις ανθοδοχείων, κλώνοι ανθέων εκατέρωθεν της Ωραίας Πύλης και προ των επί του τέμπλου εικόνων. Να οφείλεται άραγε τούτο εις την επίδρασιν της Δύσεως ήτις, ως γνωστόν, συνηθίζει τα άνθη (και μάλιστα εκατέρωθεν της Αγίας Τραπέζης), ή εις την παλαιάν παράδοσιν των δένδρων; Έπειτα η παράδοσις της Δύσεως δεν είναι βεβαίως αυθύπαρκτος. Διότι και παρ' ημίν, ως γνωστόν, κρατεί έτι ζωηρά η συνήθεια των ανθέων (ασχέτως των δένδρων), εις δε την Ανατολήν μαρτυρείται η,

κατά παλαιάν παράδοσιν ασφαλώς, χρήσις εις τους ναούς «ρόδων, ίων, ιάσμων ή γαρυφάλλων» κλπ. Ακριβώς δε εις την Ανατολήν ευρίσκομεν και έτερον σπουδαίον στοιχείον διά το δένδρον. Έχομεν δηλ. μαρτυρημένον εκεί το λεγόμενον έθιμον του Ιορδάνου, ήτοι ενός ανθοσκεπάστου κατασκευάσματος εγειρομένου εις το μέσον (μάλλον εις τον χώρον της σολέας) των ναών, την παραμονήν των Θεοφανείων (ον τρόπον ο Επιτάφιος της Μεγ. Παρασκευής). Δεν χρειάζεται, νομίζω, πολύς κόπος διά να αντιληφθώμεν ότι το έθιμον τούτο της Ανατολής είναι το αυτό με το έθιμον του Λιτόχωρου. Ο ανατολίτης Κ. Καλλίνικος όστις παρέχει την πληροφορίαν διά την εκεί συνήθειαν αυτήν δεν διασαφεί δυστυχώς λεπτομερέστερον το πράγμα αρκούμενος μόνον εις την μνείαν των «δύο ανθοσκεπάστων και μυριπνών παραπηγμάτων» (Επιταφίου δηλ. και Ιορδάνου) της Εκκλησίας. Βεβαίως εις το Λιτόχωρον δεν έχομεν «παραπήγμα» αλλά δύο δένδρα με οπώρας. Ασαφής και αδόκιμος εδώ ο όρος του δοκιμωτάτου συγγραφέως. Ούτε ο Επιτάφιος είναι ή ήτο ποτέ «παραπήγμα». Η συγκεκριμένη όμως αυτή συνήθεια της Ανατολής (αφορώσα πιθανώς εις μίαν περιοχήν αυτής) δυνάμεθα να υποθέσωμεν ότι αποτελεί τροποποίησιν του εθίμου εκεί, ίσως εις τους υστερούς χρόνους (κατ' επίδρασιν πιθανώς του διακόσμου του Επιταφίου), ότε η έννοια των δένδρων εντός του ναού δεν εγένετο φαίνεται κατανοητή εις τον τόπον. Αλλ' ουδέν αποκλείει ότι εις άλλα τμήματα της ορθοδόξου Ανατολής εχρησιμοποιούντο ως «Ιορδάνης» δένδρα, όπως τώρα συνεχίζεται το πράγμα εις το Λιτόχωρον. (...)

Ως συμπέρασμα, εκ της όλης συντόμου αναλύσεως ημών, εξάγεται ότι η ευρύτερα παλαιά παράδοσις των ιερών δένδρων αποτελεί την προϋπόθεσιν του δένδρου των Χριστουγέννων, το οποίον πρέπει να θεωρήται εξέλιξις εν τη Δύσει ανατολικού προϊόντος. Τούτο εισαχθέν εις την χριστιανικήν παράδοσιν προσέλαβεν έτερον νόημα και περιεχόμενον, όπως συνέβη άλλως τε με πλείστα όσα αντικείμενα, παραδόσεις και λατρευτικά έθιμα του εθνικού κόσμου. Συνεδέθη δηλ. κατ' αρχάς, όχι βεβαίως προς την εορτήν των Χριστουγέννων, αλλά προς τον συμβολισμόν του Χριστού και της εν Χριστώ αθανασίας (Χριστός = Δένδρον ζωής, φοίνιξ = χριστιανική αναγέννησις – αθανασία, ελαίαι = δύο Διαθήκαι, κλπ.), έπειτα με τον πάμφωτον Παράδεισον και την Άνω Ιερουσαλήμ (σχεδιαζόμενα εις το Ι. Βήμα ή τοποθετούμενα προ αυτού μεταλλικά μετά φώτων δένδρα), κατόπιν δε με την προφυλακτικήν και αλεξίκανον ενέργειαν την οποίαν προσλαμβάνουν τα επ' αυτού αναρτώμενα αντικείμενα, ων δεσπόζει πάντοτε ο Σταυρός. Συν τη παρόδω του χρόνου τα αναρτώμενα επί του δένδρου αντικείμενα απέβαλον τον ανωτέρω αρχικόν χαρακτήρα των και κατέστησαν απλώς διακοσμητικά, με κύριον στοιχείον πάντοτε τα ανημμένα κηρία. (...)

Σήμερον, εξέλιπον μεν οι γενικώτεροι παλαιοί συμβολισμοί του δένδρου από την συνείδησιν των μεγάλων μαζών του χριστιανικού κόσμου, προσέτι δε εκλείπει και, ως εξαίρεσις μνημονεύεται, η χρήσις αυτού κατά τα Θεοφάνεια εις τους ναούς της Ανατολής. Παρέμεινεν όμως, έστω και υποσυνειδήτως, η θελκτική παράδοσις του, της οποίας μάλιστα η έλιξις οσημέραι και

καθίσταται ζωηροτέρα με το επικρατήσαν πλέον «Δένδρον των Χριστουγέννων» εις τας «κατ' οίκον εκκλησίας» μας. Εις το δένδρον όμως τούτο δεν αναρτώνται τεμάχια ενδυμάτων, διότι το κλίμα με την μαγικήν παλαιάν θεώρησιν των ιερών δένδρων (ειδωλολατρικαί προϋποθέσεις) ήλλαξε σήμερον, με την απομάκρυνσιν δε και εκ της νοοτροπίας την οποίαν εκαλλιέργησεν ο μεσαιών, εδόθη πνευματικώτερος χαρακτήρ εις το σημερινόν, φερώνυμον της εορτής της Ενανθρωπήσεως, Δένδρον. Τοιουτοτρόπως εις την υπόστασιν αυτού προσεδόθη άλλη, καθαρωτέρα μορφή και υψηλότερος συμβολισμός, διά της υψώσεως δηλ. εις την κορυφήν τών – πάντοτε μετά φώτων – κλάδων του τού μεγάλου τω σχήματι και μαρμαίνοντος αστέρος των Μάγων (του δηλούντος «τον μέγαν και νοητόν Αστέρα») και της τοποθετήσεως, παρά την βάσιν του, απεικάσματος του σπηλαίου με την φάτνην της Βηθλεέμ εκ της οποίας προήλθεν «ο Αστήρ ο λαμπρός ο πρωινός» (Αποκ 22, 16), το αληθινόν Δένδρον της Ζωής. Τα αθύρματα και αι αλύσεις (υπό μορφήν ακτινοφόρων και φωσφοριζόντων λεπτών σχοινίων) είναι απλώς αθώα διακοσμητικά, ενώ τα φώτα – ανάγοντα εις τα παλαιοχριστιανικά δεδομένα – λαμπρύνουν την όλην ατμόσφαιραν και εξαίρουν το ανατείλαν «φως της άνω φρυκτωρίας». Τοιουτοτρόπως, με την νέαν του μορφήν, το δένδρον καθίσταται σήμερον εν νεώτερον ωραιότατον σύμβολον της μεγάλης εορτής των Χριστουγέννων.

▲ Απαραίτητα πληροφοριακά στοιχεία

Το παραπάνω άρθρο είναι δημοσιευμένο στην περιοδική έκδοση Επιστημονική Επετηρίς της Θεολογικής

Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), έτος 1973, τόμος 18, σελίδες 317-335. Συνοδεύεται από τρεις φωτογραφίες (6-1-1972) του εσωτερικού του ιερού ναού Αγίου Νικολάου στο Λιτόχωρο. Η πρώτη φωτογραφία περιλαμβάνει δύο δένδρα (λεμονιές), που αποτελούν τον «Ιορδάνη» (εικόνα Βαπτίσεως του Χριστού και λεκάνη Μεγάλου αγιασμού), κατά τη Λειτουργία των Φώτων. Η δεύτερη περιλαμβάνει τα δένδρα και το εγγύς αυτών δενδροειδές κηροπήγιο, κατά την ακολουθία του Μεγάλου αγιασμού. Στην τρίτη φωτογραφία φαίνονται τα δύο δένδρα εκατέρωθεν της εικόνας της Βαπτίσεως (οπισθία όψη) και το πλυσίον αυτών κηροπήγιο, κατά την τελετή του Μεγάλου αγιασμού της 6^{ης} Ιανουαρίου. Επειδή το άρθρο είναι εκτενές και πολυσέλιδο, κρίθηκε σκόπιμο να αναδημοσιευτούν μόνο η εισαγωγή, το κυρίως θέμα που αναφέρεται στα έθιμα του Λιτοχώρου και το ακροτελεύτιο συμπέρασμα.

Ο Κωνσταντίνος Δ. Καλοκύρης, καθηγητής Πανεπιστημίου, είναι ο συγγραφέας της περισπούδαστης μελέτης για το δένδρο των Χριστουγέννων. Ο Καλοκύρης (1916-2001) ήταν αρχαιολόγος καθηγητής της χριστιανικής και βυζαντινής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Υπήρξε ο πρώτος που δίδαξε στην Ελλάδα τη χριστιανική αρχαιολογία και τέχνη Ανατολής και Δύσης όλων των περιόδων (και όχι μόνο της βυζαντινής εποχής) και ο συστηματικός ερμηνευτής των χριστιανικών μνημείων επί δογματικών και αυστηρώς πατερικών προϋποθέσεων.

Κατά τον καθηγητή Καλοκύρη το έθιμο του δένδρου των Χριστουγέννων έχει ελληνοχριστιανική κατα-

γωγή. Το στόλισμα του δένδρου κατά τις ημέρες των εορτών, έχει τις ρίζες του στις αρχές του 6^{ου} αιώνα στη Συρία, όπου άκμαζε το ελληνοχριστιανικό στοιχείο. Από τη Συρία πρέπει να διαδόθηκε στον βυζαντινό κόσμο, από εκεί στην Κεντρική και τη Δυτική Ευρώπη και τα τελευταία χρόνια, μετά την απελευθέρωση από την τουρκική σκλαβιά, επανήλθε στη χριστιανική Ανατολή, όπου είχε διατηρηθεί πολύ υποτονικά και σε στενά τοπικά όρια.

Στο Λιτόχωρο – που είναι γνωστό για τις παραδόσεις του, τον Όλυμπο, τα τοπία και την υπέροχη φύση του – επιβεβαιώνεται την ημέρα των Θεοφανείων η συνεχής παρουσία στη χριστιανική Ανατολή του εθίμου των στολισμένων με καρπούς δένδρων.

